



รากฐานประชาธิปไตย

เพื่อพลเมืองไทยที่พึงปรารถนา

หลักสูตรและคู่มือ

ความรับผิดชอบ

สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง
สถาบันพระปกเกล้า





รากฐานประชาธิปไตย

เพื่อพลเมืองไทยที่พึงปรารถนา

หลักสูตรและคู่มือ

ความรับผิดชอบ

สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง
สถาบันพระปกเกล้า

บทนำ

หน่วยการเรียนรู้ ความรับผิดชอบ

เกริ่นนำ หน่วยการเรียนรู้

ผู้สอน นำเสนอภาพรวมของความรับผิดชอบซึ่งเป็นแนวความคิดที่มีอยู่โดยธรรมชาติ ไม่ว่าจะในสังคมประชาธิปไตยหรือสังคมโดยทั่วไป เมื่อกลุ่มบุคคลละเลยที่จะปฏิบัติหรือไม่มีความรับผิดชอบเมื่อนั้น สังคมก็จะไม่ดำรงคงอยู่อีกต่อไป และสังคมจะเป็นเพียงการอยู่ร่วมกันของกลุ่มบุคคลที่แตกแยกไร้การควบคุม และหากสังคมประกอบไปด้วยบุคคลที่ไม่ใส่ใจ และไม่สามารถรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง ก็เป็นสัญญาณว่าบุคคลเหล่านี้ไม่สามารถควบคุมชะตากรรมของพวกเขาเองได้อีกต่อไป ดังนั้น การเรียนรู้เรื่องความรับผิดชอบต่อช่วยให้นักเรียนตระหนักถึงความสำคัญของความรับผิดชอบที่มีต่อการดำรงชีวิตของพวกเขาและต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมปัจจุบัน และการเรียนครั้งนี้ยังมุ่งที่จะส่งเสริมสมรรถนะความสามารถของนักเรียน ตลอดจนแนวโน้มของพฤติกรรมในการจัดการกับประเด็นหรือปัญหาที่เกี่ยวกับด้านความรับผิดชอบต่อได้อย่างรอบรู้และมีประสิทธิภาพด้วย

นำเข้าสู่บทเรียน

ผู้สอนอาจเลือกใช้กิจกรรมดังต่อไปนี้

- 1) ให้นักเรียนอ่าน พระบรมราโชวาท พร้อมกันหรืออ่านทีละคน โดยผู้สอนเป็นผู้เลือกผู้อ่านลำดับต่อไป และอภิปรายความหมายของพระบรมราโชวาทพร้อมกัน หรือ
- 2) อาจนำภาพนายกรัฐมนตรี หรือบุคคลที่มีตำแหน่งทางการเมือง หรือนักการเมือง หรือผู้บริหารท้องถิ่น หรือบุคคลผู้มีตำแหน่งใดๆ มาแสดง และถามนักเรียนว่า ความรับผิดชอบต่อของบุคคลเหล่านี้คืออะไร ทั้งนี้ เพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ประชาธิปไตยในระบอบรัฐสภา และความเข้าใจต่อหน้าที่และความรับผิดชอบต่อตำแหน่งทางการเมือง หรือ

- 3) ตั้งคำถามว่า เหตุใดจึงต้องเรียนเรื่องความรับผิดชอบ แล้วให้นักเรียนอภิปรายร่วมกัน
- สรุป เชื่อมโยงสู่ปัญหาในสังคมที่เกิดจากการไม่มีความรับผิดชอบ นักเรียนในฐานะสมาชิกในสังคมและเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย จำเป็นต้องเรียนรู้เกี่ยวกับความรับผิดชอบ

“... สำคัญที่สุด ต้องเข้าใจความหมายของคำว่า “ความรับผิดชอบ” ให้ถูกต้อง ขอให้เข้าใจว่า “รับผิดชอบ” ไม่ใช่การรับโทษหรือถูกลงโทษ “รับชอบ” ไม่ใช่รางวัลหรือคำชมเชย การรู้จักรับผิดชอบหรือยอมรับว่าอะไรผิดพลาดเสียหาย และเสียหายเพราะอะไร เพียงใดนั้น มีประโยชน์ทำให้บุคคลรู้จักพิจารณาตนเอง...”

พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 16 กรกฎาคม 2519

ความรับผิดชอบ เป็นคุณลักษณะที่สำคัญของบุคคล ที่แสดงถึงการเอาใจใส่และตั้งใจที่จะประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นคนดีของสังคม ตั้งแต่เล็กที่สุดคือครอบครัว ชุมชนและประเทศชาติตามลำดับ ทั้งในชีวิตประจำวันของตนเองและในการดำรงอยู่ในสังคมร่วมกับบุคคลอื่นอย่างเต็มความสามารถ เพื่อให้ตนเองและสังคมอยู่กันอย่างปกติสุข

บุคคลที่มีความรับผิดชอบ จะจดจ่อตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ของตนเองอย่างเต็มความสามารถยอมรับผลที่เกิดจากการกระทำของตนเองทั้งผลดีและผลเสีย พร้อมทั้งปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ

ความรับผิดชอบมีความสำคัญมากต่อการดำรงอยู่ของบุคคลในสังคมประชาธิปไตย เพราะหากบุคคลในสังคมรู้จักควบคุมความประพฤติของตนเองให้ประพฤติปฏิบัติตามหลักศีลธรรมจรรยาและกฎหมายแล้ว ประเทศชาติย่อมมีแต่ความเจริญ

หน่วยที่ ๑

..... ความสำคัญของ ความรับผิดชอบ

วัตถุประสงค์ของหน่วย

เพื่อให้นักเรียนช่วยให้นักเรียนเข้าใจถึงความสำคัญของความรับผิดชอบที่มีต่อสังคมและต่อตนเอง นักเรียนจะได้เรียนรู้ถึงที่มาอันหลากหลายของความรับผิดชอบที่มาของความรับผิดชอบ และความสำคัญของความรับผิดชอบในสังคมของเรา

ให้นักเรียนเขียนสิ่งที่คาดว่าจะได้เรียนรู้จากการศึกษาในหน่วยนี้มา 3 ข้อ บันทึกสิ่งที่คาดว่าจะได้เรียนรู้ลงในสมุดบันทึก และทบทวนสิ่งที่บันทึกไว้นี้อีกครั้งเมื่อจบการเรียนรู้ในหน่วยนี้

บทที่ 1 ความรับผิดชอบ หมายถึงอะไร

จุดมุ่งหมายของบทเรียน

เมื่อจบบทเรียนนี้นักเรียนจะสามารถระบุได้ถึงความรับผิดชอบ และระบุได้ว่าความรับผิดชอบนั้นควรเป็นของใคร รวมทั้งระบุถึงการได้รับรางวัลหรือได้รับบทลงโทษที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบดังกล่าว

แบบฝึกหัดเพื่อคิดวิเคราะห์

กิจกรรมที่ 1

ให้นักเรียน เขียนความรับผิดชอบของตนเองลงในกระดาษ จากนั้น จับคู่กับเพื่อน ตรวจสอบรายการความรับผิดชอบ และช่วยกันตอบคำถาม 6 ข้อ โดยให้แต่ละคนตอบลงในกระดาษของตนเอง ผู้สอนพิจารณาเวลาในการทำกิจกรรมตามความเหมาะสม

ให้นักเรียนตรวจสอบตนเองว่าต้องมีความรับผิดชอบใดบ้างในชีวิต ตอบมาอย่างน้อย 5 รายการ

จากนั้นให้จับคู่กับเพื่อน และตอบคำถามต่อไปนี้:

1. ความรับผิดชอบของท่านคืออะไรบ้าง
2. ท่านต้องรับผิดชอบต่อใคร
3. แหล่งที่มาของความรับผิดชอบนั้นคืออะไร
4. ประโยชน์จากการที่ปฏิบัติตามความรับผิดชอบนั้นคืออะไร
5. จะเกิดอะไรขึ้นหากท่านไม่ปฏิบัติตามความรับผิดชอบดังกล่าว
6. เพราะเหตุใดความรับผิดชอบนี้จึงมีความสำคัญ

การอ่านและอภิปราย

ให้นักเรียนอ่านออกเสียง “ความรับผิดชอบ คืออะไร” เพื่อให้นักเรียนเข้าใจถึงความหมายของความรับผิดชอบตามหลักสูตรนี้

ความรับผิดชอบคืออะไร

ความรับผิดชอบ คือ หน้าที่ หรือพันธะ ที่จะต้องทำบางสิ่งหรือไม่ทำบางสิ่ง เช่น นักเรียนมีความรับผิดชอบช่วยเหลือพ่อแม่ดูแลน้องชายหรือน้องสาวที่ยังเล็กอยู่ หรือต้องทำการบ้านให้เสร็จก่อนที่จะออกไปข้างนอกกับเพื่อน หรือทำตามข้อตกลงที่ให้ไว้กับพ่อแม่จนเสร็จ เป็นต้น โดยทั่วไปแล้วจะมีรางวัลหรือ*ประโยชน์* ที่จะได้รับจากการปฏิบัติตามความรับผิดชอบได้สำเร็จ แต่หากไม่สามารถปฏิบัติตามความรับผิดชอบได้อย่างสมบูรณ์แล้ว อาจมี*บทลงโทษ* หรือการลงโทษในรูปแบบต่างๆ เช่น อาจถูกตำหนิ หรือถูกว่ากล่าวตักเตือนอย่างรุนแรง เป็นต้น จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่าผลต่างๆ ที่เกิดขึ้นนั้น มาจากการที่สามารถปฏิบัติและการที่ไม่สามารถปฏิบัติตามความรับผิดชอบนั่นเอง

ให้นักเรียนนำความหมายไปอภิปรายร่วมกับคำตอบของตนในกิจกรรมที่ 1 โดยอธิบายว่า หน้าที่ หรือพันธะ ต้นทุนหรือ*ประโยชน์* และรางวัลหรือการลงโทษ ในกิจกรรมความรับผิดชอบของตนนั้นคืออะไร

- กิจกรรมนี้ช่วยให้นักเรียนได้ทบทวนตนเอง และเป็นการเรียนรู้ตนเองก่อนนำไปสู่สังคมภาพรวมต่อไป

แบบฝึกหัดเพื่อคิดวิเคราะห์

กิจกรรมที่ 2

เพื่อนำความเข้าใจจากความหมายของความรับผิดชอบ ไปใช้ในการวิเคราะห์สถานการณ์

ให้นักเรียนอ่านกรณีศึกษาโดยผู้สอนสุ่มเลือกให้อ่านทีละคน

เมื่ออ่านจบให้นักเรียนจับคู่ หรือจับกลุ่ม 3-5 คน เพื่อวิเคราะห์กรณีศึกษาและตอบคำถามท้ายกรณีศึกษา หลังจากที่ทำแบบฝึกหัดเรียบร้อยแล้ว ให้นักเรียนแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในชั้นเรียนและให้เวลาทุกกลุ่มนำเสนอ 15 นาที แล้วเขียนคำตอบที่ได้บนกระดาน

ขณะที่อ่านให้ลองคิดว่าท่านจะทำอย่างไรหากมีส่วนเกี่ยวข้อง ตัดสินว่าท่านจะมีความรับผิดชอบในเรื่องดังกล่าวหรือไม่ และถ้ามี ท่านจะปฏิบัติตามความรับผิดชอบนั้นอย่างไร หลังจากนั้นจึงตอบคำถามว่าท่านคิดอย่างไร

ณ บริเวณ หน้าโรงเรียนสตรีประจำจังหวัดแห่งหนึ่ง เวลาประมาณ 7.00 น. ขณะที่वलอนงค์นักเรียนหญิงคนหนึ่งของโรงเรียนแห่งนี้กำลังจะเดินข้ามทางม้าลายหน้าโรงเรียน ทันใดนั้นได้มีชายวัยรุ่นคนหนึ่ง วิ่งมากระชากกระเป๋าถือของเธอ เธอตกใจมากจึงตะโกนร้องเรียกให้คนช่วยเหลือด้วยเสียงอันดัง

ขึ้นว่า “ช่วยด้วยๆๆๆ อย่าทำร้ายฉัน เอาเงินของฉันมา” นักเรียนคนอื่นที่กำลังมาโรงเรียนและผู้คนที่สัญจรไปมาต่างตกใจพร้อมกับหันไปตามเสียงร้องนั้น ทุกคนเห็นว่ามีชายวัยรุ่นอายุประมาณ 15 ปี หน้าตาน่ากลัวเหมือนคนติดยา กำลังกระชากกระเป๋าสะตางค์ของนวลอนงค์ ชายวัยรุ่นคนนั้นตะโกนสวนออกมาว่า “อย่านะ คนอื่นไม่เกี่ยว อย่ายุ่ง ไม่งั้นผู้หญิงคนนี้ตาย” ทุกคนต่างชะงัก ไม่มีใครกล้าเข้าไปช่วยเพราะกลัวนวลอนงค์จะไม่ปลอดภัย หลังจากนั้น ชายวัยรุ่นก็ผลักนวลอนงค์ล้มลงหัวแตกเลือดไหลนอง แล้ววิ่งหนีไปพร้อมกระเป๋าของเธอ

ท่านคิดอย่างไร

1. ใครเป็นผู้รับผิดชอบในสถานการณ์นี้
2. ความรับผิดชอบเหล่านั้นคืออะไร
3. ความรับผิดชอบดังกล่าวส่งผลต่อใคร
4. ความรับผิดชอบนั้นมาจากไหน
5. จะเกิดอะไรขึ้นหากบุคคลปฏิบัติตามความรับผิดชอบ และจะเกิดอะไรขึ้นหากบุคคลไม่ปฏิบัติตาม

ตามความรับผิดชอบ

ในการตรวจสอบและตัดสินใจเกี่ยวกับความรับผิดชอบ จำเป็นต้องพูดถึงว่า เพราะเหตุใด ผู้คนจึงจำเป็นต้องปฏิบัติตามความรับผิดชอบ

- กิจกรรมนี้จะช่วยให้นักเรียนได้มีโอกาสนำเหตุการณ์ที่มีโอกาสเกิดขึ้นในสังคมมาเป็นบทวิเคราะห์และทำให้เห็นมิติต่างๆ ในการทำความเข้าใจต่อความรับผิดชอบ ซึ่งเมื่อนักเรียนเข้าใจแล้วจะรู้ว่าต้องวิเคราะห์มิติใดบ้างและจะเข้าใจในหลักการของมิติต่างๆ ในบทต่อไป

การสรุปบทเรียน

ให้นักเรียนวาดภาพสังคมที่ปราศจากความรับผิดชอบว่าจะมีลักษณะอย่างไร ชีวิตที่บ้าน ที่โรงเรียน ในชุมชน และสังคม ไม่มีใครยอมรับผิดชอบหรือปฏิบัติที่ที่ต้องรับผิดชอบ

ให้นักเรียนทบทวน “จุดมุ่งหมายของบทเรียน” และอธิบายว่าพวกเขาได้บรรลุวัตถุประสงค์ของบทเรียนหรือไม่ มากน้อยเพียงใด

กิจกรรมเสนอแนะ

กิจกรรมเสนอแนะข้อ 1 เป็นการทบทวนบทบาทของนักเรียน/เยาวชน บุคคลที่ต้องมีความรับผิดชอบ ในฐานะที่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นการสะท้อนทัศนคติของการอยู่ร่วมกันในชุมชนและสังคมประชาธิปไตย และทุกสังคมที่ต้องมีความรับผิดชอบต่อกัน

กิจกรรมเสนอแนะข้อ 2 นำความรู้ที่ได้จากบทเรียนไปสู่นอกห้องเรียนในชีวิตประจำวัน กิจกรรมนี้จะช่วยให้ผู้สอนได้เห็นความเข้าใจที่พวกเขามีต่อบทเรียนได้มากขึ้น

ทั้งนี้ กิจกรรมทั้งสองข้อให้นักเรียนระบุถึงผู้รับผิดชอบ สิ่งที่ได้รับผิดชอบ ความรับผิดชอบนั้นมีต่อใคร ที่มาของความรับผิดชอบนั้น และผลที่ตามมาของการรับผิดชอบและไม่รับผิดชอบ

1. จัดทำแผนผังแสดงความรับผิดชอบที่ท่านต้องมีที่บ้าน โรงเรียน และชุมชน
แผนผังนี้ควรจะแสดงว่าเป็นความรับผิดชอบที่มีต่อใคร แหล่งที่มาของความรับผิดชอบ รวมทั้งรางวัลหรือบทลงโทษต่างๆ เกี่ยวกับความรับผิดชอบ

2. รวบรวมภาพที่แสดงถึงความรับผิดชอบจากนิตยสารหรือหนังสือพิมพ์ ใช้ภาพเหล่านี้จัดทำแผนภาพบนกระดานข่าวหรือแสดงตามทางเดิน

บทที่ 2 แหล่งที่มาของความรับผิดชอบ

จุดมุ่งหมายของบทเรียน

เมื่อจบบทนี้ นักเรียนจะสามารถระบุถึงแหล่งที่มาต่าง ๆ ของความรับผิดชอบได้ และอธิบายได้ว่า ผู้คนรับความรับผิดชอบบางอย่างได้อย่างไร และเพราะเหตุใด

เกริ่นนำ บทเรียน

ผู้สอนยกสถานการณ์หรือภาพตัวอย่าง และให้นักเรียนแจกแจงความรับผิดชอบต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสถานการณ์หรือภาพตัวอย่างนั้น จากนั้นให้ระบุว่ามีความรับผิดชอบใดในสถานการณ์นั้น และใครรับผิดชอบต่อใคร และที่มาของความรับผิดชอบนั้นมาจากที่ใด

การอ่านและอภิปราย

ให้นักเรียนอ่าน “แหล่งที่มาของความรับผิดชอบ” ทีละคน คนละหัวข้อ โดยผู้สอนเลือกตามความเหมาะสม ให้อภิปรายร่วมกันในชั้นเรียนเพื่อทำความเข้าใจที่ละหัวข้อ

แหล่งที่มาของความรับผิดชอบ

ความรับผิดชอบมีที่มาจากแหล่งต่าง ๆ ดังนี้

1. **คำสัญญา** เมื่อบุคคลหนึ่งให้คำสัญญากับอีกคนหนึ่ง บุคคลคนนั้นจะต้องมีความรับผิดชอบหรือพันธะที่จะต้องรักษาคำสัญญานั้น หรือ “ทำตามที่ได้พูดไว้” บางครั้งคำสัญญาที่ผู้คนมีให้ต่อกันและกันนั้น จะกระทำในรูปแบบของข้อตกลงตามกฎหมาย ซึ่งเรียกว่า “สัญญา” หรือบางครั้ง คำสัญญาอาจให้ไว้อย่างไม่เป็นทางการ นักเรียนควรจะรับรู้ว่าจะได้ให้สัญญา เท่ากับว่านักเรียนยินยอมหรือยินดีที่จะปฏิบัติตามความรับผิดชอบหรือพันธะดังกล่าว

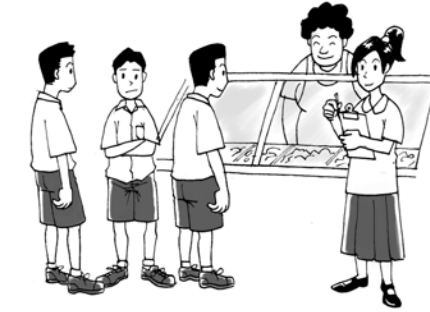
1) วรารุช ยืมเงินจากพุฒธิพงษ์ จำนวน 200 บาท เพื่อนำมาจ่ายค่าไปทัศนศึกษาจังหวัดเพชรบุรี เขาสัญญาว่าจะจ่ายเงินให้กับพุฒธิพงษ์ ตอนปลายเดือน

2) สุรินทร์ดีและมณีรัตน์ลงนามในสัญญาเช่ากับผู้ดูแลอาคารพาณิชย์ เพื่อเช่าห้องพักแห่งนั้นเป็นเวลา 2 ปี

• ผู้สอน - อธิบายเพิ่มเติมให้นักเรียนเข้าใจว่า คำมั่นสัญญาทำให้เกิดพันธะผูกพัน ที่จะรักษาสัญญานั้น คำมั่นสัญญาอาจอยู่ในรูปของ**นิติกรรมสัญญา** หรือ**ข้อตกลงทางกฎหมาย** เมื่อบุคคลให้คำมั่นสัญญา นั้นหมายความว่าพวกเขา**ยอมรับ**ที่จะปฏิบัติตามพันธะสัญญานั้น

2. **การมอบหมาย** บางครั้งผู้คนอาจมอบหมาย หรือกำหนดความรับผิดชอบให้แก่ผู้อื่น

- 1) ครูพอใจได้มอบหมายงานให้นักเรียนในชั้นเรียนภาษาไทยของเขาไปอ่านเนื้อหาทั้งหมดของเรื่องสั้นชื่อขวัญสงฆ์ เพื่อเตรียมมาวิเคราะห์ในชั้นเรียนในอีก 1 เดือนข้างหน้า
- 2) ผู้อำนวยการของโรงเรียนมอบหมายให้นางสาวพิมพ์พร นักเรียนชั้น ม.3 เป็นผู้รับผิดชอบในการรักษาระเบียงห้องอาหาร



3. **การแต่งตั้ง** ในบางสถานการณ์ ผู้คนอาจถูกเลือก หรือได้รับการแต่งตั้งให้รับตำแหน่งที่ต้องดำเนินการตามความรับผิดชอบ

- 1) ผู้อำนวยการโรงเรียนแต่งตั้งครูสามัคคี ฝ่ายวิชาการของโรงเรียนเป็นหัวหน้าจัดทำวารสารโรงเรียนเพื่อประชาสัมพันธ์โรงเรียนในงานครบรอบ 150 ปี ของโรงเรียน
- 2) ผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้งให้นางสาวสุนัดดา เป็นผู้ดูแลโครงการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นของจังหวัด



4. **อาชีพแต่ละอาชีพ** หรือแต่ละงาน ล้วนต้องมีความรับผิดชอบบางประการ

- 1) เอกคนัยเป็นผู้จัดการธนาคารของรัฐแห่งหนึ่ง ได้รับความคาดหวังว่าจะต้องทำหน้าที่หาลูกค้านำเงินเข้ามาฝากธนาคาร และหาลูกค้ามากู้เงินธนาคารมากขึ้น
- 2) นายแพทย์ทัศนัย หมอประจำโรงพยาบาลจังหวัด ต้องรับผิดชอบต่อการรักษาคนไข้จำนวนมากอย่างทั่วถึง ยุติธรรม และรักษาคนไข้ให้หายป่วยมากที่สุด

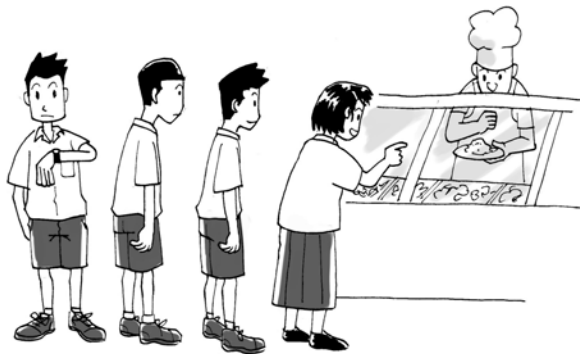
3) ในฐานะช่างซ่อมรถ นายช่างสุชาติได้รับความคาดหวังว่าจะต้องทำหน้าที่ซ่อมรถได้อย่างดี



5. **กฎหมาย** กฎหมายจะกำหนดความรับผิดชอบให้กับทุกคนในสังคม

- 1) นัฏริกาจะต้งไปโรงเรียนจนกว่าเธอจะจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
- 2) กาญจนาพรลิมสวมหมวกกันน้อขณะขับขี่ไปซื้อกับข้าวที่ตลาดข้างบ้าน จึงถูกตำรวจจับและเสียค่าปรับ

6. **ขนบธรรมเนียม ประเพณี** ความรับผิดชอบบางอย่างมาจากขนบธรรมเนียม ประเพณีหรือการปฏิบัติตามมาตรฐานบางอย่าง ซึ่งได้รับการพัฒนามาในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งผู้คนในสังคมได้รับการคาดหวังให้ปฏิบัติตาม



- 1) บัญชา ยืนเข้าแถวและรอคอยให้ถึงลำดับของเขาด้วยความอดทน
- 2) ประเทศในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ลูกหลานต้องดูแลบรรพบุรุษในยามแก่ชรา

7. **ความเป็นพลเมืองในประเทศของเรา** ประชาชนจะมีหน้าที่ ความรับผิดชอบบางประการอันเนื่องมาจากการเป็นพลเมืองของพวกเขา

- 1) นิภาออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งทุกครั้งเนื่องจากเธอมีหน้าที่พลเมืองไทย



- 2) คุณพ่อของนิกรติดตามข่าวสารเกี่ยวกับประเด็นสำคัญๆ อยู่เสมอ

8. **หลักศีลธรรมจรรยา** หลักศีลธรรมจรรยา คือกฎเกณฑ์หรือมาตรฐานการปฏิบัติที่ขึ้นอยู่กับหลักธรรมคำสอนของศาสนาและหลักการของความถูกต้องดีงามในสังคม

- 1) ทุกคนควรจะปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความเคารพ
- 2) ทุกคนควรจะมีคุณธรรมต่อผู้อื่น

• อภิปรายร่วมกันในชั้นเรียนว่า บุคคลยอมรับความรับผิดชอบด้วยวิธีการใดบ้าง อธิบายให้นักเรียนเข้าใจว่าบุคคลอาจยอมรับเอาความรับผิดชอบ โดยสมัครใจ (การให้คำมั่นสัญญา) หรือโดยการเรียกร้องของผู้อื่น (งานที่ได้รับมอบหมายและกฎหมาย) หรือเป็นการรับมา โดยไม่รู้ตัว (ธรรมเนียมปฏิบัติ) นอกจากนี้ บุคคลยังอาจรับเอาความรับผิดชอบผ่านหลายๆ วิธีการร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นการยอมรับโดยสมัครใจ โดยการเรียกร้องของผู้อื่น หรือโดยไม่รู้ตัว (การนัดหมาย อาชีพการงาน ความเป็นพลเมือง และหลักศีลธรรม)

แบบฝึกหัดเพื่อคิดวิเคราะห์

กิจกรรม

ให้นักเรียนจับคู่กันเพื่อทำแบบฝึกหัดการคิดเชิงวิเคราะห์ ระบุถึงความรับผิดชอบที่มาจากแหล่งต่างๆ และวิเคราะห์ถึงความสมัครใจและไม่สมัครใจของการรับเอาความรับผิดชอบนั้นไว้ หลังจากนักเรียนทำแบบฝึกหัดเสร็จแล้ว ให้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในชั้นเรียน

- จงระบุถึงความรับผิดชอบของท่าน ซึ่งมีที่มาจากแหล่งต่างๆ ต่อไปนี้:
 - คำสัญญา
 - การมอบหมาย
 - การแต่งตั้ง
 - อาชีพ
 - กฎหมาย
 - ขนบธรรมเนียม ประเพณี
 - ความเป็นพลเมือง
 - หลักศีลธรรมจรรยา
- ในบรรดาความรับผิดชอบที่ท่านได้ระบุไว้นั้น
 - มีข้อใดบ้างที่ท่านเลือกรับอย่างเสรีหรือด้วยความสมัครใจ
 - มีข้อใดบ้างที่ท่านถูกกำหนดให้รับผิดชอบ
 - มีข้อใดบ้างที่ท่านรับมาโดยไม่รู้ตัว นั่นคือ โดยไม่ได้คิดถึงเรื่องนี้เลย
- ในบรรดาความรับผิดชอบที่ท่านได้ระบุไว้นั้น มีสองข้อใดที่ท่านคิดว่ามีความสำคัญมากที่สุด เพราะเหตุใด
- ท่านอาจจะได้รับรางวัลใดบ้างจากการปฏิบัติตามความรับผิดชอบที่สำคัญที่สุดสองประการข้างต้น และหากไม่ปฏิบัติตาม มีบทลงโทษใดที่ท่านอาจจะได้รับบ้าง
- การปฏิบัติตามความรับผิดชอบทั้งสองประการนั้นมีความสำคัญอย่างไร อาจเกิดอะไรขึ้นได้บ้างหากผู้คนไม่ปฏิบัติตามความรับผิดชอบดังกล่าว

การสรุปทเรียน

ให้นักเรียนวาดรูปที่แสดงถึงความรับผิดชอบที่ผู้อื่นมีต่อตัวนักเรียน จากนั้นให้อธิบายในประเด็นต่อไปนี้ ที่มาของความรับผิดชอบ เป็นความรับผิดชอบที่ยอมรับโดยสมัครใจ โดยการเรียกร้องของผู้อื่นหรือไม่ได้สมัครใจและไม่ทันได้คิด ความรับผิดชอบนั้นอาจเกี่ยวพันถึงผลตอบแทนหรือผลเสียหายอะไรได้บ้าง ให้นักเรียนแสดงภาพตัวอย่างเหล่านั้นต่อชั้นเรียน

กิจกรรมเสนอแนะ

กิจกรรมเสนอแนะทำแบบนี้ ช่วยเสริมหรือขยายความเข้าใจในสิ่งที่นักเรียนได้เรียนรู้มาเกี่ยวกับการระบุถึงที่มาต่างๆ ของความรับผิดชอบ และวิธีที่บุคคลยอมรับเอาความรับผิดชอบเหล่านั้น ผู้สอนอาจให้นักเรียนทำแบบฝึกหัดเหล่านี้ด้วยตัวเองหรือเป็นกลุ่มย่อย จากนั้นให้นักเรียนเสนอผลงานที่ได้ต่อชั้นเรียน

- เขียนถึงความรับผิดชอบที่สำคัญที่สุดซึ่งผู้อื่นมีต่อท่าน 1 หรือ 2 ข้อ หลังจากนั้นจึงตอบคำถามต่อไปนี้สำหรับความรับผิดชอบแต่ละข้อ
 - แหล่งที่มาของความรับผิดชอบของบุคคลดังกล่าวที่มีต่อท่านคืออะไร
 - บุคคลซึ่งมีความรับผิดชอบนั้นได้กระทำด้วยความสมัครใจหรือไม่ หรือเป็นการกำหนดความรับผิดชอบให้กับบุคคลดังกล่าว บุคคลดังกล่าวรับความรับผิดชอบนั้นโดยไม่รู้ตัวหรือไม่
 - บุคคลดังกล่าวอาจได้รับรางวัลใดจากการปฏิบัติตามความรับผิดชอบที่มีต่อท่าน
 - บุคคลดังกล่าวอาจได้รับบทลงโทษอันใดจากการที่ไม่สามารถปฏิบัติตามความรับผิดชอบที่มีต่อท่าน
 - ความสำคัญของการปฏิบัติตามความรับผิดชอบนั้นคืออะไร จะเกิดอะไรขึ้นหากบุคคลนั้นไม่ปฏิบัติตามความรับผิดชอบ
- เขียนภาพหรือทำภาพตัดปะ เพื่อแสดงถึงความรับผิดชอบข้อหนึ่งที่ท่านมี และแสดงแหล่งที่มาของความรับผิดชอบนั้น

หน่วยที่ ๒

ประโยชน์ และ ต้นทุน ของความรับผิดชอบต่อ

วัตถุประสงค์ของหน่วย

เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ และเห็นประโยชน์และผลของการปฏิบัติตามความรับผิดชอบต่อ แล้วนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสมและสร้างสรรค์

ให้นักเรียนเขียนสิ่งที่คาดว่าจะได้เรียนรู้จากการศึกษาในหน่วยนี้มา 2 ข้อ บันทึกสิ่งที่คาดว่าจะได้เรียนรู้ลงในสมุดบันทึก และทบทวนสิ่งที่บันทึกไว้นี้อีกครั้งเมื่อจบการเรียนในหน่วยนี้

บทที่ ๓ ผลที่ตามมาของความรับผิดชอบต่อ

จุดมุ่งหมายของบทเรียน

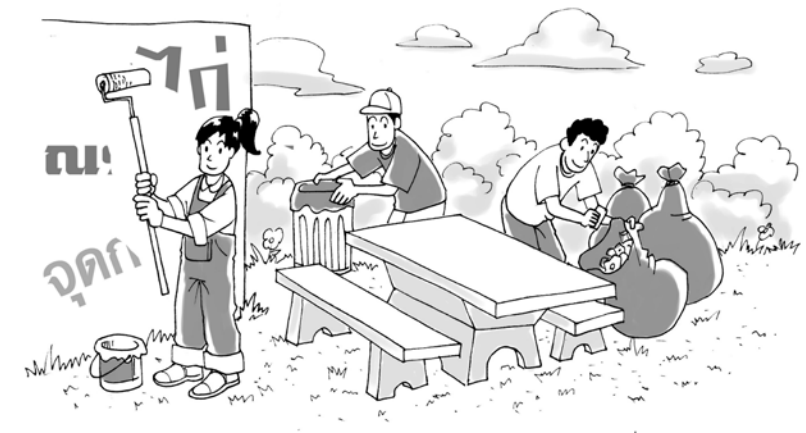
เมื่อจบบทนี้ นักเรียนจะสามารถอธิบายประโยชน์และต้นทุนที่พบได้มากที่สุดบางประการในการปฏิบัติตามความรับผิดชอบต่อ และสามารถระบุถึงประโยชน์และต้นทุนของการปฏิบัติตามความรับผิดชอบต่อ ในบางสถานการณ์

แบบฝึกหัดเพื่อคิดวิเคราะห์

กิจกรรมที่ 1

ให้นักเรียนทั้งชั้นเรียนพิจารณาภาพในกิจกรรมนี้ ผู้สอนตั้งคำถามว่า ภาพดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงประโยชน์ที่ได้รับอย่างไรบ้าง

ให้นักเรียนตอบคำถามทีละคน อาจเลือกผู้อสาตอบหรือผู้สอนเลือกนักเรียนให้ตอบได้ หรือให้นักเรียนอภิปรายร่วมกันว่า ภาพนี้ได้แสดงถึงประโยชน์ที่จะได้รับเมื่อแต่ละคนปฏิบัติตามความรับผิดชอบต่ออย่างไรบ้าง



- ผู้สอนอาจให้นักเรียนบอกสิ่งที่ตนเองต้องการทำ เช่น การเลี้ยงสัตว์ การทำงานหลังเลิกเรียน และให้วิเคราะห์ว่าสิ่งที่ต้องการทำนั้น ต้องรับผิดชอบต่ออย่างไรบ้าง ผลที่ตามมาอันเป็นประโยชน์อย่างไร และนักเรียนอาจต้องเสียหรือสละสิ่งใดเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนบ้าง

การอ่านและอภิปราย

ให้นักเรียนอ่านหัวข้อ “ประโยชน์และต้นทุน” และอธิบายความหมายของคำต่างๆ ในหัวข้อต่อไปนี้ ในระหว่างการอธิบาย ผู้สอนอาจให้นักเรียนร่วมยกตัวอย่างจากประสบการณ์จริง

ประโยชน์ และ ต้นทุน

ประโยชน์จากการปฏิบัติตามความรับผิดชอบนั้น ทำให้เกิดประโยชน์ที่เป็นไปได้หลายประการ ทั้งต่อผู้อื่นและต่อตนเอง



ประโยชน์ต่อผู้อื่น

1. **ความสามารถคาดเดาได้** เมื่อผู้คนปฏิบัติตามความรับผิดชอบของตนแล้ว ผู้อื่นก็จะทราบว่าสามารถคาดหวังอะไรจากคนเหล่านั้นได้บ้าง
2. **ความมั่นคงปลอดภัย** ผู้คนจะรู้สึกมั่นคงหรือปลอดภัยมากขึ้น เมื่อได้รู้ว่าผู้อื่นจะปฏิบัติตามความรับผิดชอบ
3. **ความมีประสิทธิภาพ** งานจะสำเร็จลงได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น หรือรวดเร็วและง่ายดายขึ้น เมื่อแต่ละคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องปฏิบัติตามความรับผิดชอบของตน
4. **ความยุติธรรม** ถ้าแต่ละคนทำงานในส่วนของตน จึงไม่น่าจะเป็นไปได้ว่ามีใครจะต้องทำงานมากกว่าส่วนของตน
5. **จิตสำนึกชุมชน** ถ้าสมาชิกทุกคนในกลุ่มปฏิบัติตามความรับผิดชอบของตน จะทำให้เกิดความรู้สึกภูมิใจในกลุ่ม หรือเกิดจิตสำนึกชุมชน

ประโยชน์แก่ตนเอง

1. **มีความเป็นอิสระ** บุคคลที่มีประวัติว่าได้ปฏิบัติตามความรับผิดชอบของตนนั้น เป็นไปได้มากกว่าที่จะได้รับอิสระในการกระทำใดๆ และมีการควบคุมน้อยลง
2. **ความนับถือตนเอง** บุคคลที่ปฏิบัติตามความรับผิดชอบนั้น อาจได้รับความนับถือตนเองและความเชื่อมั่นในความสามารถของตน
3. **การได้รับการยอมรับและชื่นชม** บุคคลที่ปฏิบัติตามความรับผิดชอบนั้น มีแนวโน้มที่จะได้รับการยอมรับและชื่นชมจากผู้อื่นมากกว่า โดยเฉพาะจากผู้ที่ต้องพึ่งพาบุคคลดังกล่าวอยู่
4. **ได้รับความรู้ ทักษะ และประสบการณ์** บุคคลที่ปฏิบัติตามความรับผิดชอบ อาจได้รับความรู้ ทักษะ และประสบการณ์อันมีค่า
5. **การเป็นที่รู้จักมากขึ้น มีสถานภาพ หรือค่าตอบแทนที่ดีขึ้น** บุคคลที่ปฏิบัติตามความรับผิดชอบ อาจได้รับเกียรติยศ รางวัล โอกาสสำหรับตำแหน่งใหม่ หรือค่าตอบแทนที่เพิ่มขึ้น สำหรับงานที่ได้ทำไป

อย่างไรก็ตาม การปฏิบัติตามความรับผิดชอบยังทำให้เกิดต้นทุนที่เป็นไปได้หลายประการ ดังนี้

1. ภาระ การปฏิบัติตามความรับผิดชอบมักจะทำให้ต้องเสียเวลา พลังกำลัง และ/หรือ เงินทอง
2. การยอมเสียสละประโยชน์อื่น เมื่อผู้คนยอมรับความรับผิดชอบบางอย่าง พวกเขาอาจต้องยอมเสียประโยชน์หรือความต้องการอื่น ๆ เช่น พวกเขาอาจจะมีเวลาน้อยลงสำหรับครอบครัวและเพื่อน ๆ หรือพวกเขาอาจพักผ่อนและเป็นอิสระได้น้อยลง
3. ความไม่พอใจ ความขุ่นเคืองใจ พวกเขาอาจรู้สึกไม่พอใจ หรือรู้สึกโกรธ ที่จะต้องทำบางสิ่งที่ไม่ต้องการ
4. ความกลัวต่อความล้มเหลว ผู้คนอาจกลัวว่าตนเองจะไม่สามารถปฏิบัติตามความรับผิดชอบได้ หรือกลัวจะต้องได้รับการลงโทษ
5. ความไม่ยุติธรรม ความไม่เป็นธรรม ถ้าคนหนึ่งมีความรับผิดชอบหลักต่องานชิ้นหนึ่ง เป็นเรื่องธรรมดาที่คนอื่น ๆ จะปล่อยให้บุคคลคนนั้นทำงานดังกล่าว คนอื่นจึงไม่ได้ทำงานในส่วนนั้นอย่างยุติธรรม

กิจกรรมที่ 2

ให้นักเรียนจับคู่กับเพื่อนอ่านกรณีศึกษา “เรื่อง เจ้าหน้าที่ช่วยชีวิต” คิดวิเคราะห์เพื่อตอบคำถามท้ายเรื่อง หลังคำตอบแล้วให้นำเสนอและอภิปรายร่วมกับเพื่อนในชั้นเรียน หรือให้ผู้สอนเลือกหรือนักเรียนอาสาตอบคำถาม



เรื่อง เจ้าหน้าที่ช่วยชีวิต

เบญจมาศ ได้รับตำแหน่งเป็นเจ้าหน้าที่ช่วยชีวิตประจำชายหาด ในเขตหาดสวยหินงาม มาเป็นเวลา 1 เดือนแล้ว เบญจมาศมีหน้าที่ดูแลการเล่นน้ำบริเวณชายหาดและให้ความช่วยเหลือในกรณีเกิดอุบัติเหตุ โดยเฉพาะในการเล่นน้ำของประชาชนที่มีแพคเกจ เธอยังคงรู้สึกวิตกกังวลเล็กน้อยในทุกๆ เช้า เมื่อเธอต้องปีนเก้าอี้สูงสองเมตรครึ่งเหนือพื้นทรายเพื่อคอยสังเกตเหตุการณ์ต่างๆ บนชายหาด แม้ว่าตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา เธอยังไม่ได้พบกับความยากลำบากในการช่วยชีวิตใคร และแม้ว่าเธอได้รับการฝึกฝนมาเป็นอย่างดี แต่เธอก็ไม่แน่ใจว่าถ้าเจอเหตุการณ์จริงแล้วเธอจะทำได้ดีเพียงใด

เบญจมาศชอบงานของเธอ นอกจากจะได้อยู่กลางแจ้งตลอดทั้งวันแล้ว เธอยังภูมิใจว่าเธอได้มีโอกาสให้การคุ้มครองดูแลผู้คนจำนวนมาก แม้ว่าบางวันเธอก็รู้สึกอยากนอนเล่นบนหาดทรายหรือลงไปว่ายน้ำเองบ้าง

เจ้าหน้าที่ช่วยชีวิตคนอื่น รวมทั้งหัวหน้างานบอกว่าเธอทำงานได้ดี แต่เธอก็รู้ดีว่าการทำงานที่ดีหรือไม่ดีของเธอนั้นเป็นเรื่องของความเป็นความตายของผู้ประสบปัญหา โดยเฉพาะในช่วงที่ชายหาดมีผู้คนมีท้องเที่ยวหนาแน่น

ปีที่แล้ว เบญจมาศยังเป็นเพียงผู้ช่วยเจ้าหน้าที่ช่วยชีวิต วันหนึ่ง เจ้าหน้าที่อาวุโสคนหนึ่งละทิ้งจุดประจำการไปโดยไม่จัดหาเจ้าหน้าที่มาแทน ปรากฏว่ามีนักท่องเที่ยวคนหนึ่งเกิดปัญหาขึ้น ขณะที่เจ้าหน้าที่ช่วยชีวิตไม่อยู่ นักว่ายน้ำผู้นั้นจมน้ำไปก่อนที่จะมีผู้ช่วยเหลือได้ทัน เจ้าหน้าที่ช่วยชีวิตอาวุโสผู้นั้นรู้สึกเสียใจกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมาก ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา เขาต้องเผชิญกับความรู้สึกผิดอย่างรุนแรง และหลังจากนั้นไม่นานเขาถูกไล่ออกจากงาน และทางเขตถูกฟ้องจากครอบครัวของนักว่ายน้ำเยาวชนคนนั้นว่าเจ้าหน้าที่ประมาทเลินเล่อในการปฏิบัติหน้าที่

ให้นักเรียนตอบคำถาม ต่อไปนี้

1. ประโยชน์ใดที่เจ้าหน้าที่ช่วยชีวิตจะได้รับ หากเขามีความรับผิดชอบ
2. ประโยชน์ใดที่ผู้อื่นจะได้รับ หากเขามีความรับผิดชอบ
3. ต้นทุนที่เกิดจากความรับผิดชอบนั้นคืออะไร

หรือให้ชั้นเรียนตอบคำถามร่วมกันว่า

1. ความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ช่วยชีวิต คือ อะไรบ้าง
2. ผลที่เกิดขึ้นจากความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ช่วยชีวิต คือ อะไร และ
3. ผลจากความรับผิดชอบนั้นข้อใดเป็นประโยชน์ข้อใดเป็นต้นทุน

การสรุปบทเรียน

ให้นักเรียนดูภาพในกิจกรรมที่ 1 อีกครั้ง แล้วระบุผลที่ตามมาจากการปฏิบัติหน้าที่รับผิดชอบในสถานการณ์นั้น เขียนคำตอบที่ได้บนกระดาน จากนั้นให้นักเรียนพิจารณาว่าผลที่ตามมานั้นจัดอยู่ในข้อใดต่อไปนี 1) เป็นผลดีต่อผู้อื่น 2) เป็นผลดีต่อผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่รับผิดชอบนั้น 3) เป็นผลเสียต่อผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่รับผิดชอบนั้น

ให้นักเรียนอ่านบททวน “จุดมุ่งหมายของบทเรียน” และให้อธิบายว่าได้บรรลุวัตถุประสงค์ของบทเรียนนี้มากน้อยเพียงใด

กิจกรรมเสนอแนะ

กิจกรรมต่างๆ ในกิจกรรมเสนอแนะของบทนี้ จะช่วยเสริมหรือขยายความเข้าใจในสิ่งที่นักเรียนได้เรียนรู้มาเกี่ยวกับผลของการปฏิบัติตามความรับผิดชอบ ทั้งประโยชน์และต้นทุนจากการปฏิบัติตามความรับผิดชอบ ผู้สอนอาจให้นักเรียนกิจกรรมด้วยตัวเองหรือเป็นกลุ่ม และให้นักเรียนเสนอผลงานที่ได้ต่อชั้นเรียน

1. ระบุถึงความรับผิดชอบที่ท่านเคยได้รับและประทับใจมากที่สุด บรรยายอย่างสั้นๆ ถึงความรับผิดชอบนั้น และผลที่อาจจะเกิดจากการปฏิบัติตามความรับผิดชอบดังกล่าว แบ่งกระดาษออกเป็นสองส่วน เขียนรายการประโยชน์ไว้ด้านหนึ่ง และต้นทุนด้านหนึ่ง หลังจากนั้น เขียนตัวเลขของต้นทุนและประโยชน์เหล่านี้ตามลำดับความสำคัญสำหรับท่าน อธิบายให้เพื่อนร่วมชั้นฟังว่า แบบฝึกหัดนี้จะช่วยท่านอย่างไรในการตัดสินใจได้อย่างมีข้อมูล และมีเหตุผลว่าจะรับความรับผิดชอบนั้นหรือไม่

2. สัมภาษณ์บุคคลที่อยู่ในโรงเรียนของท่านที่คิดว่าเขาผู้นั้นเป็นบุคคลน่าสนใจ โดยขอให้บุคคลดังกล่าว:

- 1) เขียนรายการความรับผิดชอบที่สำคัญที่สุดบางประการของงานหรืออาชีพนั้น
- 2) บรรยายถึงผลจากการปฏิบัติตามความรับผิดชอบดังกล่าว
- 3) บรรยายถึงผลจากการไม่ปฏิบัติตามความรับผิดชอบดังกล่าว
- 4) แยกผลที่ได้ออกเป็นประโยชน์และต้นทุน
- 5) จัดอันดับประโยชน์และต้นทุนตามลำดับความสำคัญ

บทที่ 4 การตัดสินใจระหว่างประโยชน์ และต้นทุนของความรับผิดชอบต่อ

จุดมุ่งหมายของบทเรียน

เมื่อจบบทนี้ ท่านสามารถใช้แนวคิดของประโยชน์และต้นทุนในการประเมิน เลือก และปกป้อง จุดยืนอันมีต่อประเด็นที่ว่าด้วยความรับผิดชอบต่อได้อย่างเหมาะสม

เกริ่นนำ บทเรียน

ผู้สอนอาจถามนักเรียนว่า ทำไมจึงไปโรงเรียน คำตอบอาจมีหลากหลาย ให้จดบันทึกคำตอบไว้ใน กระดาน

จากคำตอบที่ได้ ให้นักเรียนวิเคราะห์ว่าข้อใดเป็นประโยชน์และข้อใดเป็นต้นทุนของการไปโรงเรียน และเปรียบเทียบว่า ประโยชน์และต้นทุนนั้นอะไรมีความสำคัญกว่ากัน

- สรุปความสำคัญเชิงเปรียบเทียบระหว่าง**ประโยชน์**และ**ต้นทุน**ที่จะเกิดขึ้นการปฏิบัติตามความรับผิดชอบต่อ นั้น จะนำไปสู่การตัดสินใจเลือกที่จะปฏิบัติตามความรับผิดชอบต่อ นั้นหรือไม่ ซึ่งแต่ละคน จะให้ความสำคัญระหว่างประโยชน์ที่ได้รับและต้นทุนที่เกิดขึ้นแตกต่างกันไป การตัดสินใจของว่า ต้องการรับความรับผิดชอบต่อหรือไม่ก็แตกต่างกันไปได้เช่นกัน

การอ่านและอภิปราย

ให้นักเรียนอ่านออกเสียง หัวข้อ “การประเมินความสำคัญเชิงเปรียบเทียบของประโยชน์และต้นทุน”

การประเมินความสำคัญเชิงเปรียบเทียบของประโยชน์และต้นทุน

ตั้งที่ท่านได้เรียนมาแล้วว่า การปฏิบัติตามความรับผิดชอบต่อ นั้น ทำให้เกิดทั้งประโยชน์และต้นทุน ผู้คนอาจมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันในการให้ความสำคัญระหว่างประโยชน์ที่เกิดจากการปฏิบัติตามความรับผิดชอบต่อ กับต้นทุนในการปฏิบัติตามความรับผิดชอบต่อ ที่เรียกว่า ความแตกต่างกันของ**ความสำคัญเชิงเปรียบเทียบ**ของประโยชน์และต้นทุน การคำนึงถึงความสำคัญเชิงเปรียบเทียบของประโยชน์และต้นทุน จากการปฏิบัติตามความรับผิดชอบต่อ นั้น อาจช่วยที่ท่านตัดสินใจได้ว่าต้องการรับความรับผิดชอบต่อ นั้นหรือไม่ แบบฝึกหัดเพื่อคิดวิเคราะห์จะช่วยฝึกฝนการประเมิน เลือก และปกป้องจุดยืนเกี่ยวกับการรับความรับผิดชอบต่อ ด้วยการชั่งน้ำหนักของความสำคัญเชิงเปรียบเทียบของประโยชน์และต้นทุนที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อ นั้น

- ผู้สอน เชิญนักเรียนที่อาสาหรือสุ่มนักเรียนมาอธิบาย หรือยกให้ตัวอย่างประสบการณ์ ในการเปรียบเทียบระหว่างประโยชน์และต้นทุนและการตัดสินใจไปสู่การปฏิบัติตามความรับผิดชอบต่อ

แบบฝึกหัดเพื่อคิดวิเคราะห์

กิจกรรม

อ่านกรณีศึกษานี้ และศึกษาคำสั่งท้ายเรื่อง เพื่อเตรียมตัวในการมีส่วนร่วมเข้ารับฟังความคิดเห็นในการดำเนินการรับฟังความคิดเห็น

ผู้สอนแบ่งนักเรียนเป็น 5 กลุ่ม แต่ละกลุ่มมีบทบาทหน้าที่ ให้เวลาเตรียมตัวแสดงบทบาทสมมติในการดำเนินการรับฟังความคิดเห็น และ ดำเนินการรับฟังความคิดเห็น

- จุดมุ่งหมายที่สำคัญของการรับฟังความคิดเห็นครั้งนี้ คือให้โอกาสแก่นักเรียนที่จะแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นข้อเรียกร้องของนักเรียนในการหาข้อยุติร่วมกันของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย เป็นการส่งเสริมความรับผิดชอบต่อของพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย

- ให้นักเรียนทำงานร่วมกันเพื่อพิจารณาความรับผิดชอบต่อที่จะเกิดขึ้นหากข้อเสนอได้รับการยอมรับ ซึ่งการวิเคราะห์ที่ผู้ที่ต้องรับผิดชอบต่อนั้นมีได้หลายส่วน ทั้งผู้ประกอบการร้านค้า คณะผู้บริหารของโรงเรียน สภานักเรียน หรือตัวนักเรียนเอง ดังนั้นผลที่เกิดจากความรับผิดชอบต่อก็จะเกิดขึ้นได้หลายประการและเกิดได้กับบุคคลหลายคน และทำให้การวิเคราะห์ผลที่จะเป็นประโยชน์หรือต้นทุนอาจมีความซับซ้อนขึ้นอาจพบว่าประโยชน์ของความรับผิดชอบต่อที่เกิดขึ้นต่อบุคคลหนึ่งเป็นต้นทุนของอีกบุคคลหนึ่ง หรือในทางกลับกัน เช่น การจ่ายเงินที่น้อยลงของนักเรียนหมายถึงการมีต้นทุนที่สูงขึ้นของผู้ประกอบการ ดังนั้น การพิจารณาเปรียบเทียบความสำคัญระหว่างประโยชน์และต้นทุนจึงมีความสำคัญ และในกรณีที่ไม่มีข้อตกลงที่เหมาะสม ก็อาจมีข้อเสนอทางเลือกอื่นก็อาจเป็นทางออกที่ดีกว่าในการแก้ไขปัญหาก็ได้

เรื่อง ความขัดแย้งในการจำหน่ายอาหารในโรงเรียน

เมื่อเปิดภาคเรียนใหม่ปีการศึกษา 2555 ร้านค้าขายอาหารในโรงอาหารของโรงเรียนต่างพากันขึ้นราคาทุกรายการ ที่เดือดร้อนมากที่สุดคือร้านขายข้าวแกง ขึ้นราคาจานละ 5 บาท จาก 18 บาท เป็น 23 บาท ทำให้นักเรียนต้องจ่ายค่าอาหารเพิ่มอีกทุกรายการ นักเรียนชั้น ม.3 จำนวนหนึ่งไม่พอใจ ต่างพากันมาร้องเรียนกับประธานสภานักเรียนให้ร่วมกันพิจารณาเรียกร้องขอความเป็นธรรมจากโรงเรียนให้ปรับลดราคาข้าวราดแกงและอาหารทุกรายการลงมาเท่าเดิม หรือขึ้นได้ไม่เกินรายการละ 2 บาท และให้ปรับปรุงเรื่องความสะอาดและคุณภาพของอาหารด้วย

ประธานสภานักเรียนนำเรื่องมาร่วมประชุมกับคณะกรรมการ ได้ขอยุติตามที่นักเรียนร้องขอ และมีมติให้นำเรื่องนี้ไปหารือกับครูที่ปรึกษา และรายงานให้รองผู้อำนวยการกลุ่มบริหารกิจการนักเรียนและผู้อำนวยการโรงเรียนทราบตามลำดับ

ต่อมาผู้อำนวยการโรงเรียนเชิญผู้เกี่ยวข้องมาร่วมปรึกษาหารือพิจารณาข้อเสนอของคณะกรรมการสถานักเรียน ที่ประชุมมีมติแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมาชุดหนึ่งเรียกว่า “คณะกรรมการดำเนินการรับฟังความคิดเห็น” ทำหน้าที่หาข้อสรุปเพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งระหว่างผู้ประกอบการขายอาหารกับคณะนักเรียน โดยกำหนดให้มีการประชาพิจารณ์รับฟังความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้อง

คณะกรรมการพิจารณาแล้วกำหนดให้มีการดำเนินการ 2 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 กำหนดให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นผ่าน Facebook ของโรงเรียน แล้วนำมาเขียนสรุปเป็นประเด็นข้อเรียกร้องของนักเรียน เพื่อใช้ในการทำประชาพิจารณ์ระยะที่ 2 ระยะที่ 2 นำผลจากระยะที่ 1 มารับฟังความคิดเห็นจากผู้เกี่ยวข้อง ทั้งนี้คณะกรรมการได้กำหนดให้ตัวแทนร้านค้าทุกร้าน จำนวน 12 ร้าน เข้าร่วมประชุม ตัวแทนคณะกรรมการสถานักเรียนทั้งคณะ และตัวแทนนักเรียนห้องเรียนละ 3 คน เข้าร่วมการรับฟังความคิดเห็น

การเตรียมตัวและการดำเนินการรับฟังความเห็น

ในการจัดการรับฟังความคิดเห็นหรือประชาพิจารณ์นี้ ให้แบ่งเป็น 5 กลุ่ม

กลุ่ม 1 สมาชิกสถานักเรียน - สถานักเรียน ประกอบด้วย ประธานนักเรียนที่ทำหน้าที่เป็นผู้แทนนักเรียนพร้อมกับรองประธานและคณะทำงานของสถานักเรียนที่ได้ทำการค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับค่าครองชีพราคาสินค้าในตลาด และข้อมูลอันเป็นประโยชน์อื่น ๆ เพื่อนำเสนอในการดำเนินการรับฟังความคิดเห็น และเป็นฝ่ายยื่นข้อเสนอเพื่อขอให้ควบคุมราคาอาหารและความสะอาด

กลุ่ม 2 ผู้ประกอบการร้านค้า – ต้องการปรับขึ้นราคาเพราะต้นทุนที่สูงขึ้น วัตถุดิบที่สด สะอาด และมีประโยชน์ต่อนักเรียนมีราคาสูงขึ้น รวมทั้งค่าใช้จ่ายส่วนอื่น ๆ เช่นกัน

กลุ่ม 3 คณะกรรมการดำเนินการรับฟังความคิดเห็น - ทำหน้าที่เตรียมการจัดการรับฟังความคิดเห็น ดำเนินการรับฟังความคิดเห็นอย่างเป็นธรรม ให้มีการเลือกประธานและผู้จัดบันทึก และตรวจสอบให้มั่นใจว่าได้ดำเนินการตามวาระ

กลุ่มที่ 4 นักข่าว-หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น - มีบทบาทถ่ายทอดข่าวการรับฟังความคิดเห็นในโรงเรียน หลังการดำเนินการรับฟังความคิดเห็นให้กลุ่มนักข่าวมีการสรุปและนำเสนอเป็นรายงานข่าว

กลุ่มที่ 5 นักเรียนทั่วไปเข้าร่วมฟัง – มีบทบาทในการซักถามเพื่อให้เกิดความเข้าใจ รวมทั้งระยะเวลาในการดำเนินการให้เป็นไปตามที่นักเรียนร้องขอ โดยอาจยกมือและถามคำถามต่อทั้งคณะกรรมการหรือผู้ประกอบการร้านค้า หรือแม้แต่กับสมาชิกสถานักเรียนก็ได้

กำหนดการรับฟังความคิดเห็น

วันที่ : วันพฤหัสบดีที่ 24 กรกฎาคม 2557

เวลา : 10.00 น.

สถานที่ : ห้องประชุมโรงเรียนทรรชวิทยาคม

- วาระ :
1. กล่าวเปิดงานโดยคณะกรรมการดำเนินการรับฟังความคิดเห็น (กลุ่มที่ 3 ประมาณ 5 นาที)
 2. การนำเสนอความคิดเห็นโดยกลุ่มผลประโยชน์ 2 กลุ่ม (กลุ่มละ 5 นาที)
 - 1) กลุ่มที่ 1 สมาชิกสถานักเรียน
 - 2) กลุ่มที่ 2 ผู้ประกอบการร้านค้า
 3. การประชุมแบบเปิด คำถามและคำตอบ ข้อเสนอแนะจากผู้ฟัง (กลุ่มที่ 5 ประมาณ 10 นาที)
 4. กล่าวปิดงานโดยคณะกรรมการดำเนินการรับฟังความคิดเห็น (5 นาที)
 5. กลุ่มที่ 4 นักข่าว- หนังสือพิมพ์สัมภาษณ์ถามความรู้สึกตัวแทนจาก 2 กลุ่ม และรายงานข่าว (3 นาที)
 6. เลิกประชุม

รวมเวลา 45 นาที

การดำเนินการประชุมรับฟังความคิดเห็น

1. ให้นักเรียนทั้ง 5 กลุ่ม แสดงบทบาทสมมติ ดำเนินการประชุมรับฟังความคิดเห็นตามวาระ ในกรอบที่กำหนดให้ตามเงื่อนไขเวลาที่ระบุไว้ 45 นาที
2. หลังจากนั้นให้นักเรียนแต่ละกลุ่มร่วมวิจารณ์การศึกษา เรื่องความขัดแย้งในการจำหน่ายอาหารในโรงเรียนโดยตอบคำถามที่กำหนดให้แล้วบันทึกความคิดเห็นของกลุ่ม

พิจารณาคำถามต่อไปนี้

1. ถ้าข้อเสนอของสมาชิกรัฐสภาได้รับการยอมรับให้ถือปฏิบัติตามข้อเสนอ ใครต้องรับผิดชอบอะไรบ้าง
2. ผลอันอาจเกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามข้อตกลงนั้น มีอะไรบ้าง
3. ผลข้อใดถือเป็นประโยชน์ ข้อใดเป็นต้นทุน
4. จากความคิดเห็นในกลุ่มของนักเรียน ประโยชน์หรือต้นทุนข้อใดที่มีความสำคัญมากที่สุด เพราะเหตุใด
5. ตามความคิดของนักเรียนคิดว่า ข้อเสนอของสมาชิกรัฐสภาเป็นอย่างไร และนักเรียนมีข้อเสนอเพื่อเปลี่ยนแปลงข้อเสนอหรือมีข้อเสนออื่นใดหรือไม่ เพราะเหตุใด

การสรุปบทเรียน

ให้นักเรียนอ่านบททวน “จุดมุ่งหมายของบทเรียน” และให้อธิบายว่าได้บรรลุวัตถุประสงค์ของบทเรียนนี้มากน้อยเพียงใด

กิจกรรมเสนอแนะ

กิจกรรมเสนอแนะในบทนี้ต้องการความร่วมมือจากชุมชน หรือสร้างโอกาสให้เกิดการจัดการรับฟังความคิดเห็นในเรื่องที่เกี่ยวกับชุมชนขึ้นเพื่อให้นักเรียนได้เข้าร่วมกับกิจกรรมที่เกิดขึ้นจริงในสังคม หรือให้นักเรียนเข้าร่วมในเวทีรับฟังความคิดเห็นในที่อื่น ๆ

จัดให้มีการเข้าฟังการรับฟังความคิดเห็นในชุมชนของนักเรียน 1 เรื่อง ระบุถึงประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบ และอภิปรายประเด็นเหล่านี้กับเพื่อน ๆ

หน่วยที่ ๓

การตัดสินใจเลือกปฏิบัติตาม ความรับผิดชอบ ที่มีความสำคัญใกล้เคียงกัน หรือ ขัดแย้งกัน

วัตถุประสงค์ของหน่วย

เพื่อให้นักเรียนรู้จักให้ข้อมูลเพื่อประเมินและตัดสินใจ เลือกปฏิบัติความรับผิดชอบที่มีความสำคัญใกล้เคียงกันหรือขัดแย้งกันได้อย่างสมเหตุสมผล

เกริ่นนำ หน่วยการเรียนรู้

บ่อยครั้งที่คนเราต้องเผชิญกับความรับผิดชอบที่มีความสำคัญใกล้เคียงกัน หรือขัดแย้งกัน โดยเฉพาะความรับผิดชอบหลาย ๆ อย่างที่ต้องพิจารณาเลือกทำหรือจัดลำดับความสำคัญหรือตัดสินใจว่าควรรับผิดชอบหรือไม่ในช่วงเวลาเดียวกัน อย่างไรก็ตาม เมื่อจำเป็นต้องตัดสินใจว่าจะปฏิบัติตามความรับผิดชอบใด หรือต้องรับผิดชอบต่อเรื่องใด การตัดสินใจนั้นจะมีคุณค่า และผลประโยชน์ใดบ้างที่เราควรพิจารณาและใช้เป็นแนวทางยึดถือและปฏิบัติตาม

ผู้สอนอธิบายว่า หน่วยการเรียนรู้นี้ออกแบบมาเพื่อให้นักเรียนสามารถตัดสินใจเลือกที่จะปฏิบัติหรือเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบอย่างรอบรู้และเป็นระบบมากขึ้น โดยพิจารณาระหว่างความรับผิดชอบ คุณค่า และประโยชน์ที่มีความสำคัญใกล้เคียงกัน รวมทั้งเพื่อประเมินการเลือกของผู้อื่นด้วย

บทที่ ๕ การเลือกระหว่างความรับผิดชอบ คุณค่าและประโยชน์ ที่มีความสำคัญใกล้เคียงกัน

ในการศึกษาหน่วยนี้ นักเรียนจะได้เรียนรู้เกี่ยวกับขั้นตอนการปฏิบัติหรือเครื่องมือช่วยคิดที่จะช่วยพวกเขาในการตัดสินใจนี้ ขั้นตอนแรกๆ ของเครื่องมือช่วยคิด จะเป็นการทบทวนสิ่งที่นักเรียนได้เรียนรู้มาในหน่วยที่ 1 และหน่วยที่ 2 เกี่ยวกับการจำแนกสิ่งต่างๆ ต่อไปนี้

- ความรับผิดชอบเรื่องใด
- ที่มาของความรับผิดชอบเหล่านั้น
- ผลตอบแทนหรือผลเสียหายจากการปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติหน้าที่รับผิดชอบ
- ประโยชน์และต้นทุนที่เป็นไปได้ของการปฏิบัติหน้าที่รับผิดชอบในเรื่องหนึ่งๆ

และเครื่องมือช่วยคิดได้เพิ่มเติมข้อพิจารณาที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจในเรื่องความรับผิดชอบที่มีความสำคัญใกล้เคียงกันหรือขัดแย้งกัน รวมทั้งผลประโยชน์ และค่านิยมต่างๆ ต่อไปนี้

- ความเร่งด่วน
- ความสำคัญโดยเปรียบเทียบ
- เวลาที่กำหนด
- ทรัพยากรที่มีอยู่
- ค่านิยมและผลประโยชน์เชิงแข่งขัน
- ทางเลือกในการแก้ปัญหาหรือการประนีประนอม

หลังจากที่พิจารณาปัจจัยต่างๆ เหล่านี้แล้ว นักเรียนจะสามารถกำหนดจุดยืนและให้เหตุผลสนับสนุนจุดยืนของตนในเรื่องของการจัดการกับความรับผิดชอบที่มีความสำคัญใกล้เคียงกันหรือขัดแย้งกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ให้นักเรียนเขียนสิ่งที่คาดว่าจะได้เรียนรู้จากการศึกษาในหน่วยนี้มา 3 ข้อ บันทึกสิ่งที่คาดว่าจะได้เรียนรู้ลงในสมุดบันทึก และทบทวนสิ่งที่บันทึกไว้ใหม่อีกครั้งเมื่อจบการเรียนในหน่วยนี้

จุดมุ่งหมายของบทเรียน

เมื่อจบบทเรียนนี้ นักเรียนจะสามารถประเมิน เลือก และปกป้องจุดยืนของท่านในสถานการณ์ต่างๆ ซึ่งจะต้องเลือกระหว่างความรับผิดชอบ คุณค่า และประโยชน์ต่างๆ ที่มีความสำคัญใกล้เคียงกัน

เกริ่นนำ บทเรียน

ให้นักเรียนดูภาพและบอกถึงความรับผิดชอบที่แสดงอยู่ในภาพหน้า จากนั้นให้นักเรียนตอบคำถามว่า “นักเรียนจะตัดสินใจทำอะไรก่อน” เพราะอะไร



ท่านจะตัดสินใจทำอะไรก่อน

- สรุปเชื่อมโยงเข้าสู่ชีวิตประจำวันมีสิ่งที่ต้องรับผิดชอบหลายอย่าง บางครั้งในระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง อาจต้องเลือกตัดสินใจทำบางอย่างและไม่ทำบางอย่าง ซึ่งพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยควรมั่นใจได้ว่า การตัดสินใจนั้นเป็นไปอย่างมีหลักการ มีเหตุผล มีจุดยืน และมีประสิทธิภาพ

การอ่านและอภิปราย

ให้นักเรียนอ่านพร้อมกัน “สถานการณ์ที่อาจเกิดขึ้นในการปฏิบัติตามความรับผิดชอบ” อภิปรายร่วมกันว่า หมายถึงสถานการณ์อย่างไรได้บ้าง พร้อมทั้งยกตัวอย่างทั้งคิดเองและจากประสบการณ์จริง

สถานการณ์ 2 สถานการณ์ที่อาจเกิดขึ้นในการปฏิบัติตามความรับผิดชอบ

สถานการณ์ทั่วไป 2 ประเภทที่อาจเกิดขึ้น ในระหว่างการเลือกปฏิบัติตามความรับผิดชอบ

1. สถานการณ์ที่มีความรับผิดชอบ 2 อย่างที่ขัดแย้งกัน และอาจจะเป็นไปไม่ได้ที่จะปฏิบัติตามความรับผิดชอบทั้งสอง หรืออย่างน้อยก็ไม่สามารถปฏิบัติได้ในเวลาเดียวกัน
2. สถานการณ์ที่มีความขัดแย้งระหว่างความรับผิดชอบ กับ คุณค่าและประโยชน์อื่น ๆ

ในแบบฝึกหัดเพื่อการคิดวิเคราะห์ต่อไปนี้ นักเรียนจะได้ตรวจสอบสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งมีสถานการณ์คุณค่าเข้ามาเกี่ยวข้องอย่างชัดเจน ดังนั้นต้องทำความเข้าใจคำจำกัดความของคำว่า **คุณค่า** และ **ประโยชน์** เสียก่อน

เพื่อทำความเข้าใจความว่า “คุณค่า” ที่ปรากฏอยู่สถานการณ์ทั้ง 2 สถานการณ์ ผู้สอนให้นักเรียนดูภาพต่อไป และให้ตอบคำถาม “ภาพนี้แสดงถึงคุณค่าใด”



ท่านคิดว่าภาพนี้แสดงถึงคุณค่าใด

คุณค่า คือ บางสิ่งที่ท่านคิดว่ามีค่าและมีความสำคัญ บางสิ่งที่ถูกต้องหรือดีงาม ซึ่งท่านควรพยายามทำให้ได้ เช่น ความเป็นธรรม ความเมตตา ความกล้าหาญ ความซื่อสัตย์ ความภักดี มิตรภาพ ความเป็นส่วนตัว เสรีภาพ และความยุติธรรม

ประโยชน์ คือ บางสิ่งที่ท่านต้องการ หรือที่ท่านกังวลถึง เช่น เวลาว่าง สุขภาพที่ดี หรือรางวัลประเภทใดประเภทหนึ่ง

บางครั้ง หากท่านตัดสินใจที่จะปฏิบัติตามความรับผิดชอบ ท่านอาจต้องยอมเสียสละคุณค่าหรือประโยชน์อย่างหนึ่งหรือมากกว่านั้น หรือบางครั้งท่านอาจตัดสินใจที่จะไม่ปฏิบัติตามความรับผิดชอบเนื่องจากคุณค่าหรือประโยชน์อื่นนั้นมีความสำคัญสำหรับท่านมากกว่า

ให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นซึ่งอาจมีหลากหลาย จุดคำตอบที่ได้ลงบนกระดาน

- ผู้สอนสรุป และให้นักเรียนอ่านความหมายของคุณค่าและประโยชน์ พร้อม ๆ กัน ผู้สอนอาจถามเพิ่มเติมได้ว่า นักเรียนให้คุณค่ากับอะไรบ้าง คำถามนี้จะช่วยกระตุ้นให้นักเรียนได้สะท้อนความคิดและทบทวนถึงการให้ความสำคัญกับคุณค่าใด ๆ ของตนเอง ซึ่งเป็นการเรียนรู้ตนเองที่เป็นประโยชน์

กิจกรรม

แบ่งนักเรียนเป็น 2 กลุ่ม อ่านกรณีตัวอย่างกลุ่มละ 1 เรื่อง ตอบคำถามท้ายเรื่อง และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในห้องเรียน โดยการตอบคำถามข้อที่ 1 - กานดาและวิโรจน์มีความรับผิดชอบใดในแต่ละสถานการณ์ - ควรกระตุ้นให้นักเรียนทบทวนเรื่องที่เรียนผ่านมาแล้ว ซึ่งได้แก่

- ความรับผิดชอบในเรื่องใด
- ที่มาของความรับผิดชอบเหล่านั้น
- ผลตอบแทนที่จะได้รับเมื่อปฏิบัติตามหน้าที่รับผิดชอบ
- ผลเสียหายที่จะได้รับเมื่อไม่ปฏิบัติตามหน้าที่รับผิดชอบ
- ประโยชน์และต้นทุนของการปฏิบัติตามหน้าที่รับผิดชอบ

กรณีที่ 1 สัปดาห์ที่แล้ว คุณครูของกานดาให้การบ้านแก่นักเรียนโดยมีกำหนดส่งวันศุกร์ถัดไป กานดาไม่ยอมทำการบ้านจนถึงวันก่อนกำหนดส่ง เธอจะต้องเข้าห้องสมุดและจะต้องใช้เวลาเกือบตลอดบ่ายและเย็นวันนั้นเพื่อทำการบ้านให้เสร็จ เช้าวันพฤหัสบดี ครูสอนบาสเกิดบอประกาศว่าจะมีการฝึกซ้อมหลังเลิกเรียน กานดาไม่แน่ใจว่าจะทำอย่างไร เพราะเธอเป็นหัวหน้าทีมและเพื่อน ๆ ก็รอคอยให้เธอเป็นผู้นำการฝึก



บทที่ 6 การตัดสินใจระหว่าง ความรับผิดชอบ ที่มีความสำคัญใกล้เคียงกัน

จุดมุ่งหมายของบทเรียน

เมื่อจบบทเรียนนี้ นักเรียนสามารถใช้ตารางช่วยคิด ในการตัดสินใจระหว่างความรับผิดชอบที่มีความสำคัญใกล้เคียงกันและตัดสินใจได้ยากตารางช่วยคิดจะช่วยให้การพิจารณาประเด็นต่างๆที่เกี่ยวข้องและช่วยให้ตัดสินใจประเด็นที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบได้

การอ่านและอภิปราย

ให้นักเรียนอ่านพร้อมกัน “แนวคิด 6 ประการ ที่ช่วยนักเรียนในการตัดสินใจเกี่ยวกับความรับผิดชอบ” อภิปรายร่วมกันทั้งชั้นเรียนว่าแต่ละแนวคิดหมายถึงอะไร มีสถานการณ์ใดที่เป็นตัวอย่างได้บ้าง พร้อมทั้งยกตัวอย่างของนักเรียนเองทั้งที่คิดเองและจากประสบการณ์จริง

แนวคิด 6 ประการต่อไปนี้จะช่วยนักเรียนได้ เมื่อนักเรียนต้องตัดสินใจอย่างยากลำบากเกี่ยวกับการปฏิบัติตามความรับผิดชอบ และการคุ้มครองคุณค่าอื่นๆ ที่นักเรียนยึดมั่น ดังนี้

1. ความเร่งด่วน เมื่อต้องเลือกระหว่างความรับผิดชอบต่างๆ ที่ใกล้เคียงกันจำเป็นต้องตัดสินใจว่า ความรับผิดชอบประการใดที่มีความเร่งด่วนมากกว่า นั่นหมายความว่าต้องทำอะไรก่อน เช่น พิชิตคิดกับตัวเองว่า “ฉันจำได้ว่ามีสองอย่างที่ฉันจะต้องทำให้เสร็จในคืนนี้ นั่นคือ อ่านเรื่องที่จะเรียนในวิชาภาษาอังกฤษพรุ่งนี้ และ...อะไรอีกอย่างหนึ่งนะ” แล้วพิชิตก็บอกออกมาว่าแม่มอบหมายให้ทำความสะอาดบริเวณบ้าน

- ท่านคิดว่าความรับผิดชอบประการใดที่มีความเร่งด่วนมากกว่า เพราะเหตุใด
- ท่านจำสถานการณ์ใดได้บ้างซึ่งท่านคิดว่ามีความเร่งด่วนในการตัดสินใจเกี่ยวกับความรับผิดชอบ

2. ความสำคัญเชิงเปรียบเทียบ ความสำคัญของความรับผิดชอบแต่ละอย่างเป็นอย่างไรเมื่อเปรียบเทียบกับความรับผิดชอบประการอื่นๆ เช่น พิชิตปั่นจักรยานจากโรงเรียนเพื่อกลับบ้านระหว่างทางเขาเห็นลูกสุนัขนอนขวางทางอยู่ วิธีเดียวที่จะหลีกเลี่ยงมิให้ชนลูกสุนัข คือต้องหักรถจักรยานตรงเข้าไปในสวนดอกไม้ข้างทาง

กรณีที่ 2 ในเย็นวันศุกร์ วิโรจน์ได้รับอนุญาตให้ใช้รถของแม่ไปซื้อดนตรีที่โรงเรียนดนตรี แต่ไม่อนุญาตให้พาเพื่อนไปเที่ยวต่อ หลังเลิกซื้อเพื่อนสนิทของวิโรจน์ไม่สามารถกลับบ้านได้เพราะทำกระเป๋าเงินหายขณะนั้นเป็นเวลา 22.00 น. รถเมล์ที่วิ่งผ่านเขตบ้านเพื่อนของวิโรจน์หมดแล้ว วิโรจน์จึงโทรศัพท์กลับบ้านเพื่อขออนุญาตแม่ขับรถไปส่งเพื่อน

คำถาม

1. กานดาและวิโรจน์ มีความรับผิดชอบใดในแต่ละสถานการณ์
2. ความรับผิดชอบใดบ้างที่ขัดแย้งกันทั้ง 2 กรณี คุณค่าและประโยชน์ที่ขัดแย้งกันคืออะไร
3. ถ้าเป็นท่านจะตัดสินใจทำอะไร เพราะเหตุใด

การสรุปบทเรียน

ให้นักเรียนอ่านบททวน “จุดมุ่งหมายของบทเรียน” และให้อธิบายว่าได้บรรลุวัตถุประสงค์ของบทเรียนนี้มากน้อยเพียงใด

กิจกรรมเสนอแนะ

กิจกรรมเสนอแนะในบทนี้เป็นการทบทวนความเข้าใจของนักเรียนด้วยภาพ และให้เชื่อมโยงสิ่งที่ได้เรียนรู้กับสถานการณ์ที่พบเห็นในชีวิตจริง การสร้างบรรยากาศให้เกิดการวิเคราะห์สถานการณ์จริงที่พบเห็นในชีวิตประจำวันจะสร้างให้นักเรียนเป็นพลเมืองที่รู้จักคิดวิเคราะห์และตั้งคำถามกับประเด็นทางสังคม และนำไปสู่การมีส่วนร่วมในระดับต่างๆ มากขึ้น

1. เขียนเรื่องหรือวาดภาพบรรยายถึงสถานการณ์ซึ่งบุคคลหนึ่งต้องเผชิญกับความรับผิดชอบที่มีความสำคัญใกล้เคียงกัน อธิบายว่าบุคคลนั้นตัดสินใจอย่างไร และเพราะเหตุใด
2. ค้นคว้าเกี่ยวกับสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง ซึ่งบุคคลจะต้องเผชิญกับความรับผิดชอบ คุณค่า และประโยชน์ที่มีความสำคัญใกล้เคียงกัน

นำเสนอและแลกเปลี่ยนกับเพื่อนๆ โดยบรรยายสถานการณ์ อธิบายถึงความรับผิดชอบ คุณค่า และประโยชน์ที่มีความสำคัญใกล้เคียงกัน ระบุว่าได้มีการตัดสินใจอย่างไรเกิดขึ้น และอธิบายว่า เพราะเหตุใดท่านจึงเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับการตัดสินใจดังกล่าว

- ความรับผิดชอบประการใดมีความสำคัญมากกว่าหลีกเลี่ยงการชนลูกสุนัขหรือหลีกเลี่ยงการทับสวนดอกไม้ เพราะเหตุใด
- ท่านจำสถานการณ์ใดได้บ้าง ที่คิดว่ามีความสำคัญเชิงเปรียบเทียบในการตัดสินใจเกี่ยวกับความรับผิดชอบ

.....

3. เวลา เวลาที่ต้องการเพื่อปฏิบัติตามความรับผิดชอบนั้นมักจะมีค่าสำคัญที่จะพิจารณาเพื่อตัดสินใจว่าปฏิบัติตามความรับผิดชอบประการใด เช่น เมื่อพิชิตไปที่ร้านสะดวกซื้อแถวบ้าน เขาเห็นป้ายประกาศ “รับสมัครงาน” เขาจึงไปสอบถามรายละเอียดกับผู้จัดการสาขาเกี่ยวกับงานนั้น ผู้จัดการบอกว่า “เราต้องการใครสักคนที่จะมาทำงานหลังเคาน์เตอร์ตั้งแต่สี่โมงเย็นจนถึงสี่ทุ่มทุกวันทำงาน” “ผมไม่มีเวลาขนาดที่จะมาทำงานและทำสิ่งอื่น ๆ ที่จะต้องทำไปด้วย” พิชิตบอก “ผมขอทำแค่จากสี่โมงเย็นถึงหนึ่งทุ่มได้ไหมครับ คุณน่าจะหาคนอื่นมาทำในเวลาหลังจากนั้นได้” ผู้จัดการร้านตอบว่า “เสียใจด้วย”

- ในการปฏิบัติตามความรับผิดชอบของงานนี้ จะต้องใช้เวลาเท่าใด เพราะเหตุใดจึงเป็นปัญหาสำหรับพิชิต
- ท่านจำสถานการณ์ใดได้บ้าง ซึ่งท่านต้องพิจารณาถึงเวลาที่ต้องการในการปฏิบัติตามความรับผิดชอบ

.....

4. ทรัพยากรที่มีอยู่ การปฏิบัติตามความรับผิดชอบบางประการอาจต้องการทรัพยากรบางอย่าง เช่น เงิน อุปกรณ์ ความแข็งแรงของร่างกาย หรือทักษะบางประเภท การที่นักเรียนจะมีทรัพยากรที่จำเป็นหรือไม่นั้น จึงเป็นเรื่องสำคัญในการตัดสินใจว่าจะปฏิบัติตามความรับผิดชอบนั้น เช่น

“แน่นอน” ผู้จัดการร้านสะดวกซื้อ พูดต่อ “เราต้องการคนที่จะส่งพิชิตให้กับร้านในเครือที่อยู่ถัดไป ทำงานแค่ช่วงตอนเย็น เธอมีรถไหมล่ะ” พิชิตตอบว่า “ผมยังอายุไม่ถึงที่จะทำใบขับขี่เลยอะ”

- พิชิตขาดทรัพยากรใด? การขาดทรัพยากรดังกล่าว ส่งผลกระทบต่อตัดสินใจเกี่ยวกับความรับผิดชอบอย่างไร
- ท่านจำสถานการณ์ใดได้บ้าง ซึ่งท่านได้พิจารณาถึงทรัพยากรที่จะต้องใช้ในการปฏิบัติตามความรับผิดชอบเพื่อช่วยให้ท่านตัดสินใจในเรื่องนี้

.....

5. คุณค่าและประโยชน์อื่น ๆ ที่มีความสำคัญใกล้เคียงกัน การพิจารณาถึงสิ่งอื่น ๆ ที่นักเรียนอาจสนใจที่จะทำ หรือคุณค่าอื่น ๆ ที่มีความสำคัญสำหรับนักเรียน เมื่อต้องตัดสินใจว่าปฏิบัติตามความรับผิดชอบหรือไม่ เช่น

พิชิตได้งานที่ร้านขายอาหาร เขาทำหน้าที่เป็นพนักงานเสิร์ฟ โดยต้องรับคำสั่งอาหารจากลูกค้าเก็บเงิน และทำความสะอาดโต๊ะ วันหนึ่ง เพื่อนของพิชิต ชื่อ ทศ เข้ามาที่ร้านอาหาร เขาสั่งอาหารมา 3 อย่าง แต่เมื่อรับประทานเสร็จแล้ว เขาบอกกับพิชิตว่า “ฉันไม่มีเงินเลย แต่ฉันหิวจริง ๆ เธอเป็นเพื่อนสนิทของฉันช่วยจ่ายเงินค่าอาหารมื้อนี้ให้ด้วย แล้ววันพรุ่งนี้จะเอาเงินมาใช้คืนให้”

- คุณค่าหรือประโยชน์ใดที่ขัดแย้งกันกับความรับผิดชอบในการทำงานของพิชิต เขาควรจะทำเช่นไร เพราะเหตุใด
- ท่านจำสถานการณ์ใดได้บ้าง ซึ่งท่านต้องพิจารณาถึงคุณค่าและประโยชน์ที่มีความสำคัญใกล้เคียงกันในการตัดสินใจเกี่ยวกับความรับผิดชอบ

.....

6. วิธีแก้ปัญหาที่เป็นทางเลือก หรือ การประนีประนอม บางครั้งเราไม่จำเป็นต้องตัดสินใจเลือกระหว่างความรับผิดชอบ คุณค่า หรือประโยชน์ที่มีความสำคัญใกล้เคียงกัน เพราะเราอาจคิดถึงวิธีอื่นที่จะแก้ปัญหาได้เช่น

พิชิตบอกกับทศว่า “เออจ้ะ ฉันจะออกเงินค่าอาหารให้เพราะเธอเป็นเพื่อนฉัน ฉันจะให้เธอยืมเงินก่อนแล้วพรุ่งนี้ค่อยเอามาคืน ฉันจะเอาเงินฉันจ่ายให้ก่อน ใบเสร็จรับเงินกับใบสั่งอาหารจะได้สมดุลกัน” ทศตอบว่า “ขอบใจมาก พิชิต เธอจะเป็นเพื่อนแท้ของฉันเลย”

- ข้อเสนอของพิชิตช่วยแก้ปัญหาได้อย่างไร ท่านสามารถคิดถึงทางเลือกอื่น ๆ ได้หรือไม่
- ท่านจำสถานการณ์ใดได้บ้าง ซึ่งท่านต้องพิจารณาถึงวิธีแก้ปัญหาซึ่งเป็นทางเลือกอื่น ๆ หรือหาทางประนีประนอมในการตัดสินใจเกี่ยวกับความรับผิดชอบ

=====

ให้นักเรียนใช้แนวคิดทั้ง 6 นี้ช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับความรับผิดชอบ :

1. ความเร่งด่วน
2. ความสำคัญเชิงเปรียบเทียบ
3. เวลาที่ต้องการ
4. ทรัพยากรที่มีอยู่
5. คุณค่าและประโยชน์อื่น ๆ ที่มีความสำคัญใกล้เคียงกัน
6. วิธีแก้ปัญหาที่เป็นทางเลือก หรือการประนีประนอม

- ผู้สอนสรุป และทบทวนความเข้าใจและบอกถึงความสำคัญของแนวคิดทั้ง 6 ประการที่จะเป็นหลักเกณฑ์ในตารางช่วยคิด เพื่อช่วยนักเรียนในการตัดสินใจเลือกปฏิบัติตามความรับผิดชอบที่มีความสำคัญใกล้เคียงกัน

แบบฝึกหัดเพื่อคิดวิเคราะห์

กิจกรรม

แบ่งกลุ่มนักเรียนกลุ่มละ 5 คน อ่านกรณีตัวอย่าง “การขาดแคลนเงินทุน” แจกสำเนา ตารางช่วยคิดเพื่อการตัดสินใจระหว่างความรับผิดชอบต่างๆ หน้า 71 เพื่อฝึกฝนการใช้เครื่องมือช่วยคิด ให้นักเรียนพอสมควร และ เตรียมพร้อมที่จะแบ่งปันความคิดกับเพื่อนๆ ในชั้นเรียน

เรื่อง การขาดแคลนเงินทุน

แสงเทียน มีเงินเหลือในบัญชีธนาคาร 1,800 บาท พงษ์นี้เธอต้องใช้จ่ายซื้อสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็น 500 บาท เธอจึงเหลือเงินอีกเพียง 300 บาท โดยที่ต้องใช้จ่ายตลอดสัปดาห์ วันพฤษภาพยาณตร์ตั้งที่เธออยากดูมากจะเข้าฉายในโรงภาพยนตร์ เธอนัดกับเพื่อนไว้ว่าจะไปดูโดยเพื่อนยืมเงินค่าตั๋วก่อนแล้วจะจ่ายให้ภายหลัง

ปัญหาก็คือ เมื่อสัปดาห์ที่แล้ว แสงเทียนสัญญากับเพื่อนว่าจะให้ยืมเงิน 1,000 บาท เพื่อนำเงินไปจ่ายค่าซ่อมรถ

แสงเทียนนั่งลงและเขียนตารางช่วยคิดเพื่อช่วยในการตัดสินใจ อยากทราบว่าถ้าท่านเป็นแสงเทียน จะเขียนตารางช่วยคิดได้อย่างไร

- แนวทางการใช้ “ตารางช่วยคิดเพื่อการตัดสินใจระหว่างความรับผิดชอบต่างๆ” นักเรียนต้องเข้าใจได้ว่าข้อความใน *สมุด* คือ แนวคิดหรือหลักการในการพิจารณา ที่ประกอบจากบทเรียนที่ผ่านมา และสำหรับ *แถว* คือ สถานการณ์ หรือกรณีศึกษา ที่นำมาพิจารณา
- เป็นความจำเป็นที่ควรพิจารณาหลักการทั้งหมดให้ครบถ้วน เพื่อสามารถเปรียบเทียบความสำคัญของความรับผิดชอบที่ 1 และ ความรับผิดชอบที่ 2 ได้
- ผู้สอน อาจอธิบายเพิ่มเติมให้นักเรียนเข้าใจว่า บางครั้งแม้พิจารณาเพียงสองหรือสามข้อก็อาจดูสำคัญเพียงพอแล้ว แต่ก็ควรประยุกต์ใช้ทั้งหกข้อ เพื่อให้มั่นใจว่าไม่ได้มองข้ามข้อพิจารณาใดที่เกี่ยวข้องไป

ตารางช่วยคิด เพื่อการตัดสินใจระหว่างความรับผิดชอบต่างๆ		
หมายเหตุ : บางครั้ง คำถามข้อ 7, 9, 10 หรือ 11 อาจใช้ไม่ได้กับสถานการณ์ซึ่งท่านกำลังพยายามแก้ปัญหาอยู่ หากเป็นเช่นนั้น ให้เขียนว่า “ใช้ไม่ได้” ในช่องที่เหมาะสม		
	ความรับผิดชอบที่ 1 :	ความรับผิดชอบที่ 2 :
1. ความรับผิดชอบของฉันคืออะไร		
2. แหล่งที่มาของความรับผิดชอบเหล่านั้นคืออะไร		
3. รางวัลสำหรับการปฏิบัติตามความรับผิดชอบคืออะไร		
4. บทลงโทษสำหรับการไม่ปฏิบัติตามความรับผิดชอบคืออะไร		
5. ประโยชน์จากการปฏิบัติตามความรับผิดชอบคืออะไร		
6. ต้นทุนจากการปฏิบัติตามความรับผิดชอบคืออะไร		
7. มีความเร่งด่วนแค่ไหน		
8. ความสำคัญเชิงเปรียบเทียบเป็นอย่างไร		
9. เวลาที่ต้องการเพื่อปฏิบัติตามความรับผิดชอบนั้นเป็นอย่างไร		
10. ฉันมีทรัพยากรที่จำเป็นหรือไม่		
11. คุณค่าหรือประโยชน์อื่นๆที่เกี่ยวข้องคืออะไร		
12. มีวิธีแก้ปัญหาที่เป็นทางเลือกอื่นใดซึ่งเป็นไปได้บ้าง		

บทที่ ๗ การตัดสินใจ ความรับผิดชอบที่ขัดแย้งกัน

การสรุปบทเรียน

ให้นักเรียนอ่านบททวน “จุดมุ่งหมายของบทเรียน” และให้อธิบายว่าได้บรรลุวัตถุประสงค์ของบทเรียนนี้มากน้อยเพียงใด

กิจกรรมเสนอแนะ

กิจกรรมเสนอแนะในบทนี้ ควรมอบหมายให้นักเรียนฝึกฝนการใช้ตารางช่วยคิดในกรณีต่างๆ ข้อที่ 1 เป็นการมอบหมายให้นักเรียนให้ความสนใจกับสื่อ ทั้งหนังสือพิมพ์และนิตยสาร หรือการสังเกตสถานการณ์ที่ความรับผิดชอบมีความสำคัญใกล้เคียงกัน การระบุให้นักเรียนติดตามสถานการณ์ต่างๆ ผ่านทางสื่อเป็นการกระตุ้นให้นักเรียนมีความใส่ใจต่อสื่อและติดตามข่าวสาร สำหรับข้อที่ 2 เป็นการเชื่อมโยงความรู้ในด้านศิลปะการแสดงเข้ากับการเรียนรู้เรื่องความรับผิดชอบและประเด็นปัญหาที่ต้องเผชิญกับการเลือกตัดสินใจ - การใช้การแสดงหรือการกำหนดให้นักเรียนนำเสนอด้วยภาพ เป็นวิธีการสำคัญและแยบยลในการสร้างทักษะในการวิเคราะห์และสร้างทัศนคติของการเป็นพลเมืองที่แก้ไขปัญหาต่างๆ อย่างมีจุดยืน มีเหตุผล

1. อ่านหนังสือพิมพ์หรือนิตยสาร และระบุถึงสถานการณ์ที่บุคคลต้องเผชิญกับความรับผิดชอบ คุณค่า หรือประโยชน์ ที่ขัดแย้งกันหรือมีความสำคัญใกล้เคียงกัน รายงานสิ่งที่ค้นพบต่อชั้นเรียน
2. ทำงานในกลุ่มย่อยเพื่อแสดงละครซึ่งตัวละครต้องเผชิญกับความรับผิดชอบ คุณค่า และประโยชน์ที่มีความสำคัญใกล้เคียงกัน ทั้งยังมีทรัพยากรที่จำกัด หลังจากนำเสนอปัญหาแล้ว ให้ถามผู้ชมว่าพวกเขาจะจัดการกับสถานการณ์เช่นนี้อย่างไร

จุดมุ่งหมายของบทเรียน

บทเรียนนี้ ช่วยให้นักเรียนได้ฝึกเพิ่มเติมในการตรวจสอบและเลือกจุดยืนเกี่ยวกับสถานการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบที่ขัดแย้งกัน

การอ่านและอภิปราย

ให้นักเรียนอ่านออกเสียง หัวข้อ “การจัดการกับสถานการณ์ที่เป็นทางเลือก” อภิปรายร่วมกันเพื่อเข้าใจถึงลักษณะของสถานการณ์ที่บุคคลอาจมีความรับผิดชอบที่ ต้อง ทำสิ่งหนึ่ง และมีความรับผิดชอบที่จะต้อง **ไม่** ทำเช่นกัน สถานการณ์เช่นนี้ เรียกว่า ทางเลือก หรือสถานการณ์ที่จะต้องเลือก หรืออาจเรียกว่า สถานการณ์กึ่งไม่เข้าค่ายไม่ออก

การจัดการกับสถานการณ์ที่เป็นทางเลือก

ในบทเรียนที่ผ่านมา นักเรียนได้ตรวจสอบสถานการณ์ต่างๆ ที่ผู้คนไม่อาจปฏิบัติตามความรับผิดชอบของตนได้ทั้งหมด พวกเขาจะต้องเลือกว่าจะปฏิบัติตามความรับผิดชอบใดในระหว่างความรับผิดชอบต่างๆ ที่มีความสำคัญใกล้เคียงกัน บางครั้งความรับผิดชอบต่างๆ นั้นมีความขัดแย้งกัน นั่นคือ ในบางสถานการณ์ บุคคลหนึ่งอาจมีความรับผิดชอบที่จะ **ต้อง** ทำสิ่งหนึ่ง และมีความรับผิดชอบที่จะต้อง **ไม่** ทำเช่นกัน สถานการณ์เช่นนี้ เรียกว่า ทางเลือก หรือสถานการณ์ที่จะต้องเลือก

ให้นักเรียนนำเสนอสถานการณ์ที่มีลักษณะดังกล่าว จากประสบการณ์ที่พบหรือผู้ที่พวกเขารู้จักพบ และหาทางแก้ไข

- ผู้สอนสรุปและทบทวนความเข้าใจ และบอกถึงความสำคัญของแนวคิดทั้ง 6 ประการที่จะเป็นหลักเกณฑ์ในตารางช่วยคิด เพื่อช่วยนักเรียนในการตัดสินใจเลือกปฏิบัติตามความรับผิดชอบที่มีความสำคัญใกล้เคียงกัน

แบบฝึกหัดเพื่อคิดวิเคราะห์

กิจกรรม

ให้นักเรียนจับคู่ หรืออาจแบ่งกลุ่มตามความเหมาะสมที่ให้นักเรียนทุกคนได้มีโอกาสฝึกฝนและแสดงความคิดเห็น อ่านเรื่อง “ห้องฉุกเฉิน” ซึ่งเกี่ยวกับสถานการณ์ที่แพทย์ต้องเลือกว่าจะปฏิบัติตาม

ความรับผิดชอบคือรักษาคนไข้ที่ได้รับบาดเจ็บ ตาม**คำปฏิญาณของแพทย์ในการรักษาจรรยาแพทย์** หรือละเว้นการรักษาเพื่อแสดงความเคารพต่อเสรีภาพในความเชื่อทางศาสนาของคนไข้ ไข้ ตารางช่วยคิด เพื่อการตัดสินใจระหว่างความรับผิดชอบต่าง ๆ เพื่อฝึกฝนการใช้เครื่องมือช่วยคิด ให้เวลานักเรียน 20 นาที ในการทำกิจกรรม โดยแต่ละคนวิเคราะห์ด้วยตารางของตนก่อนเข้าวิเคราะห์ร่วมกับกลุ่ม



เรื่อง ห้องฉุกเฉิน

แพทย์หญิงเจนจิรา ได้ปฏิญาณตนที่จะปฏิบัติตามจรรยาบรรณแพทย์ เธอสัญญาที่จะ “ปฏิบัติตามแนวทางการเพื่อรักษาโรคจากความสามารถและวิจารณญาณของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจะพิจารณาเพื่อประโยชน์ของผู้ป่วย...” เจนจิรายึดมั่นในคำปฏิญาณนี้อย่างจริงจังในการประกอบอาชีพที่โรงพยาบาลประจำจังหวัดท่องเที่ยวแห่งหนึ่ง

คืนหนึ่ง แพทย์หญิงเจนจิราเข้าเวรในห้องฉุกเฉิน โรงพยาบาลได้นำชาวต่างชาติคนหนึ่งซึ่งเกิดอุบัติเหตุรถจักรยานยนต์ ชายต่างชาติผู้นี้หมดสติ และมีเลือดออกมาอาจเสียชีวิตหากไม่ทำการผ่าตัดด่วน ในระหว่างการตรวจร่างกาย ผู้ช่วยแพทย์ได้ตรวจสอบหาบัตรประจำตัวหรือเอกสารแสดงตัวของชายคนนี้ จากกระเป๋าที่ติดตัวมาด้วย และได้พบเอกสารใบหนึ่งแนบอยู่กับหนังสือเดินทางต่างประเทศเขียนข้อความไว้ว่า “ในกรณีที่เกิดการบาดเจ็บใด ๆ ต่อมิสเตอร์ โรเบิร์ต ริชาร์ด โปรดติดต่อที่โบสถ์ หมายเลข (899) 132-5412 และโปรดอย่าให้การรักษาทางการแพทย์ใด ๆ ทั้งสิ้น” พร้อมลายเซ็นของ มิสเตอร์ โรเบิร์ต ริชาร์ด ที่อยู่ท้ายนามบัตร ซึ่งเป็นลายเซ็นเดียวกับที่ปรากฏในหนังสือเดินทางต่างประเทศของเขา

แพทย์หญิงเจนจิรา เข้าใจในทันทีว่าชายต่างชาติผู้นี้มีความเชื่อบางอย่างที่แตกต่างไป และเป็นความเชื่อที่เกี่ยวกับการรับการรักษาหรือกระทำกรใด ๆ ต่อร่างกาย เพราะเชื่อว่าการรักษาทางการแพทย์จะไปแทรกแซงการรักษาทางจิตวิญญาณ เธอพูดกับตัวเองว่า “ฉันจะอย่างไรดี เขาเลือดออกมาก ถ้าไม่รีบผ่าตัด เขาอาจจะตายได้”

ผู้ช่วยแพทย์เตือนว่า ชายคนนี้ได้เซ็นชื่อไว้ในนามบัตรเพื่อจัดการกับสถานการณ์ฉุกเฉินเช่นนี้ “ถ้าเรารู้ตัว เราจะบอกกับเราอย่างที่เราเขียนไว้ในนามบัตรนี้ เราไม่ต้องผ่าตัด...”

แพทย์หญิงเจนจิราตอบว่า “แต่ฉันมีหน้าที่ที่จะต้องทำในสิ่งที่ฉันคิดว่าดีที่สุดสำหรับคนไข้ เตรียมผ่าตัด...” ในระหว่างที่จะไปเตรียมผ่าตัด แพทย์หญิงเจนจิราอ่านเอกสารนั้นอีกครั้ง เธอเริ่มสงสัยว่า เธอควรจะทำตามที่เขียนสั่งไว้หรือไม่ นี่เป็นครั้งแรกในอาชีพแพทย์ที่เธอไม่แน่ใจว่าสิ่งที่ควรกระทำด้วยความรับผิดชอบคืออะไร

การตรวจสอบสถานการณ์

1. ความรับผิดชอบของแพทย์ในสถานการณ์นี้คืออะไร
2. แหล่งที่มาของความรับผิดชอบดังกล่าวคืออะไร
3. รางวัลที่อาจจะได้จากการปฏิบัติตามความรับผิดชอบนี้คืออะไร และบทลงโทษที่อาจจะเกิดจากการไม่สามารถปฏิบัติตามความรับผิดชอบนี้คืออะไร
4. ผลที่อาจจะเกิดจากการปฏิบัติตามความรับผิดชอบคืออะไร สิ่งใดเป็นประโยชน์ และสิ่งใดเป็นต้นทุน
5. ความรับผิดชอบแต่ละอย่างมีความเร่งด่วนเพียงไร
6. ความสำคัญเชิงเปรียบเทียบของความรับผิดชอบแต่ละอย่างคืออะไร
7. การปฏิบัติตามความรับผิดชอบแต่ละอย่างนั้น ต้องการเวลาแค่ไหน
8. ทรัพยากรใดบ้างที่ต้องการเพื่อจะปฏิบัติตามความรับผิดชอบแต่ละอย่าง
9. มีคุณค่าหรือประโยชน์อื่นใดเกี่ยวข้องในกรณีนี้บ้าง
10. มีวิธีแก้ปัญหาที่เป็นทางเลือกอื่นใดที่เป็นไปได้บ้าง

ท่านคิดอย่างไร แพทย์หญิงเจนจิราควรจะทำอย่างไร เพราะเหตุใด โดยใช้ตารางหน้า 71

การสรุปบทเรียน

- 1) ให้นักเรียนแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่อคำถามข้อ 1-10 ในหัวข้อ “การตรวจสอบสถานการณ์” ให้ตัวแทนนักเรียนแต่ละกลุ่มออกมาแถลงจุดยืนและตอบคำถามว่า “หมอเจนจิราควรทำอย่างไร เพราะเหตุใด โดยให้นักเรียนสนับสนุนจุดยืนของตนด้วยเหตุผลที่ได้จากการวิเคราะห์และประเมินสถานการณ์นี้
- 2) ให้นักเรียนประเมินถึงประโยชน์ของเครื่องมือช่วยคิด ในการกำหนดและให้เหตุผลสนับสนุนจุดยืนในการตัดสินใจระหว่างความรับผิดชอบที่ต้องเลือกปฏิบัติ
- 3) ให้นักเรียนอ่านบททวน “จุดมุ่งหมายของบทเรียน” และให้อธิบายว่าได้บรรลุวัตถุประสงค์ของบทเรียนนี้มากน้อยเพียงใด

กิจกรรมเสนอแนะ

การเลือกใช้วิทยากรชุมชน เช่น การเชิญแพทย์มาร่วมแบ่งปันประสบการณ์การตัดสินใจต่อความรับผิดชอบต่อชีวิตในโรงเรียน เช่นนี้ ควรให้นักเรียนได้ฝึกฝนในการติดต่อขอเชิญ และเตรียมการสำหรับวิทยากรด้วยตนเอง สำหรับผู้สอนควรประสานงานขอให้แพทย์ผู้เป็นวิทยากรอธิบายถึงสิ่งที่เกิดขึ้นหรือที่เคยประสบมาก และบอกเล่าถึงการตัดสินใจที่ได้ทำและเหตุผลสำหรับการตัดสินใจดังกล่าว สำหรับการให้นักเรียนคิดทบทวนสถานการณ์ที่นักเรียนเคยประสบหรือประสบการณ์ของผู้อื่นที่รู้จักกรณีต้องเลือกระหว่างทางเลือกสองทางนั้น การใช้วาดภาพ หรือเขียนรายงานสั้น ๆ เพื่อบรรยายถึงสถานการณ์ดังกล่าว อธิบายว่าเกิดอะไรขึ้น และอธิบายเหตุผลสำหรับการตัดสินใจที่ได้เลือก จะช่วยให้นักเรียนได้สะท้อนการเรียนรู้สิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตจริง

1. เชิญแพทย์มาร่วมแบ่งปันประสบการณ์การตัดสินใจต่อความรับผิดชอบต่อชีวิตในโรงเรียนขอให้แพทย์คนนั้นอธิบายถึงสิ่งที่เกิดขึ้น การตัดสินใจที่ได้ทำ และเหตุผลสำหรับการตัดสินใจดังกล่าว
2. ให้นักเรียนคิดทบทวนถึงสถานการณ์ที่ทำให้ท่านหรือคนที่ท่านรู้จักต้องเลือกระหว่างทางเลือกสองทาง วาดภาพ หรือเขียนรายงานสั้น ๆ เพื่อบรรยายถึงสถานการณ์ดังกล่าว อธิบายว่าเกิดอะไรขึ้น และอธิบายเหตุผลสำหรับการตัดสินใจที่ได้เลือก

สำหรับ “ตารางช่วยคิดเพื่อการตัดสินใจระหว่างความรับผิดชอบต่างๆ” ในกรณีนี้จะช่วยให้นักเรียนตัดสินใจได้อย่างมีหลักการและมีเหตุผล และได้ฝึกฝนการใช้เครื่องมือกับกรณีที่มีความซับซ้อนขึ้น

ตารางช่วยคิด เพื่อการตัดสินใจระหว่างความรับผิดชอบต่างๆ		
คำถาม	ความรับผิดชอบที่ 1	ความรับผิดชอบที่ 2
1. อะไรคือความรับผิดชอบของหมอ	พยายามรักษาชีวิตคนไข้ไว้	เคารพในความต้องการของคนไข้โดยไม่ฝ่าฝืนหรือให้การรักษา โดยไม่ได้รับการยินยอมจากคนไข้
2. อะไรคือที่มาของความรับผิดชอบเหล่านั้น	คำปฏิญาณของแพทย์ในการรักษาพยาบาล วิชาชีพ กฎหมาย หลักศีลธรรม (รางวัล/ผลตอบแทน) รายได้	ข้อกำหนด (ผ่านทางบัตรที่ อยู่ในกระเป๋า) หลักศีลธรรม กฎหมาย

ตารางช่วยคิด เพื่อการตัดสินใจระหว่างความรับผิดชอบต่างๆ		
คำถาม	ความรับผิดชอบที่ 1	ความรับผิดชอบที่ 2
3. รางวัล / ผลตอบแทน ของการปฏิบัติตามหน้าที่รับผิดชอบมีอะไรบ้าง การลงโทษ / ผลเสียหาย จากการไม่ปฏิบัติตามหน้าที่รับผิดชอบมีอะไรบ้าง	ความนับถือและการยอมรับจากคนอื่น ๆ ความพึงพอใจส่วนตัว (การลงโทษ/ผลเสียหาย) ตกลง หรือถูกเพิกถอนใบอนุญาตในการประกอบวิชาชีพ ความรู้สึกผิด	(รางวัล/ผลตอบแทน) สอดคล้องกับความเชื่อของคนไข้ คนไข้อาจรอดชีวิต (การลงโทษ/ผลเสียหาย) ไม่ได้รับการยอมรับจากผู้อื่น, ความรู้สึกผิด, เป็นไปได้ที่จะถูกรบกวนโดยคนไข้ฟ้องร้อง
4. อะไรคือผลที่อาจตามมาจากการปฏิบัติตามหน้าที่รับผิดชอบ อันไหนคือ ประโยชน์ อันไหนคือ ต้นทุน	(ประโยชน์) คนไข้อาจมีอาการดีขึ้น (ต้นทุน) หมออาจรู้สึกกังวลที่ไม่ได้ทำตามความต้องการของคนไข้ ครอบครัวคนไข้ อาจฟ้องร้องหมอได้	(ประโยชน์) ความต้องการของคนไข้ได้รับการปฏิบัติตาม (ต้นทุน) คนไข้อาจตายได้
5. ความเร่งด่วนของความรับผิดชอบในแต่ละเรื่องเป็นอย่างไร	เร่งด่วนมาก คนไข้ใกล้ตาย	ยากที่จะกล่าว เนื่องจากในแบบแผนความเชื่อของศาสนานั้น สภาพที่ดูเร่งด่วนไม่เกี่ยวข้องกับกระบวนการรักษาทางจิตวิญญาณ
6. ความสำคัญโดยเปรียบเทียบของความรับผิดชอบในแต่ละเรื่องเป็นอย่างไร	สำคัญต่อหมอมาก	สำคัญต่อคนไข้มาก
7. เวลาที่ต้องการในการปฏิบัติหน้าที่รับผิดชอบแต่ละเรื่องเป็นอย่างไร	ไม่เป็นสาระสำคัญ เว้นแต่เป็นกรณีฉุกเฉิน	ไม่เป็นสาระสำคัญ เว้นแต่เป็นกรณีฉุกเฉิน
8. ทรัพยากรที่ต้องการในการปฏิบัติหน้าที่รับผิดชอบแต่ละเรื่องมีอะไรบ้าง	ไม่เป็นสาระสำคัญ มีทรัพยากรที่จำเป็นในการใช้งานอยู่	น่าสงสัย มีสมาชิกของศาสนา อยู่ในบริเวณนั้นหรือไม่
9. มีค่านิยม หรือผลประโยชน์อื่นใดที่เกี่ยวข้องอยู่บ้าง	เสรีภาพในการนับถือศาสนา	เสรีภาพในการนับถือศาสนา
10. ทางเลือกในการแก้ปัญหาที่เป็นไปได้อะไรบ้าง	ลองขออนุญาตจากครอบครัวคนไข้ ลองขอคำสั่งศาล เพื่ออนุมัติการผ่าตัด	

หน่วยที่ 4

ใครคือผู้ที่ควรจะได้รับผิดชอบ

วัตถุประสงค์ของหน่วย

เพื่อให้นักเรียนสามารถนำเหตุการณ์หรือสถานการณ์มาเป็นเครื่องมือการตัดสินใจได้อย่างถูกต้องแม่นยำว่าใครคือผู้รับผิดชอบ

เกริ่นนำ หน่วยการเรียนรู้

สำหรับหน่วยที่ 4 จะเป็นการนำเอาเรื่องความรับผิดชอบไปใช้ เพื่อตัดสินใจว่าใครคือผู้ที่ควรรับผิดชอบในสิ่งที่เกิดขึ้น และเหตุใดจึงต้องรู้ว่าใครเป็นผู้รับผิดชอบ ทั้งนี้ ในหลักสูตรรากฐานประชาธิปไตยเพื่อพลเมืองไทยที่พึงปรารถนาได้กำหนดให้ความรับผิดชอบมีจุดมุ่งหมายดังต่อไปนี้

1. เพื่อให้รางวัลกับบุคคลหรือกลุ่มสำหรับการกระทำที่เป็นประโยชน์
2. เพื่อควบคุมบุคคลหรือกลุ่มที่กระทำผิดหรือทำให้เกิดความเสียหาย
3. เพื่อนำความรู้ที่ได้ไปใช้เป็นแนวทางสำหรับการกระทำ ในอนาคต

ซึ่งเมื่อนักเรียนได้เรียนรู้ถึงหลักการดังกล่าว จะทำให้สามารถพิจารณาจากเหตุการณ์หรือสถานการณ์ได้ว่าใครคือผู้รับผิดชอบในเหตุการณ์หรือสถานการณ์นั้นๆ และสมควรต่อรางวัลหรือการลงโทษอย่างไร

บทที่ 8 ทำไมจึงต้องตัดสินใจว่าใครรับผิดชอบ

จุดมุ่งหมายของบทเรียน

เมื่อจบบทนี้ นักเรียนจะสามารถอธิบายเหตุผลที่บุคคลนำมาใช้ประกอบในการตัดสินใจว่าใครรับผิดชอบได้

เกริ่นนำ บทเรียน

ให้นักเรียนยกตัวอย่างเหตุการณ์เวลาที่พวกเขาต้องตัดสินใจว่าใครคือผู้รับผิดชอบต่อสถานการณ์หรือเหตุการณ์เฉพาะหนึ่งๆ และเหตุใดพวกเขาจึงต้องการหรือจำเป็นที่จะต้องตัดสินใจเช่นนั้น พวกเขาพิจารณาอะไรในการตัดสินใจ

ให้นักเรียนอ่าน “จุดมุ่งหมายของบทเรียน” ในหนังสือเรียน

การอ่านและอภิปราย

ให้นักเรียนอ่านออกเสียงร่วมกัน หัวข้อ “ทำไมเราจึงต้องตัดสินใจว่าใครรับผิดชอบ” และให้อ่านทีละคนในตัวอย่าง 3 ข้อ และอภิปรายร่วมกันในชั้นเรียน เพื่อเข้าใจเหตุผลที่ต้องตัดสินใจว่าใครเป็นผู้รับผิดชอบในการกระทำ

ให้นักเรียนนำเสนอสถานการณ์ที่มีลักษณะดังกล่าว จากประสบการณ์ที่พวกเขาหรือผู้ที่พวกเขารู้จักต้องเผชิญและหาทางแก้ไข

ทำไมเราจึงต้องตัดสินใจว่าใครรับผิดชอบ

เรามักจะต้องการตัดสินใจว่าใครเป็นผู้รับผิดชอบต่อสิ่งใด เพื่อที่จะ

1. **ให้รางวัล** บุคคลคนหนึ่งหรือหลายคนดังกล่าว สำหรับการกระทำที่ดีหรือสิ่งดี ๆ ที่พวกเขาได้ทำ
2. **ลงโทษ** บุคคลคนหนึ่งหรือหลายคน สำหรับการกระทำที่ผิดพลาดหรือความเสียหายที่พวกเขาได้สร้างขึ้น
3. **เป็นแนวทาง** สำหรับการกระทำของเราเองในอนาคต

ตัวอย่างต่อไปนี้จะแสดงให้เห็นถึง **เหตุผล** ที่จะต้องตัดสินใจว่าใครเป็นผู้รับผิดชอบต่อเหตุการณ์

1. **แนนน้อย** รดน้ำต้นไม้ในโรงเพาะชำของโรงเรียนจนผลิดอกออกไปสวยงาม ครูสมศรีจึงให้เกรด 4 วิชาเกษตรกรรม

- เหตุผลที่พิจารณาความรับผิดชอบนี้เพื่อให้รางวัลหรือความดีความชอบแก่แก่น้อย คือเกรดในวิชาเกษตรกรรม
- 2. แสนดี ไม่ชอบไปโรงเรียน แต่มักไปมั่วสุมกับเพื่อนๆ เล่นการพนันและสูบบุหรี่ จนในที่สุดต้องโดนไล่ออกจากโรงเรียน
- เหตุผลที่พิจารณาความรับผิดชอบและตัดสินใจต่อแสนดีนี้ เพื่อลงโทษโดยการไล่ออกจากโรงเรียน
- 3. สุดทน ชอบขับรถมอเตอร์ไซด์ซึ่ง เมื่อถูกจับตำรวจและทำโทษด้วยการทำทัณฑ์บนกับพ่อแม่ของสุดทนด้วย
- เหตุผลที่พิจารณาความรับผิดชอบและการตัดสินใจลงโทษนี้เพื่อกำหนดพฤติกรรมของพ่อแม่ในการดูแลสุดทนในอนาคต

แบบฝึกหัดเพื่อคิดวิเคราะห์

กิจกรรม

ให้นักเรียนจับคู่ เพื่อทำแบบฝึกหัดเพื่อการคิดวิเคราะห์ เรื่อง “รถชน” และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในชั้นเรียน อภิปรายร่วมกันในชั้นเรียนว่าเหตุใดจึงยากที่จะตัดสินว่าใครคือผู้รับผิดชอบในแต่ละสถานการณ์

เรื่อง รถชน

เช้าวันหนึ่ง สมพรขับรถสปอร์ตคันเล็กของเธอไปตามถนนแคบๆ ในบริเวณที่อยู่อาศัย ทันใดนั้นเกษมก็ถอยรถกระบะออกมาจากบ้านสู่เส้นทางที่รถสปอร์ตกำลังวิ่งมา เนื่องจากรถบรรทุกของขนาดใหญ่ซึ่งจอดอยู่บนถนนนั้นจอดบังอยู่ สมพรซึ่งกำลังระวังแวมที่วิ่งข้ามถนน จึงไม่ทันสังเกตเห็นรถกระบะ รถทั้งสองจึงชนกัน



ท่านคิดอย่างไร?

1. ใครควรเป็นผู้รับผิดชอบต่ออุบัติเหตุครั้งนี้
2. ท่านตัดสินใจอย่างไร ท่านพิจารณาถึงเรื่องใดบ้าง

- ผู้สอน อธิบายว่า สถานการณ์ที่เกิดอุบัติเหตุและมีผู้เกี่ยวข้องในเหตุการณ์หลายคน ทำให้นักเรียนต้องคำนึงถึงเหตุผลที่ทำให้เราต้องระบุผู้รับผิดชอบ ในสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับอุบัติเหตุ เราอาจต้องการเรียกร้องให้มีการลงโทษ หรือให้ผู้รับผิดชอบต่อเหตุการณ์เพื่อชดใช้ความเสียหายที่เกิดขึ้น นอกจากนี้เหตุผลที่เราต้องการรู้ว่าใครคือผู้รับผิดชอบก็เพื่อแนะแนวทางปฏิบัติสำหรับอนาคต ความปลอดภัยเป็นเรื่องที่สำคัญ และการรู้ว่าใครเป็นผู้รับผิดชอบต่ออุบัติเหตุหนึ่งๆ สามารถช่วยลดหรือขจัดสภาวะอันตรายที่อาจเกิดขึ้นได้

การสรุปบทเรียน

แจกหนังสือพิมพ์หรือข่าว ให้นักเรียนและให้จับคู่หรือจับกลุ่มกันหาบทความที่แสดงถึงสถานการณ์ที่มีผู้รับผิดชอบต่อความสำเร็จ ความผิด หรือความเสียหาย จากนั้นให้นักเรียนนำเสนอต่อชั้นเรียน

ให้นักเรียนอ่าน “จุดมุ่งหมายของบทเรียน” ของบทเรียนนี้ แล้วอธิบายว่าพวกเขาได้บรรลุวัตถุประสงค์ของบทเรียนนี้มากน้อยเพียงใด

กิจกรรมเสนอแนะ

ข้อ 1) การมอบหมายให้นักเรียนหาตัวอย่างจากหนังสือพิมพ์หรือนิตยสารต่างๆ ซึ่งมีการตัดสินใจไปแล้วว่าใครเป็นผู้รับผิดชอบ และให้นักเรียนเขียนบทสรุปและวิเคราะห์ถึงเหตุผลเบื้องหลังการตัดสินใจนั้น จะช่วยให้นักเรียนนำความรู้จากในชั้นเรียนไปวิเคราะห์กับสถานการณ์ต่างๆ ในชีวิตและได้มีโอกาสวิเคราะห์ทบทวนและประเมินสิ่งที่ได้ตัดสินใจไปแล้วนั้นด้วย เป็นการฝึกฝนเพื่อสร้างพลเมืองที่รู้จักวิเคราะห์จากสิ่งที่ปรากฏเป็นรายงานข่าวหรือเป็นประเด็นต่างๆ ในสังคม

ข้อ 2) ในข้อนี้เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้นักเรียนได้มีโอกาสพูดคุยกับสังคมและได้ทราบความคิดเห็นของผู้คนรอบด้าน และได้มีโอกาสเรียนรู้ความคิดเห็นที่แตกต่าง

ทั้งนี้ ผู้สอนอาจให้นักเรียนทำแบบฝึกเหล่านี้ด้วยตัวเองหรือเป็นกลุ่มย่อย จากนั้นให้นักเรียนเสนอผลงานที่ได้ต่อชั้นเรียน

บทที่ 9 ใครคือผู้รับผิดชอบต่อสถานการณ์นี้

1. หาตัวอย่างจากหนังสือพิมพ์หรือนิตยสารถึงสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งได้มีการตัดสินใจไปแล้วว่าใครเป็นผู้รับผิดชอบต่อการกระทำผิดหรือความสำเร็จใด ๆ เขียนบทสรุปสั้น ๆ ถึงสถานการณ์ดังกล่าว และวิเคราะห์ถึงเหตุผลเบื้องหลังการตัดสินใจนั้น

2. สัมภาษณ์สมาชิกในครอบครัวหรือเพื่อนบ้าน ถามว่าพวกเขาคิดว่าบุคคลต่าง ๆ ในสถานการณ์ต่อไปนี้จะรับผิดชอบต่อการกระทำของพวกเขาหรือไม่ ขอให้คนที่ท่านสัมภาษณ์อธิบายคำตอบ เปรียบเทียบความคิดเห็นของพวกเขากับของท่าน

1) น้อยไม่มีเงินและไม่ได้รับประทานอาหารมาสามวันแล้ว เธอจึงเข้าไปในร้านขายของและขโมย

ซาลาเปาออกมา

2) ธาณีเชื่อว่ามาลีเป็นมนุษย์ต่างดาวที่ถูกส่งมาจากดาวเสาร์เพื่อลักพาตัวเขา เพื่อป้องกันตัวเอง ธาณีจึงยิงมาลีบาดเจ็บสาหัส

3) เตี่ยว เด็กชายวัยสี่ขวบ ใช้สายยางรดน้ำต้นไม้เพื่อล้างรถ หลังจากดำเนินกิจกรรมสะอาดแล้ว เขาจึงสอดท่อผ่านหน้าต่างรถเข้าไปเพื่อล้างด้านในรถ พรมปูพื้นรถจึงเสียหายและต้องเปลี่ยนใหม่

จุดมุ่งหมายของบทเรียน

เรามักจะต้องตัดสินใจถึงความรับผิดชอบเพื่อที่จะลงโทษบุคคลหรือป้องกันมิให้บุคคลนั้นทำความผิดอย่างไรก็ตาม บางครั้งเราต้องการตัดสินใจถึงความรับผิดชอบ เพื่อให้การรับรองหรือให้รางวัลแก่ผู้ที่สมควรได้รับ บทเรียนนี้ให้โอกาสที่จะประเมินและแสดงจุดยืนว่า ใครเป็นผู้ที่สมควรได้รับความดีความชอบสำหรับความสำเร็จ

เกริ่นนำ บทเรียน

ให้นักเรียนอ่าน “จุดมุ่งหมายของบทเรียน” ในหนังสือเรียน

แบบฝึกหัดเพื่อคิดวิเคราะห์

กิจกรรมที่ 1

ให้นักเรียนอ่านเรื่อง น้องแต้วรับรางวัลลูกดีเด่นแห่งปี และแบ่งนักเรียนเป็นกลุ่มกลุ่มละ 5 คน ตอบคำถามท้ายเรื่องและอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในชั้นเรียน พิจารณาใช้เวลาตามความเหมาะสม

เรื่อง ลูกดีเด่นแห่งปี

“น้องแต้ว” พิมพ์ศิริ ศิริแก้ว จอมพลังสาวฮีโร่เหรียญเงินโอลิมปิก 2012 “ลอนดอนเกมส์” เปิดเผยกับผู้สื่อข่าวว่า วันที่ 12 สิงหาคม 2555 ที่ผ่านมา ตนเองได้เข้ารับรางวัลลูกดีเด่นประจำปี 2555 ที่มอบให้โดยจังหวัดขอนแก่นซึ่งเป็นบ้านเกิดของตนเองโดยได้รับโล่เกียรติยศ มีญาติพี่น้องมาร่วมแสดงความยินดีจำนวนมาก

“แต้วรู้สึกดีใจที่ได้รับรางวัลนี้ เป็นสิ่งที่มีค่ามาก มีแฟนกีฬาเข้ามาขอถ่ายรูปเยอะมาก แต้วตื่นเต้นมาก ไม่คิดว่าพี่น้องชาวไทยจะให้การต้อนรับมากขนาดนี้ แต้วเข้าใจว่าคงเป็นความดีใจของคนไทยที่สนับสนุนสร้างความสุขให้จากชัยชนะที่ได้รับ”

ท่านคิดอย่างไร

1. เขียนรายชื่อบุคคลหรือกลุ่มที่อาจเป็นผู้รับผิดชอบต่อความสำเร็จครั้งนี้
2. หากท่านจะต้องให้รางวัลกับผู้รับผิดชอบในเรื่องนี้มากที่สุด ท่านจะให้รางวัลนี้แก่ใคร หากท่านจะต้องให้รางวัลแก่บุคคล 3 คนที่เป็นผู้รับผิดชอบในเรื่องนี้มากที่สุด ท่านจะให้รางวัลนี้แก่ใคร เพราะเหตุใด

กิจกรรมที่ 2

แบ่งกลุ่มนักเรียนกลุ่มละ 5 คน ศึกษากรณี “อุบัติเหตุในที่ทำงาน” โดยใช้เครื่องมือช่วยคิด “ตารางเกณฑ์การพิจารณาเพื่อตรวจสอบความรับผิดชอบ” โดยใช้เวลาตามเหมาะสม ในการทำความเข้าใจเครื่องมือช่วยคิดร่วมกับผู้สอนดังนี้

อ่าน เรื่อง **อุบัติเหตุในที่ทำงาน** ต่อไปนี้ และแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มทำงานร่วมกัน และตอบคำถามท้ายเรื่อง โดยใช้เครื่องมือช่วยคิด “ตารางเกณฑ์การพิจารณาเพื่อตรวจสอบความรับผิดชอบ” หน้า 85

เรื่อง อุบัติเหตุในที่ทำงาน

ในวันที่ 16 มิถุนายน ชำนาญ ถูกเลื่อนบาดที่แขนขวาอันเนื่องมาจากอุบัติเหตุในการทำงาน เขาทำงานโดยใช้เลื่อยตั้งโต๊ะอันใหม่ ชำนาญรักษาตัวอยู่ในโรงพยาบาลเป็นเวลาหลายสัปดาห์เสียค่าใช้จ่ายในการรักษาตัวจำนวนมาก

หลังจากอุบัติเหตุ เจ้าหน้าที่สืบสวนจากบริษัทประกันได้สัมภาษณ์บุคคลจำนวนหนึ่งในร้านและเก็บข้อมูลดังต่อไปนี้

ชำนาญเป็นช่างไม้ที่ชำนาญในการใช้เลื่อยมากและทำงานที่ร้านแสงทองมาเป็นเวลากว่าสี่สิบปีแล้ว อย่างไรก็ตาม เขามักจะใช้เลื่อยโดยไม่มีอุปกรณ์ป้องกันใบมีดที่จะช่วยป้องกันมิให้ผู้ใช้เลื่อยถูกคมมีดบาด แม้ทางบริษัทมีกฎกำหนดให้ใช้อุปกรณ์ป้องกันใบมีด แต่ชำนาญอ้างว่าอุปกรณ์ป้องกันนั้นเกะกะและในวันที่เกิดอุบัติเหตุเขาไม่ได้ใช้อุปกรณ์ดังกล่าว

นพ คือคนขับรถยกของในร้านแสงทอง ในวันที่เกิดอุบัติเหตุเขาขับรถยกของอยู่ใกล้ๆ กับเลื่อยของชำนาญ รถยกของที่นพขับถอยหลังไปกับโต๊ะที่ชำนาญทำงานอยู่ ทำให้เลื่อยไถลไปทางชำนาญจนเกิดอุบัติเหตุดังกล่าวขึ้น เพราะชำนาญไม่สามารถหลบได้ทัน นพยอมรับว่าเขาหลับในระหว่างปฏิบัติหน้าที่เพราะในช่วงพักกลางวันนพได้ไปพบแพทย์เนื่องจากมีอาการปวดหลังมากในระหว่างทำงาน แพทย์ให้ยาคลายกล้ามเนื้อและบอกว่า นพไม่ควรกลับไปทำงานต่อเพราะยานี้ทำให้วังงนอน แต่นพกลัวตกงานเพราะระยะหลังอาการปวดหลังทำให้ขาดงานบ่อย นพจึงกลับไปทำงาน

แสงทอง เป็นเจ้าของและผู้จัดการร้าน เขาสั่งซื้อเลื่อยนี้มาจากร้านเครื่องจักรที่ชื่อ ฮอว์ซ้อป แมชชีนเนอร์รี่ เลื่อยดังกล่าวถูกส่งมาพร้อมกับข้อปฏิบัติสำหรับการขันโต๊ะให้ติดกับพื้น แต่แสงทองไม่ได้ขันโต๊ะเลื่อยตามข้อปฏิบัติ เพราะเห็นว่าเลื่อยมีน้ำหนักมากเพียงพอและทำให้เลื่อยตั้งอยู่ได้

พัชนี เป็นผู้ตรวจสอบของ ฮอว์ซ้อป แมชชีนเนอร์รี่ เธอมีหน้าที่ติดตามเครื่องจักรทุกชิ้นที่ขายไปเพื่อให้แน่ใจว่ามีการติดตั้งอย่างถูกต้องและเครื่องจักรทำงานอย่างเหมาะสม สามวันก่อนเกิดอุบัติเหตุพัชนีมีกำหนดที่จะต้องมาตรวจสอบเลื่อยที่ร้านแสงทอง แต่พัชนีไม่ได้มาเพราะต้องรีบไปขึ้นเครื่องบินเพื่อไปเที่ยวในวันหยุดพักผ่อน และกำหนดการเข้าตรวจสอบอุปกรณ์ที่ร้านแสงทองในทันทีที่กลับมาในอีก 1 สัปดาห์

ท่านคิดอย่างไร

1. หลังจากได้พิจารณาถึงข้อมูลทั้งหมดแล้ว ใครควรจะเป็นผู้รับผิดชอบต่ออาการบาดเจ็บของชำนาญ เพราะเหตุใด

2. เพราะเหตุใดจึงจำเป็นต้องตัดสินใจว่า ใครเป็นผู้รับผิดชอบต่อสถานการณ์เช่นนี้ โดยใช้เวลา 10-15 นาทีในการทำความเข้าใจเครื่องมือช่วยคิดร่วมกับผู้สอนดังนี้

- ผู้สอน อธิบายเครื่องมือช่วยคิด โดยเขียนประเด็นเพื่อพิจารณา 7 ประเด็น ในตารางเกณฑ์การพิจารณาเพื่อตรวจสอบความรับผิดชอบ ดังนี้

ตารางเกณฑ์การพิจารณาเพื่อตรวจสอบความรับผิดชอบ				
1. เหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่เป็นความรับผิดชอบคืออะไร				
2. ใครคือบุคคลที่อาจถือว่าต้องรับผิดชอบบ้าง	บุคคลที่ 1	บุคคลที่ 2	บุคคลที่ 3	บุคคลที่ 4
3. แต่ละคนนั้นถือว่าเป็นต้นเหตุ ของความสำเร็จในเหตุการณ์นั้นอย่างไร				
4. การกระทำของบุคคลดังกล่าว เป็นการส่งเสริมความสำเร็จตาม หน้าที่ หรือ พันธะ ข้อใดบ้าง				
5. สภาวะจิตใจ ของบุคคลที่เกี่ยวข้องเป็นอย่างไร โดยพิจารณาถึง: ก. เจตนา ข. ความประมาทเลินเล่อ ค. ความไม่ระมัดระวัง ง. ความรู้ถึงผลที่อาจเกิดขึ้น				
6. บุคคลดังกล่าว สามารถควบคุมการกระทำของตนเองได้หรือไม่ หรือสามารถเลือกทางเลือกอื่นที่จะปฏิบัติหรือไม่				
7. มี คุณค่า ประโยชน์ หรือ ความรับผิดชอบ อื่นใดที่สำคัญมากกว่าและทำให้บุคคลกระทำการเช่นนั้น				

1. เหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่ต้องมีผู้รับผิดชอบ คือ ...
2. บุคคลที่เกี่ยวข้องที่อาจต้องรับผิดชอบต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ได้แก่ ...
3. แต่ละคนทีกล่าวมานั้นถือว่าเป็นต้นเหตุของความสำเร็จในเหตุการณ์นั้นได้อย่างไร
4. การกระทำของบุคคลทีกล่าวมานั้น เป็นการส่งเสริมความสำเร็จตามหน้าที่หรือพันธะใด ...
5. **สภาวะทางจิตใจ**ของบุคคลที่เกี่ยวข้องนั้นเป็นอย่างไร ขณะที่ทำให้สถานการณ์หรือเหตุการณ์เกิดขึ้น โดยพิจารณาจาก
 - ก. **เจตนา** - บุคคลดังกล่าวตั้งใจหรือจงใจ หรือทำให้เกิดเหตุการณ์หรือสถานการณ์นั้นหรือไม่ หรือบุคคลนั้นกระทำการโดยมีจุดมุ่งหมายหรือไม่ เช่น การที่คนขับรถคนหนึ่งจงใจขับเพื่อเบียดรถอีกคันหนึ่งให้ตกถนน
 - ข. **ความประมาทเลินเล่อ** - บุคคลที่เป็นต้นเหตุของเหตุการณ์นั้นขาดความไตร่ตรองหรือไม่ การขาดความไตร่ตรองในที่นี้ หมายถึง การที่จิตใจละเลยต่อความเสี่ยงหรืออันตรายร้ายแรงที่อาจเกิดขึ้นที่เห็นได้ชัด เช่น การขับรดด้วย 100 กิโลเมตรต่อชั่วโมง บนถนนที่การจราจรคับคั่ง หรือการขับรดในขณะเมาสุรา
 - ค. **ความไม่ระมัดระวัง** - บุคคลที่เป็นต้นเหตุของเหตุการณ์นั้นไม่ระมัดระวังหรือละเลย หรือไม่ให้ความสนใจอย่างเพียงพอต่อความเสี่ยงที่อาจก่อให้เกิดอันตรายหรือความเสียหายซึ่งสามารถคาดการณ์และระมัดระวังล่วงหน้าได้ หรือไม่พยายามที่จะหลีกเลี่ยงการสร้างความเสี่ยงให้แกตนเองและผู้อื่น ตัวอย่างเช่น การปล่อยเด็กทิ้งไว้โดยไม่มีใครดูแลในบริเวณสระน้ำ
 - ง. **ความรู้ถึงผลที่จะเกิดตามมา** - บุคคลดังกล่าวรู้ หรือควรจะรู้ถึงผลที่อาจเกิดจากการกระทำนั้นหรือไม่ ความรู้ถึงผลที่ตามมา หมายถึง การตระหนักหรือใส่ใจถึงสิ่งที่เป็นไปได้ว่าจะเกิดขึ้นจากสิ่งที่ได้กระทำลงไป

การตรวจสอบสภาวะจิตใจในการกำหนดความรับผิดชอบ เพราะสภาวะจิตใจของบุคคลหนึ่งมีผลในการวิเคราะห์การกระทำของบุคคล ในการพิจารณาความรับผิดชอบ

ตัวอย่าง เหตุการณ์ที่ไฟไหม้ผ้ามา่านและทำให้เกิดเพลิงไหม้บ้านทั้งหลังรอด การพิจารณาความรับผิดชอบจะแตกต่างกันหรือไม่ ถ้า...อายุเพียง 2 ขวบ (กระทำการลงไปโดยไม่รู้ถึงผลที่อาจเกิดขึ้น) อายุ 12 ขวบ จุดไม้ขีดและคิดว่าเธอสามารถดับไฟได้ (แม้รู้ผลที่เกิดขึ้นแต่เป็นการประมาทเลินเล่อ) อายุ 30 ปีหวังว่าจะได้เงินประกันจากเพลิงไหม้ครั้งนี้ (กระทำที่มีเจตนาและมีความรู้ถึงผลที่อาจเกิดขึ้น)

6. บุคคลดังกล่าวสามารถควบคุมการกระทำของตนเองได้หรือไม่ หรือบุคคลดังกล่าวสามารถเลือกทางเลือกอื่นที่จะปฏิบัติได้หรือไม่ บุคคลดังกล่าวมีทางเลือกที่จะทำอย่างอื่นนอกเหนือไปจากที่ได้กระทำลงไปหรือไม่ กรณีที่บุคคล หากปราศจากการควบคุมหรือไม่มีทางเลือกในการกระทำเป็นอย่างอื่นแล้ว บุคคลอาจไม่ถือว่าต้องรับผิดชอบต่อการกระทำ เช่นตัวอย่าง อารีเดินเข้าไปในธนาคารเพื่อฝากเช็คทันได้นั้น กลุ่มโจรสวมหน้ากากก็เดินเข้ามาปล้นธนาคาร เอาปืนจี้หลังอารี และบังคับให้เธอขับรดพาพวกเขาหนีไป

7. มี **คุณค่า ประโยชน์** หรือ **ความรับผิดชอบ** อันใดที่สำคัญมากกว่าซึ่งทำให้บุคคลกระทำการเช่นนั้นหรือไม่ เพราะบางครั้ง คุณค่า ประโยชน์ หรือความรับผิดชอบที่สำคัญอื่น ๆ เป็นเหตุผล หรือเป็นข้ออ้าง สำหรับการกระทำที่บุคคลดังกล่าวอาจต้องรับผิดชอบ เช่นตัวอย่าง เอกพังประตูของเพื่อนบ้านเพื่อเข้าไปช่วยชีวิตเด็กสามคนให้รอดจากเพลิงไหม้ หรือไฟไหม้ในโรงพยาบาลนตรี พนักงานเฝ้าประตูชกชายที่ตีนักแล้วเพื่อทำให้เขาไร้สติ แยกเขาและเดินนำผู้ชมออกจากประตูอย่างรวดเร็ว

- ในการอธิบาย “เครื่องมือช่วยคิด” ผู้สอนควรอภิปรายประเด็นพิจารณาเพื่อนักเรียนเข้าใจอย่างชัดเจนและสามารถนำไปใช้ในกรณีอื่น ๆ ได้อย่างเข้าใจ โดยให้นักเรียนยกตัวอย่างเพื่อเป็นการประเมินและทบทวนความเข้าใจของนักเรียนอาจจากการอ่านหรือจากประสบการณ์จริงที่แสดงให้เห็นถึงประเด็นนั้น ๆ
- ผู้สอนอาจให้นักเรียนในชั้นร่วมกันรับผิดชอบในการเรียนรู้ประเด็นต่างๆ ทั้ง 7 ทั้งนี้ทำได้โดยแบ่งนักเรียนในชั้นออกเป็นเจ็ดกลุ่ม แล้วมอบหมายให้แต่ละกลุ่มศึกษาแต่ละประเด็น และให้แต่ละกลุ่มอธิบายต่อชั้นเรียน พร้อมทั้งยกตัวอย่างที่ได้จากการอ่านประกอบ

การสรุปบทเรียน

ให้นักเรียนแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในเรื่องเกี่ยวกับแบบฝึกหัดการคิดเชิงวิเคราะห์ แล้วให้ตอบว่าใครคือผู้ที่ควรจะรับผิดชอบ และเพราะเหตุใด ให้นักเรียนอธิบายว่าพวกเขาต้องพบกับความยุ่งยากอะไรบ้างในการตัดสินใจรับผิดชอบในสถานการณ์นี้

ให้นักเรียนอ่าน “จุดมุ่งหมายของบทเรียน” ของบทเรียนนี้ แล้วอธิบายว่าพวกเขาได้บรรลุวัตถุประสงค์ของบทเรียนนี้มากน้อยเพียงใด

กิจกรรมเสนอแนะ

เป็นการมอบหมายกิจกรรมโดยใช้แหล่งข้อมูลภายนอกและให้นักเรียนได้ฝึกฝนการใช้เครื่องมือช่วยคิด หาตัวอย่างของงานมอบรางวัลในหนังสือพิมพ์หรือนิตยสาร เพื่อระบุถึงหลักเกณฑ์ที่นำมาใช้ในการคัดเลือกบุคคลเข้ารับรางวัลดังกล่าว

- เมื่อจบการศึกษาในหน่วยการเรียนรู้ความรับผิดชอบนี้แล้ว ให้นักเรียนแบ่งปันความคาดหวังที่เขียนไว้ว่าจะได้เรียนรู้สิ่งใดจากการศึกษาในหน่วยการเรียนรู้นี้ไว้ 3 ข้อ ตั้งแต่เริ่มต้นเรียน และนำเสนอสิ่งที่ได้เรียนรู้ทั้งหมดที่บันทึกไว้ในบันทึกหลังการเรียนจบรวมกับชั้นเรียนด้วย

บรรณานุกรม

หนังสือและเอกสารหลัก

ศึกษาธิการ, กระทรวง. (2552) *หลักสูตรแกนกลางการศึกษา ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2553). *แนวปฏิบัติการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง (2555). *รายงานสรุป การสัมมนาเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาหลักสูตรสร้างสำนึกพลเมือง : รากฐานประชาธิปไตยในบริบทไทย (Civics and Citizenship Education : Workshop on Curriculum Development)* กรุงเทพฯ. สถาบันพระปกเกล้า. (เอกสารอัดสำเนา)

สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า. (2554). *รากฐานประชาธิปไตย (Foundations of Democracy)* ฉบับแปล. กรุงเทพฯ : บริษัทธรรมดาเพรส จำกัด, 2554.

Center for Civic Education. (2005). *Foundations of Democracy*. CA., USA.

Center for Civic Education. (2006). *Project Citizen : We the People Portfolio-Based Program, Level 1*. CA., USA.

รายชื่อคณะกรรมการ

คณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรสร้างสำนึกพลเมือง : รากฐานประชาธิปไตยในบริบทไทย

เลขาธิการสถาบันพระปกเกล้า (ศาสตราจารย์ ดร. บวรศักดิ์ อุวรรณโณ) กรรมการที่ปรึกษา	
นายวิวัฒน์ ชัยภาคภูมิ	ประธานกรรมการ
เลขาธิการสำนักงานสภาการศึกษา หรือผู้แทน	กรรมการ
รองศาสตราจารย์ ดร.ปธาน สุวรรณมงคล	กรรมการ
นายวิลาศ ไกลหิตรกุล	กรรมการ
นางแสงระวี วาจาอุท	กรรมการ
นายกู้เกียรติ ภูมิรัตน์	กรรมการ
ดร.พิมล หรือตระกูล	กรรมการ
นางวันเพ็ญ สุทธากาศ	กรรมการ
นางอังสนา พิไลยสามนต์เขต	กรรมการ
นายพิเชษฐ ยิ่งตรง	กรรมการ
ดร.เฉลิมชัย พันธุ์เลิศ	กรรมการ
นายศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์	กรรมการ
นางสาวศรัณยู หมั่นทรัพย์	กรรมการและเลขานุการ
นางสาวจากรวรรณ แก้วมะโน	ผู้ช่วยเลขานุการ
นางสาวจันทจุฑา ลิ้มสวัสดิ์	ผู้ช่วยเลขานุการ

คณะกรรมการบริหารหลักสูตรรากฐานประชาธิปไตยเพื่อพลเมืองไทยที่พึงปรารถนา

เลขาธิการสถาบันพระปกเกล้า (รองศาสตราจารย์ วุฒิสาร ตันไชย) กรรมการที่ปรึกษา	
นายวิวัฒน์ ชัยภาคภูมิ	ประธานกรรมการ
รองศาสตราจารย์ ดร.ปธาน สุวรรณมงคล	กรรมการ
นายวิลาศ ไลหิตกุล	กรรมการ
นางแสงระวี วาจาอุท	กรรมการ
นางวันเพ็ญ สุทธากาศ	กรรมการ
นายกู้เกียรติ ภูมिरัตน์	กรรมการ
นางอังสนา พิไลยสามนต์เขต	กรรมการ
นายพิเชฐ ยิ่งตรง	กรรมการ
นางอารี ชมภู	กรรมการ
นายศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์	กรรมการ
นางสาวศรัณยู หมั่นทรัพย์	กรรมการและเลขานุการ
นางสาวจินห์จุฑา ลิ้มสวัสดิ์	ผู้ช่วยเลขานุการ
นางสาวสุพรรณิ รักษาศรี	ผู้ช่วยเลขานุการ

ชื่อหนังสือ รากฐานประชาธิปไตยเพื่อพลเมืองไทยที่พึงปรารถนา - ความรับผิดชอบ

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

National Library of Thailand Cataloging in Publication Data

รากฐานประชาธิปไตยเพื่อพลเมืองไทยที่พึงปรารถนา

หนังสือ. -- กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า, 2558. 90 หน้า.

ISBN 978-974-.....

ที่ปรึกษา	วิฑูรย์ ชัยภาคภูมิ	
บรรณาธิการ	ศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์ ศรัณยู หมั่นทรัพย์	
คณะผู้เขียน	กิตติภัททาณัฐ ศุภวิชญ์พิสิฐกุล จารุวรรณ แก้วมะโน มนตรี กรรพุมมาลย์ ศิริินภา กรรพุมมาลย์ ศรัณยู หมั่นทรัพย์ สันติศักดิ์ ผุดเอียด อารี ชมภู	จินห์จุฑา ลิมสวัสดิ์ พิเชษฐ ยิ่งตรง วันเพ็ญ สุทธากาศ ศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์ สราญรัตน์ อ้วนละมัย สุทธิชัย ปัญญาโรจน์ อังสนา พิไลยสามนต์เขต
พิธีพิมพ์อักษร	ระพีพรรณ ทิวสระแก้ว	
สสม.	
ราคา	
พิมพ์ครั้งที่	กันยายน 2558 จำนวน เล่ม	
สงวนลิขสิทธิ์	© 2558	
ลิขสิทธิ์ของสถาบันพระปกเกล้า		
พิมพ์ที่	
จัดพิมพ์โดย	สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษาฯ อาคารรัฐประศาสนภักดี ชั้น 5 (โซนทิศใต้) เลขที่ 120 หมู่ 3 ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพฯ 10210 http://www.kpi.ac.th โทรศัพท์ 0-2141-9600 โทรสาร 0-2143-8181	

คำนำ

ภาวศึกษาอบรมเพื่อให้ความรู้ ความเข้าใจ ได้ฝึกฝนทักษะ และบ่มเพาะทัศนคติที่ดีต่อการเป็นพลเมืองประชาธิปไตยที่มีคุณภาพนั้นมีบทบาทอย่างมากต่อทุกประเทศที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตย เพราะความเข้าใจอย่างลึกซึ้งต่อรากฐานความเป็นประชาธิปไตย และการได้ฝึกฝนคุณลักษณะที่เหมาะสมกับการเป็นพลเมืองคุณภาพนั้นมีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาประชาธิปไตย การมีส่วนร่วม สันติสุข และความเจริญก้าวหน้าของประเทศ

สถาบันพระปกเกล้า ได้จัดการศึกษาอบรมแก่ประชาชนทั่วไปมาตลอดระยะเวลา 17 ปี และตระหนักในความสำคัญของความรู้ที่เป็นรากฐานของประชาธิปไตยที่ต้องเสริมสร้างให้กับประชาชนทุกกลุ่ม โดยเฉพาะเยาวชนอันเป็นรากฐานของสังคม ดังนั้นเพื่อสร้างความเข้มแข็งของความเป็นประชาธิปไตยและเตรียมพลเมืองไทยให้เป็นพลเมืองประชาธิปไตยที่มีคุณภาพและเป็นฐานรากมั่นคงของสังคมต่อไป สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า จึงได้พัฒนาหลักสูตรรากฐานประชาธิปไตยเพื่อพลเมืองไทยที่พึงปรารถนาขึ้น

หลักสูตรดังกล่าวพัฒนาขึ้นจากงานวิจัยและประสบการณ์ของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างและพัฒนาความเป็นพลเมือง เพื่อให้มีความเหมาะสมกับบริบทสังคมและตอบสนองความต้องการพัฒนาพลเมืองของสังคมไทย โดยยังคงหลักการประชาธิปไตยไว้เป็นสำคัญ และหวังให้เป็นหลักสูตรที่สามารถนำไปใช้ในชั้นเรียนและในชุมชนได้อย่างกว้างขวาง

สำหรับหนังสือหลักสูตรและคู่มือ รากฐานประชาธิปไตยเพื่อพลเมืองไทยที่พึงปรารถนาเล่มนี้ จัดพิมพ์ขึ้นเพื่อใช้ในการเรียนการสอนสำหรับชั้นเรียนและในการฝึกอบรมสำหรับชุมชนที่จะเป็นประโยชน์ยิ่งหากมีการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ตามวัตถุประสงค์การสร้างวิถีประชาธิปไตยที่มีฐานรากประชาธิปไตยและพลเมืองไทยที่มีคุณภาพและเป็นที่ยั่งยืนต่อไป

นาย วิฑูรย์ ชัยภาคภูมิ
รองเลขาธิการ สถาบันพระปกเกล้า
ประธานคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตร
กันยายน 2558

คำนำในการจัดพิมพ์

หนังสือหลักสูตรและคู่มือ ฐานประชาธิปไตยเพื่อพลเมืองไทยที่พึงปรารถนา เล่มนี้ สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า ผลิตขึ้นเพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอนที่สามารถใช้ได้ทั้งในห้องเรียนและการฝึกอบรมทั่วไป ทางสำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมืองได้รับความร่วมมือจากคณาจารย์และผู้ทรงคุณวุฒิ ปรับปรุงเนื้อหาและกรณีศึกษา เพื่อให้ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับบริบทไทย

อย่างไรก็ตาม การออกแบบหลักสูตรที่เน้นการใช้กระบวนการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนได้ฝึกฝนและพัฒนาวิธีการคิดวิเคราะห์ การใช้หลักการและเหตุผลในการตัดสินใจ การยืนยันและปกป้องความคิดเห็นของตนเองนั้น เป็นกระบวนการที่ประกอบด้วยการสื่อสารเพื่อแลกเปลี่ยน ความคิดเห็น การรับฟัง การวิเคราะห์ความคิดเห็นที่แตกต่าง การแสดงเหตุผล การเสนอข้อโต้แย้ง และการฝึกฝนทักษะของการเป็นพลเมืองประชาธิปไตยอื่นๆ อีกหลายประการ ดังนั้น เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการเรียนรู้ดังกล่าว ผู้สอนต้องสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างผู้เรียนและผู้สอน และต้องมีการเตรียมการสอนเป็นอย่างดี

สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า ขอสนับสนุนการนำหนังสือนี้ไปใช้ถ่ายทอดเพื่อสร้างความเข้าใจ สร้างวิถีประชาธิปไตยที่มีฐานรากของความคิดที่ชัดเจน เพื่อพัฒนาพลเมืองไทยในระบอบประชาธิปไตยให้มีคุณภาพสืบต่อไป

นาย ศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์
ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง
สถาบันพระปกเกล้า
กันยายน 2558

สารบัญ

คำนำ	๓
คำนำในการจัดพิมพ์	๔
บทนำ	๗
• เป้าหมายของหลักสูตร	9
• หลักการสำคัญของหลักสูตร	9
• โครงสร้างและแนวทางการใช้หลักสูตร	10
• การสะท้อนประสบการณ์การเรียนรู้	17
• ประโยชน์ของหลักสูตร	19
หลักการสร้างการเรียนรู้เพื่อการเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ	20
• หลักการสร้างการเรียนรู้	20
• วิธีการสอน	21
• การประเมินผลการเรียนรู้	35
บทนำหน่วยการเรียนรู้	๓๗
หน่วยที่ 1 ความสำคัญของความรับผิดชอบ	๓9
บทที่ 1 ความรับผิดชอบหมายถึงอะไร	40
บทที่ 2 แหล่งที่มาของความรับผิดชอบ	44

หน่วยที่ ๒ ประโยชน์และต้นทุนของการปฏิบัติตามความรับผิดชอบ	๕๐
บทที่ ๓ ผลที่ตามมาของความรับผิดชอบ	๕๑
บทที่ ๔ การตัดสินใจระหว่างประโยชน์และต้นทุนของความรับผิดชอบ	๕๖
หน่วยที่ ๓ การตัดสินใจเลือกปฏิบัติตามความรับผิดชอบ	๖๑
ที่มีความใกล้เคียงกัน หรือขัดแย้งกัน	
บทที่ ๕ การเลือกระหว่างความรับผิดชอบ คุณค่า และประโยชน์	๖๓
ที่มีความสำคัญใกล้เคียงกัน	
บทที่ ๖ การตัดสินใจระหว่างความรับผิดชอบที่สำคัญใกล้เคียงกัน	๖๗
บทที่ ๗ การตัดสินใจระหว่างความรับผิดชอบที่ขัดแย้งกัน	๗๒
หน่วยที่ ๔ ใครคือผู้ควรจะได้รับผิดชอบ	๗๗
บทที่ ๘ ทำไมจึงต้องตัดสินใจว่าใครรับผิดชอบ	๗๘
บทที่ ๙ ใครควรรับผิดชอบต่อสถานการณ์นี้	๘๖
บรรณานุกรม	๘๗
รายชื่อคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตร	๘๘
รายชื่อคณะกรรมการบริหารหลักสูตร	๘๙

บทนำ

หลักสูตรรากฐานประชาธิปไตย เพื่อพลเมืองไทยที่พึงปรารถนา

ภาวิปครองระบอบประชาธิปไตย มีเป้าหมายเพื่อสร้างสังคมที่มีความสุขและสันติ ด้วยหลักสิทธิเสรีภาพ และความเท่าเทียมกัน ที่พลเมืองต้องให้ความสำคัญและใช้เป็นหลักการพื้นฐานในการประพฤติปฏิบัติตนของพลเมืองและผู้ปกครองภายใต้ระบอบการปกครองดังกล่าว

ความรู้ ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ ต่อหลักการประชาธิปไตยจึงเป็นสิ่งสำคัญที่สุดของการพัฒนาสู่ความเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ เพราะความรู้ ความเข้าใจเหล่านั้นจะช่วยให้บุคคลมีวิธีการดำเนินชีวิตเป็นไปตามครรลองประชาธิปไตยได้ไม่ยาก

ในหลักสูตรรากฐานประชาธิปไตยเพื่อพลเมืองไทยที่พึงปรารถนา นี้ นักเรียนจะได้เข้าใจความหมายของหลักการเหล่านั้นผ่านการฝึกฝนคุณลักษณะสำคัญ คือ ความมีวินัย ความซื่อสัตย์ ความมีเหตุผล ความรับผิดชอบ และจิตสาธารณะ โดยจะให้ทำความเข้าใจต่อสถานการณ์ต่างๆ เพื่อวิเคราะห์ว่าสถานการณ์ในชีวิตประจำวันนั้นเกี่ยวข้องกับหลักการประชาธิปไตยอย่างไร และในฐานะพลเมืองจะตัดสินใจอย่างไร จะปฏิบัติตนอย่างไร

นอกจากนี้ สาระสำคัญในหลักสูตรรากฐานประชาธิปไตยเพื่อพลเมืองที่พึงปรารถนา ยังสอดคล้องกับสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามกระบวนการวัดและประเมินผล ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งสามารถที่จะนำกระบวนการไปพัฒนาความคิดเชิงวิเคราะห์ และปรับใช้ได้ตามความเหมาะสมของ 8 กลุ่มสาระหลัก ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 คือ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย,คณิตศาสตร์, วิทยาศาสตร์, สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม, สุขศึกษาและพลศึกษา, ศิลปะ, การงานอาชีพและเทคโนโลยี, ภาษาต่างประเทศ

สมรรถนะของผู้เรียน

1. ความสามารถในการสื่อสาร
2. ความสามารถในการคิด
3. ความสามารถในการแก้ปัญหา
4. ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต
5. ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี

คุณลักษณะอันพึงประสงค์

1. รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์
2. ซื่อสัตย์สุจริต
3. มีวินัย
4. ใฝ่เรียนรู้
5. อยู่อย่างพอเพียง
6. มุ่งมั่นในการทำงาน
7. รักความเป็นไทย
8. มีจิตสาธารณะ

ท้ายที่สุด ทั้งหลักสูตรรากฐานประชาธิปไตยเพื่อพลเมืองไทยที่พึงปรารถนา และหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 มีกระบวนการและสาระสำคัญที่พัฒนาเยาวชนของชาติ ในด้านการใช้เหตุและผล การวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ และพัฒนาตามศักยภาพของวัย อันจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติต่อไป

เป้าหมายของหลักสูตร

1. เพื่อเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับรากฐานที่เป็นหลักของประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
2. เพื่อพัฒนาทักษะต่างๆที่เกี่ยวข้องกับรากฐานเหล่านั้นเพื่อการเป็นพลเมืองที่ดีและเหมาะสมกับบริบทสังคมไทย
3. เพื่อสร้างความเข้าใจ ความเต็มใจ และทักษะในการใช้กระบวนการทางประชาธิปไตยในการตัดสินใจและจัดการกับปัญหาทั้งระดับส่วนตัวและระดับสาธารณะ

หลักการสำคัญของหลักสูตร

หลักการสำคัญของการสอนหลักสูตรรากฐานประชาธิปไตยเพื่อพลเมืองไทยที่พึงปรารถนา สำหรับใช้เป็นแนวทางในการสอน การเลือกใช้กิจกรรม หรือ การประยุกต์ใช้หลักสูตร มีดังนี้

1. เน้นกระบวนการเรียนการสอนที่สร้างทักษะและทัศนคติที่ดีต่อการคิดวิเคราะห์
2. ให้ความสำคัญกับหลักการประชาธิปไตย คือ หลักสิทธิ เสรีภาพ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม อันเป็นหลักสากล เพื่อสามารถใช้เป็นหลักในการวิเคราะห์และเป็นแนวทางในการตัดสินใจ
3. คำนึงถึงบริบทของสังคม วัฒนธรรมไทย ร่วมกับการเรียนรู้สังคม วัฒนธรรมอื่นไปพร้อมกัน

ดังนั้น บทบาทของการศึกษาสำหรับหลักสูตรนี้จึงเป็นไปเพื่อ

- 1) ช่วยให้นักเรียนมีความสามารถเพิ่มขึ้นในการ *เลือกสิ่งที่ดีที่สุดได้อย่างมีสติปัญญาด้วยตัวของเขาเอง*
- 2) ดังนั้น นักเรียนต้องเรียนรู้ว่าจะคิด *อย่างไร* มากกว่า *จะคิด อะไร*

การใช้หลักสูตรและการเรียนการสอนที่เป็นไปตามหลักพื้นฐานของปรัชญาการศึกษาและการพัฒนาพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยดังกล่าว จะส่งผลให้นักเรียนได้พัฒนาความมั่นใจ ความมีเหตุผลต่อหลักการและเกิดแนวทางปฏิบัติ และได้บ่มเพาะค่านิยมที่จำเป็นต่อการเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่มีคุณภาพ และพัฒนาสังคมการเมืองไทยให้ดียิ่งขึ้น

โครงสร้างและแนวทางการใช้หลักสูตร

เนื้อหาของหลักสูตรนี้ประกอบด้วยคุณลักษณะ 5 ประการ ได้แก่ ความมีวินัย ความซื่อสัตย์ ความมีเหตุผล ความรับผิดชอบ และ จิตสาธารณะ โดยเรียงลำดับการเรียนรู้ที่เน้นการฝึกฝนทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน ดังนี้

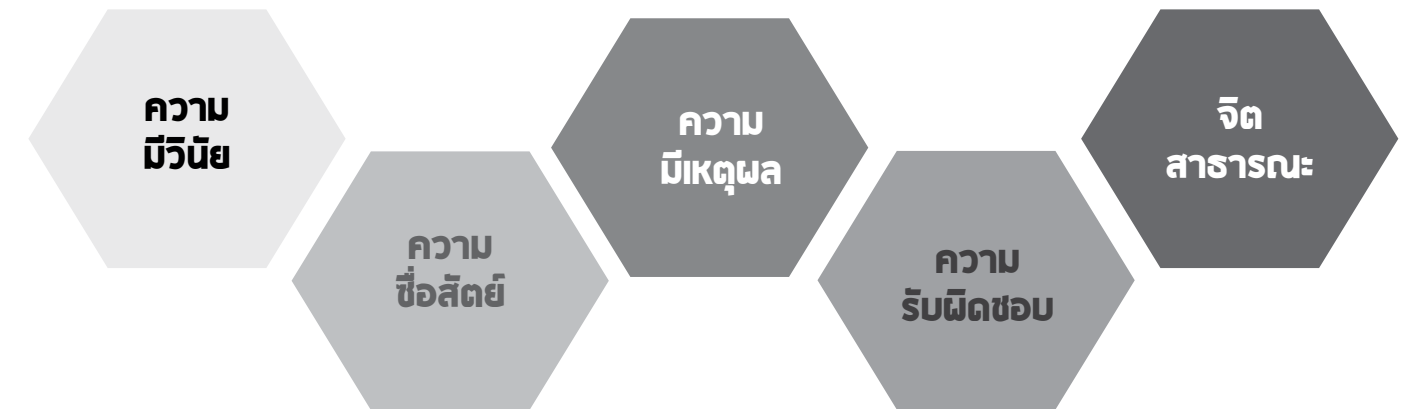
1. ขั้นตอนการทำความเข้าใจและสร้างแนวคิดที่สำคัญเกี่ยวกับคุณลักษณะของความเป็นพลเมือง โดยต้องรู้และตระหนักถึงความสำคัญของคุณลักษณะนั้นต่อสังคมประชาธิปไตยด้วย
2. ขั้นตอนการวิเคราะห์ประโยชน์ที่จะบุคคล ชุมชน และสังคมจะได้รับหากพลเมืองมีคุณลักษณะนั้น และต้นทุนหรือสิ่งที่บุคคล ชุมชน และสังคมต้องเสียสละหรืออุทิศให้หากพลเมืองมีคุณลักษณะดังกล่าว
3. ขั้นตอนการฝึกฝนทักษะการคิดวิเคราะห์เพื่อตัดสินใจเลือกหรือปฏิบัติต่อสถานการณ์ที่ขัดแย้งกัน หรือสถานการณ์ที่มีความสำคัญใกล้เคียงกัน
4. ขั้นตอนการนำความรู้ไปปฏิบัติ พัฒนา และสร้างความยั่งยืน ด้วยการรู้จักประเมินตนเอง ประเมินชุมชน และประเมินสังคม

โดยแต่ละคุณลักษณะจะพัฒนาเป็น 1 หน่วยการเรียนรู้ แต่ละหน่วยการเรียนรู้ประกอบด้วยหน่วยย่อย 4 หน่วย โดยมีเนื้อหาของหน่วยการเรียนรู้ที่เริ่มต้นด้วยพระบรมราโชวาท และการอธิบายภาพรวมของหน่วยการเรียนรู้นั้นว่าเป็นอย่างไร เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยอย่างไร จากนั้นจะลำดับหน่วยย่อยของทุกๆ คุณลักษณะ ดังนี้

1. หน่วยที่ 1 เริ่มต้นที่การทำความเข้าใจกับนิยาม ความหมาย และความสำคัญของแต่ละคุณลักษณะ ซึ่งจะนำไปตามหลักและปรัชญาประชาธิปไตยในหลักการสำคัญของหลักสูตรดังกล่าวมาแล้ว
2. หน่วยที่ 2 การเรียนรู้ เกี่ยวประโยชน์และต้นทุนของการมีคุณลักษณะนั้นๆ เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์และเลือกปฏิบัติในหน่วยต่อไป
3. หน่วยที่ 3 เรียนรู้สถานการณ์ต่างๆ โดยนำหลักการประโยชน์และต้นทุนมาวิเคราะห์เพื่อการตัดสินใจ
4. หน่วยที่ 4 ให้ความสำคัญกับการประเมินคุณลักษณะ การพัฒนา และการคงไว้ซึ่งคุณลักษณะที่สร้างขึ้นมานั้น

ทั้งนี้ แต่ละหน่วยย่อยจะประกอบด้วยบท ซึ่งประกอบด้วย กิจกรรมสร้างการเรียนรู้ระดับบุคคล กิจกรรมกลุ่มเพื่อฝึกฝนการทำงานร่วมกับบุคคลอื่นกรณีตัวอย่างกรณีศึกษาคำถามจากภาพและเครื่องมือช่วยคิดในรูปของตาราง ผัง หรือ แผนภูมิ เพื่อให้นักเรียนได้ฝึกฝนและพัฒนาทักษะในการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบและเป็นไปตามหลักการเรียนรู้ รวมทั้งการประยุกต์ใช้แนวความคิด ที่จะทำให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่เรียนรู้ของคุณลักษณะกับประสบการณ์ประจำวันของนักเรียน และช่วยให้นักเรียนเห็นความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตของพวกเขา กับสังคมและการเมือง จากใกล้ตัวไปไกลตัว จากสังคมเล็กไปสู่สังคมการเมืองของประเทศ และความรู้เกี่ยวกับประเทศอื่นๆ โดยเทคนิคการสอนจะเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมในการเรื่อง การแสดงความคิด การทำงานร่วมกับผู้อื่น ซึ่งจะมีรายละเอียดกล่าวถึงเทคนิคต่างๆ ดังจะกล่าวถึงใน *หลักการสร้างการเรียนรู้เพื่อการเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ และวิธีการสอน* ต่อไป

หน่วยการเรียนรู้ 5 หน่วย ได้แก่



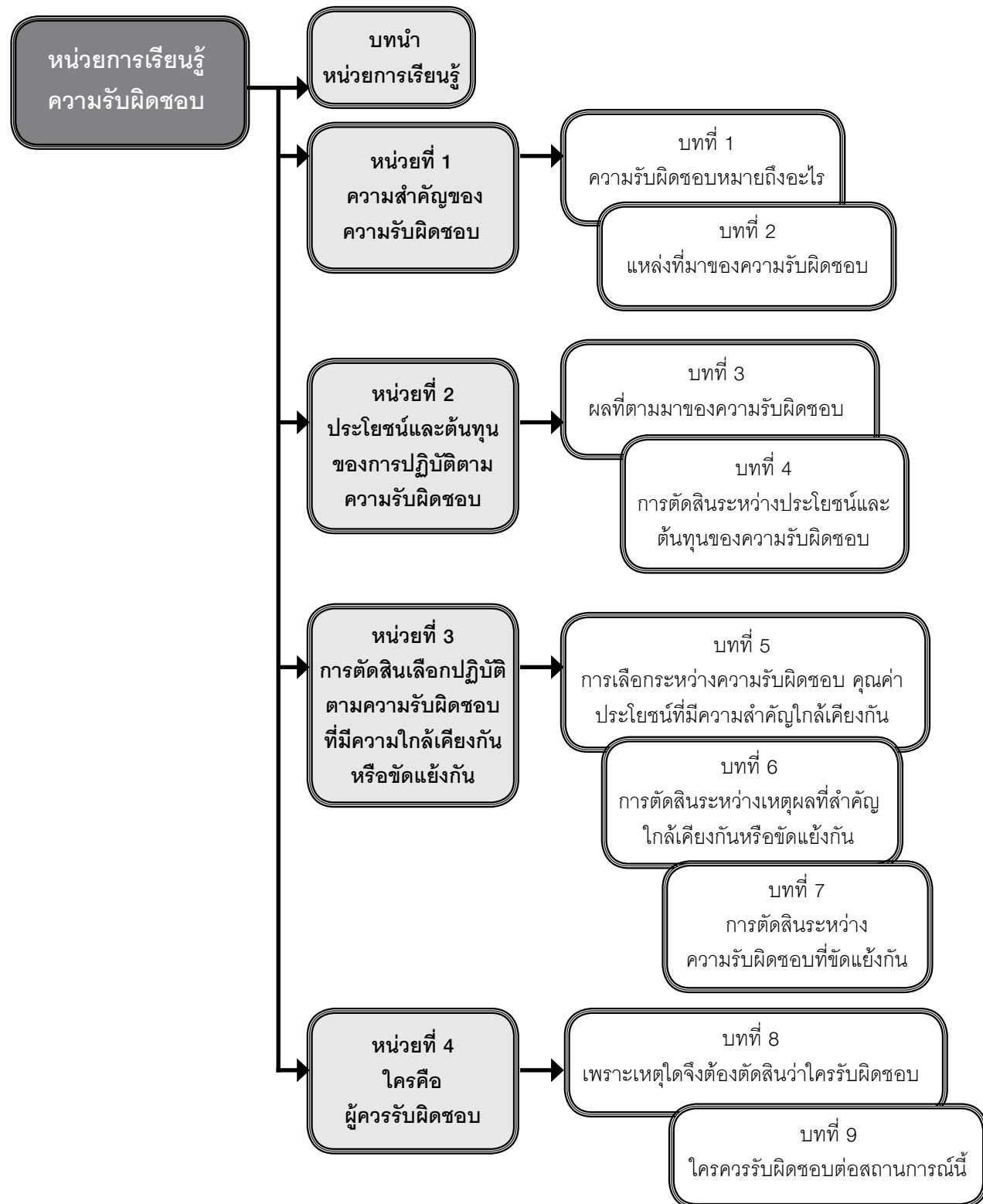
แต่ละหน่วยการเรียนรู้ประกอบด้วย บทนำ 1 บท และ หน่วยย่อย 4 หน่วย

แต่ละหน่วยย่อย ประกอบด้วย บทเรียน จำนวน 2-3 บท

แต่ละบท ประกอบด้วย กิจกรรมสร้างการเรียนรู้ระดับบุคคล กิจกรรมกลุ่มเพื่อฝึกฝนการทำงานร่วมกับบุคคลอื่น คำถามเพื่อการเรียนรู้ กรณีตัวอย่าง กรณีศึกษา ภาพ และเครื่องมือช่วยคิดในรูปของตาราง ผัง หรือแผนภูมิ เพื่อให้นักเรียนได้ฝึกฝนและพัฒนาทักษะในการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบและเป็นไปตามหลักการเรียนรู้

แผนภูมิแสดงองค์ประกอบของหน่วยการเรียนรู้เป็นดังนี้

หน่วยการเรียนรู้ ความรับผิดชอบ



นิยามศัพท์

ความหมายของคุณลักษณะพลเมืองในหลักสูตรรากฐานประชาธิปไตยเพื่อพลเมืองไทยที่พึงปรารถนานี้ เป็นความหมายที่พัฒนาจากหลักการประชาธิปไตย และแนวทางประพฤติปฏิบัติตนของผู้เป็นพลเมืองที่มีวิถีการดำเนินชีวิตตามครรลองประชาธิปไตย ดังนี้

ความมีวินัย หมายถึง การปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนและข้อบังคับ รวมทั้งข้อปฏิบัติ กฎ และระเบียบที่เป็นกลไกสำคัญในการช่วยให้เกิดความยุติธรรมและความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม

ความซื่อสัตย์ หมายถึง การประพฤติตนที่ยึดมั่นในความซื่อตรง จริงใจ ไม่คดโกง ไม่หลอกลวงทั้งต่อตนเองและผู้อื่น

ความมีเหตุผล หมายถึง การคิดที่มีเหตุผล มีความชัดเจนในความเข้าใจ มีความกระจำชัดเจน ต่อประเด็นต่างๆ มีความรู้หรือข้อมูลเป็นพื้นฐาน มีการรับ ให้ และใช้ข้อมูลอย่างสม่าเสมอ

ความรับผิดชอบ หมายถึง หน้าที่หรือพันธะที่จะต้องทำบางสิ่งหรือไม่ทำบางสิ่ง

จิตสาธารณะ หมายถึง การตระหนักรู้ และคำนึงถึงการมีส่วนร่วมร่วมกัน ที่จะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อประโยชน์ส่วนรวมหรือการคำนึงถึงผู้อื่นที่มีความสัมพันธ์ที่เป็นสังคมเดียวกัน

นอกจากนี้ ในทุก ๆ หน่วยการเรียนรู้ จะมีคำว่า “ประโยชน์ (benefit)” “ต้นทุน (cost)” ข้อดี ข้อเสีย ผลดี ผลเสีย ภาวะ ผลกระทบ ซึ่งเป็นกลุ่มคำที่มีความหมายใกล้เคียงกันในการใช้ และมักจะพบอยู่ในบทที่มีการวิเคราะห์หาเหตุผลเพื่อเลือกหรือตัดสินใจต่อสถานการณ์ เหตุการณ์ หรือกรณีศึกษาที่ตัดสินใจได้ยาก

ประโยชน์ ข้อดี ผลดี หมายถึง
ผลประโยชน์ สิ่งที่จะได้รับกลับมา
ที่ส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดี ส่วนรวม
ที่ดี สังคมที่ดี

ต้นทุน ข้อเสีย ผลเสีย ภาระ ผลกระทบ หมายถึง การ
เสียสละ การลงทุน การแบกภาระ ผลกระทบ หรือ การ
สูญเสีย บางสิ่งบางอย่าง ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ทั้งที่เป็น
รูปธรรม และเป็นนามธรรม เพื่อการได้รับบางสิ่งบางอย่าง
ที่เป็นผลดี เป็นประโยชน์ กลับมา ในที่นี้มีความหมายของ
ต้นทุนทางสังคมเป็นหลัก

และสิ่งสำคัญคือ นักเรียนต้องเข้าใจคำว่า “เครื่องมือช่วยคิด (Intellectual tools)”

“เครื่องมือช่วยคิด (Intellectual tools)” ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือที่
ช่วยในการคิดวิเคราะห์ จัดระบบความคิดและทำความเข้าใจ และช่วย
ให้นักเรียนสามารถนำไปใช้ประกอบการพิจารณา ประเมิน และตรวจ
สอบ ประเด็นต่างๆ ในกรณีศึกษา หรือแบบฝึกหัด หรือในการนำไปสู่
การประพฤติปฏิบัติที่มีหลักการ มีเหตุผล และมีความเป็นประชาธิปไตย

เครื่องมือช่วยคิด อาจอยู่ในรูปของ ตาราง ผัง หรือ แผนภูมิ ที่ง่ายต่อการ
ทำความเข้าใจและการนำไปใช้

4 หลักการสำคัญในการสอนหลักสูตรรากฐานประชาธิปไตย เพื่อพลเมืองไทยที่พึงปรารถนา

1. ต้องให้ผู้เรียนเข้าใจความหมาย “ตามหลักสูตร” ที่มีฐานคิดจากหลักการประชาธิปไตย
2. ต้องเรียนรู้การวิเคราะห์ พลเมืองประชาธิปไตยต้องวิเคราะห์เป็น โดยเรียนรู้ผ่าน
การวิเคราะห์ ประโยชน์และต้นทุนของคุณลักษณะต่างๆ การตัดสินใจในสถานการณ์
ต่างๆ ด้วยหลักการที่ว่า ทุกคุณลักษณะมีทั้งด้านบวกและด้านลบ เปรียบเหมือนเหรียญ
ที่มีสองด้าน การสอนให้นักเรียนวิเคราะห์ได้วิเคราะห์เป็นของหลักสูตรนี้ จะนำไปสู่การ
“มีจุดยืน” อย่างมีเหตุผล อธิบายได้ว่า ณ จุดยืน ไม่ว่าจะเป็นหยุดยั้งทางความคิดหรือ
จุดยืนในการเลือกปฏิบัติหรือเลือกกระทำสิ่งใดนั้น เป็นไปด้วยเหตุผลอะไร มีประโยชน์
อย่างไร มีต้นทุนอะไรที่ต้องเสียสละไปบ้าง ซึ่งในที่สุด ผลลัพธ์ของการสอนการวิเคราะห์
เป็น อันจะนำไปสู่การวิเคราะห์ในเรื่องต่างๆ และในที่สุดการสอนให้วิเคราะห์ประโยชน์
และต้นทุน ก็จะทำให้เกิดพลเมืองที่มีจุดยืนของตนเอง ไม่เชื่อ ไม่นิยมเอียง ไม่ถูกชักจูง
ไม่ถูกโน้มน้าวและเชื่อโดยปราศจากเหตุผล
3. การสอนให้ใช้ตารางช่วยคิด หลักสูตรนี้ ผู้สอนต้องฝึกฝนให้นักเรียนใช้ตารางช่วยคิด
ซึ่งเป็นเครื่องมือในการจัดระบบความคิด ทำให้นักเรียนฝึกฝนการคิดที่เป็นขั้นเป็นตอน
จำแนกแยกข้อมูล นำไปสู่ข้อสรุปที่เกิดจากกระบวนการคิดที่กลั่นกรองอย่างเป็นระบบ
การเขียน การบันทึก หรือการกรอกข้อมูลทางความคิดลงไปในตารางช่วยคิด แต่ละ
ขั้นตอนจะช่วยให้การคิดหาคำตอบและการตัดสินใจต่อสถานการณ์ที่ซับซ้อนได้ง่ายขึ้น
นักเรียนที่ได้ฝึกฝนการใช้ตารางช่วยคิด จะได้ฝึกทักษะการคิดอย่างเป็นระบบ ซึ่งจะ
ทำให้นักเรียนนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ ในที่สุด พลเมืองของเราก็จะเป็น
ผู้ที่รู้จักคิดอย่างเป็นระบบ

4. การเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนรู้ไปสู่ชีวิตประจำวัน เพราะประชาธิปไตยเป็นวิถีชีวิต คือหลักในการดำเนินชีวิต คือ วัฒนธรรมที่ต้องสร้าง ดังนั้น ความรู้ ทักษะ ที่เรียนรู้จากห้องเรียนต้องนำไปสู่ชีวิตจริงได้ การทำกิจกรรมหรือการมอบหมายกิจกรรมที่ทำให้นักเรียนเชื่อมโยง ความรู้เหล่านั้นไปสู่เหตุการณ์ สถานที่จริงหรือการนำผู้ที่มีประสบการณ์มาร่วมแบ่งปันการเรียนรู้ จะเป็นการสร้างระบบเชื่อมโยงให้นักเรียนสามารถนำความไปใช้ ประเมินพัฒนาความเป็นประชาธิปไตยในวิถีชีวิตจริงที่เกิดขึ้นทุก ๆ วันได้

จากแนวทางการสอนที่สำคัญดังกล่าว ผู้สอนจึงจะเลยไม่ได้ในการสอนรากฐานประชาธิปไตยในทั้ง 4 หลักการสำคัญ ซึ่งแม้การนำหลักสูตรไปใช้จะไม่ได้บังคับจำนวนชั่วโมง หรือจำนวนคาบ หรือจำนวนหน่วยกิต แต่หากต้องการนำไปใช้ ผู้สอนต้องออกแบบการสอนจำนวนชั่วโมง จำนวนคาบ ให้นักเรียนได้เรียนรู้อย่างครอบคลุมทั้ง 4 หลักสำคัญ

แนวทางการใช้หลักสูตร

ในการนำหนังสือหลักสูตรและคู่มือนี้ไปใช้สอน ด้วยศักยภาพของผู้สอนจะต้องประเมินความพร้อมของเวลา ของผู้เรียน รวมทั้งสภาวะแวดล้อมอื่น ๆ และนำไปสู่การตัดสินใจบริหารจัดการเวลาในการทำกิจกรรม การคัดเลือกกิจกรรม หรือพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ใหม่ ต้องเป็นไปอย่างเหมาะสม และคงไว้ซึ่งหลักการสำคัญในการสอนทั้ง 4 หลัก

ผู้สอนอาจสอนเนื้อหาทั้งหมด หรืออาจเลือกเฉพาะแนวความคิดที่สัมพันธ์กับเป้าหมายในการสอนแต่ละครั้ง แต่ละเทอม และตามผลลัพธ์ที่ต้องการจากการเรียนการสอนในโรงเรียน หรือชุมชนนั้น ๆ รวมทั้งสามารถเลือกสอนเรื่องที่ต้องการได้ตามลำดับก่อน-หลังที่ผู้สอนเห็นว่าเหมาะสม เช่น ถ้าผู้สอนเลือกสอนเพียงบทเรียนเดียว ผู้สอนก็มุ่งเป้าหมายไปที่วัตถุประสงค์ของบทเรียนนั้น ๆ และประเมินผลผู้เรียนตามวัตถุประสงค์ของบทเรียน ไม่ใช่เป้าหมายของทั้งหลักสูตรหรือทั้งแนวความคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยทั้งหมด

ผู้สอนอาจเลือกสอนคุณลักษณะที่เหมาะสมกับโอกาส สถานการณ์ เวลา หรืออื่น ๆ หรืออาจเลือกสอนบางหัวข้อ หรือ อาจเลือกใช้กิจกรรม กรณีศึกษา แบบฝึกหัดเพื่อคิดวิเคราะห์ ภาพนำเสนอ มาใช้เองได้ตามความเหมาะสมและตามความเป็นปัจจุบันของสังคม รวมทั้งอาจปรับใช้เทคนิคการสอน หรือเลือกใช้เทคนิคการสอนในแบบอื่นที่เหมาะสมก็ได้ ทั้งนี้ ผู้ต้องตระหนักต่อเป้าหมายของหลักสูตรที่ต้องการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยที่มีความเข้มแข็ง มีส่วนร่วม และมีความรับผิดชอบ

สิ่งสำคัญคือผู้สอนต้องเข้าใจอย่างชัดเจนต่อจุดมุ่งหมายของบทเรียนแต่ละบท และวัตถุประสงค์ของหน่วยการเรียนรู้โดยภาพรวมว่าต้องการให้นักเรียนได้เรียนรู้สิ่งใด พัฒนาทักษะด้านไหน และสร้างทัศนคติใด เพราะความเข้าใจที่ชัดเจนนั้นจะช่วยให้ผู้สอนสามารถปรับประยุกต์ใช้กิจกรรม กรณีตัวอย่าง กรณีศึกษา ภาพประกอบการเรียนการสอน การตั้งคำถามเพื่อคิดวิเคราะห์ หรือพัฒนาเครื่องมือช่วยคิดได้ตามความเหมาะสม เป็นปัจจุบัน และตรงกับเป้าหมายของหลักสูตรได้เองและมีประสิทธิภาพ

ในการสรุปการเรียนรู้ หรือสรุปการคิดวิเคราะห์ ผู้สอนต้องตระหนักไว้เสมอว่า คุณลักษณะทั้ง 5 คุณลักษณะไม่ได้เป็นอิสระต่อกัน แต่มีความเชื่อมโยงกัน กรณีศึกษาเรื่องเดียวกันอาจนำไปสู่การเรียนรู้ได้หลายคุณลักษณะ ซึ่งอาจไม่สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน หรือในบางครั้งอาจขัดแย้งกัน ทั้งนี้ ขึ้นกับการตีความที่อาจแตกต่างกันในสถานการณ์ที่ต่างกัน ดังนั้น ผู้สอนจึงต้องยึดหลักการสำคัญของหลักสูตรดังได้กล่าวมาแล้วตอนต้นไว้เป็นสำคัญ

การสะท้อนประสบการณ์ที่ได้จากการเรียนรู้

การให้นักเรียนประเมินว่า ตนเองได้บรรลุวัตถุประสงค์ของบทเรียนบทนั้น ๆ มากน้อยเพียงใด เป็นประโยชน์อย่างมากทั้งต่อนักเรียนและผู้สอน การประเมินสะท้อนให้เห็นประสบการณ์ที่ได้รับ สิ่งที่ได้เรียนรู้หลังจบการเรียนการสอนในแต่ละแนวความคิดของคุณลักษณะ *ความมีวินัย ความซื่อสัตย์ ความมีเหตุผล ความรับผิดชอบ และ จิตสาธารณะ* หรือเมื่อจบทั้งหลักสูตรแล้ว ทั้งนี้รวมไปถึงความคิดเห็นที่ผู้เรียนมีต่อเนื้อหาและวิธีการเรียนการสอนที่ใช้

ในการสรุปแนวความคิดเพื่อสะท้อนการเรียนรู้ต่อหลักสูตร ให้ใช้ “แบบสะท้อนประสบการณ์ของนักเรียน” และให้ทุกคนตอบลงในเอกสาร โดยให้นักเรียนคิดไตร่ตรองและประเมินประสบการณ์การเรียนของตนเองและของทั้งชั้นเรียน และให้มีการอภิปรายร่วมกันในชั้นเรียน เพื่อแลกเปลี่ยนสิ่งที่ตนได้รับประสบการณ์และได้เรียนรู้จากหลักสูตร

การสะท้อนการเรียนรู้ ต้องทำด้วยการคิดวิเคราะห์และไตร่ตรอง เพื่อสะท้อนประสบการณ์ที่ได้รับจากการเรียนหรือกิจกรรมที่สำเร็จลงได้อย่างชัดเจน ทั้งนี้ เพื่อพัฒนาศักยภาพของการเรียนการสอน และเป็นการเรียนรู้เพื่อหลีกเลี่ยงความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต

แบบสะท้อนประสบการณ์ของนักเรียน

เมื่อนักเรียนของจบการศึกษาในแต่ละหัวข้อ นักเรียนต้องวิเคราะห์และไตร่ตรอง เพื่อประเมินวิธีการเรียนการสอน และสิ่งที่เรียนรู้ รวมทั้งเป็นโอกาสในการทบทวนถึงสิ่งอื่นๆ ที่อาจเรียนรู้ได้ และสามารถนำไปใช้ในการเรียนหัวข้อที่คล้ายกัน

จงใช้คำถามต่อไปนี้ในการประเมินและสะท้อนประสบการณ์

1. **ข้าพเจ้า** ได้เรียนรู้อะไรบ้างเกี่ยวกับหัวข้อนี้ และจากการทำงานร่วมกับผู้อื่นในการเรียนหัวข้อนี้
2. **พวกเรา** ทั้งห้องเรียนได้เรียนรู้อะไรบ้างเกี่ยวกับหัวข้อนี้ ทั้งจากการอ่าน การอภิปรายในห้อง และการคิดวิเคราะห์
3. **ข้าพเจ้า** ได้เรียนรู้หรือพัฒนาทักษะใดบ้างจากประสบการณ์เรียนรู้
4. **พวกเรา** ทั้งห้องเรียนได้เรียนรู้หรือพัฒนาทักษะใดบ้างจากประสบการณ์เรียนรู้
5. **ข้อท้าทาย** ของการจับคู่ทำงาน ร่วมกับเพื่อนให้ห้องเรียน และการทำงานกลุ่มย่อย คืออะไร
6. **ข้อดี** ของการทำงาน ร่วมกับ เพื่อนให้ห้องเรียน และการทำงานกลุ่มย่อย คือ อะไร
7. สิ่งที่ **ข้าพเจ้า** ทำได้ดีในบทเรียนนี้ คืออะไร
8. สิ่งที่ **ข้าพเจ้า** จะทำให้ต่างออกไปจากครั้งนี้ หาก **ข้าพเจ้า** มีโอกาสเรียนในหัวข้อนี้หรือหัวข้อที่คล้ายกันนี้อีก
9. สิ่งที่ **พวกเรา** ทั้งห้องเรียนทำได้ดีคืออะไร
10. สิ่งที่ **พวกเรา** ต้องการทำให้ต่างออกไปจากครั้งนี้ หากครั้งหน้า **พวกเรา** มีโอกาสเรียนในหัวข้อนี้หรือหัวข้อที่คล้ายกันนี้อีก

ประโยชน์ของหลักสูตร

เมื่อนักเรียนได้เรียนรู้ผ่านหลักสูตรนี้แล้ว ความรู้และทักษะที่นักเรียนได้รับ จะช่วยให้นักเรียนสามารถเผชิญกับสถานการณ์ในชีวิตประจำวันได้ด้วยการคิดด้วยตนเอง การหาเหตุผลด้วยตนเอง การหาข้อสรุปได้ด้วยตนเอง และการปกป้องหลักการและแนวคิดที่ถูกต้องดีงามของตนเองได้ และสิ่งนี้เอง จะทำให้นักเรียนเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพและมีบทบาทอย่างเข้มแข็งคนหนึ่งของสังคม

หลักการสร้างการเรียนรู้เพื่อการเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ

หลักการสร้างการเรียนรู้

ส่วนต่อไปนี้จะนำเสนอ หลักการสำคัญที่จะช่วยเสริมสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพได้ตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ดังนี้

1. การมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันอย่างทั่วถึงในระหว่างนักเรียน วิธีสอนที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและร่วมมือกัน เป็นกุญแจสำคัญในการพัฒนาทักษะการมีส่วนร่วมของพลเมืองและการเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ วิธีการสอนเหล่านี้ได้แก่ การทำงานกลุ่มย่อย การจำลองสถานการณ์ การแสดงบทบาทสมมติ

2. เนื้อหาการเรียนรู้ที่เป็นจริงและครอบคลุมถึงทุกประเด็นปัญหา การเรียนรู้และการฝึกฝนต่อประเด็นปัญหาต่างๆ อย่างครอบคลุมตามความเป็นจริง เป็นส่วนองค์ประกอบสำคัญที่จะกระตุ้นให้นักเรียนคิดวิเคราะห์อย่างรอบด้านในประเด็นที่เป็นข้อถกเถียงและเป็นการสร้างโอกาสในการคิดวิเคราะห์ประเด็นต่างๆ ที่เป็นจริงในสังคม ซึ่งในการเรียนการสอนเนื้อหาที่เป็นจริงหรือประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในสังคมนั้น ผู้สอนจะต้องให้ความสำคัญกับการรักษาความสมดุลระหว่างความมั่นใจและความเชื่อถือนในระบบกฎหมายและการเมืองการปกครอง กับ การวิพากษ์วิจารณ์ การนำหลักกฎหมายและการเมืองการปกครองนั้นมาใช้ในกรณีหรือประเด็นต่างๆ นั้น หากไม่แล้วถ้าสิ่งที่สะท้อนออกมาแต่ความล้มเหลวของระบบกฎหมายหรือการเมืองการปกครอง ก็จะทำให้นักเรียนไม่มีความเชื่อถือนะบบว่าจะรักษาระเบียบและความยุติธรรมของสังคมไว้ได้ ในทางตรงกันข้ามถ้านักเรียนเรียนรู้แล้วระบบกฎหมายและการเมืองการปกครองที่เป็นอยู่ไม่มีข้อผิดพลาดหรือบกพร่องเลย นักเรียนอาจกลางแกลงใจในความน่าเชื่อถือของผู้สอนหรือเนื้อหาสาระที่เรียนอยู่

3. การใช้วิทยากรภายนอกในชั้นเรียน การได้เรียนรู้จากบุคคลหลากหลายที่เป็นแบบอย่างในระบบกฎหมายและการเมืองการปกครองจะช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือและความเหมาะสมกับความจริงให้กับหลักสูตร ทั้งยังเป็นวิธีการที่ทรงประสิทธิภาพในการพัฒนาทัศนคติเชิง

บวกต่อระบบกฎหมายและการเมืองการปกครองอีกด้วย การใช้วิทยากรภายนอก เช่น นักกฎหมาย ผู้พิพากษา เจ้าหน้าที่ตำรวจ สมาชิกสภานิติบัญญัติ อย่างเหมาะสมในชั้นเรียนจะเชื่อมโยงความสนใจของนักเรียนในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวกับการเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพให้เพิ่มขึ้น ทั้งยังส่งผลตอบสนองในเชิงบวกต่อผู้สอนและต่อสถานศึกษาอีกด้วย

4. การสนับสนุนอย่างจริงจังจากผู้อำนวยการและผู้บริหารสำคัญคนอื่นๆ ของสถานศึกษา กุญแจสำคัญในการนำหลักสูตรไปใช้ในสถาบันการศึกษาให้เกิดผลสำเร็จคือ การสนับสนุนอย่างจริงจังจากผู้บริหารโดยเฉพาะผู้อำนวยการของโรงเรียน ได้แก่ การเอื้อให้ผู้สอนได้รับการสนับสนุนจากเพื่อนร่วมงาน การให้รางวัลกับผู้สอนสำหรับผลงานที่ดีเด่น การช่วยผู้สอนอธิบายและให้เหตุผลกับผู้คนในชุมชนภายนอกโรงเรียนเกี่ยวกับหลักสูตรหรือโครงการสร้างพลเมืองนี้ และส่งเสริมให้มีการพัฒนาบุคลากรทั้งด้านความรู้และความชำนาญที่จำเป็นต่อการดำเนินหลักสูตร

โดยทั่วไปหลักสูตรหรือโครงการสร้างพลเมืองจะได้ผลเมื่อนักเรียนเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้อย่างแข็งขัน การวิเคราะห์ที่ไตร่ตรองและการอภิปรายจะมีประโยชน์อย่างยิ่ง และต้องนำมาใช้ฝึกฝนอย่างเป็นระบบ การฝึกฝนด้านการคิดวิเคราะห์ พัฒนาการด้านความรู้และความประพฤติก็ต้องดำเนินไปพร้อมๆ กันในฐานะที่เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการเป็นพลเมืองที่รับผิดชอบต่อสังคมประชาธิปไตย

วิธีการสอน

ต่อไปนี้เป็นวิธีการสอนที่ใช้อธิบายในหนังสือ **รากฐานประชาธิปไตยเพื่อพลเมืองไทยที่พึงปรารถนา** การเรียนรู้เกี่ยวกับวิธีสอนจะช่วยให้ผู้สอนสามารถจัดกิจกรรมได้บรรลุตามวัตถุประสงค์ และช่วยให้ผู้สอนออกแบบกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ประชาธิปไตยและสร้างคุณลักษณะที่พึงปรารถนานี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สิ่งที่สำคัญคือ วิธีการสอนได้รวมวิธีการประเมินการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้สอนนำไปใช้เป็นแนวทางประเมินผล การสอนในแต่ละครั้งได้อย่างมีประสิทธิภาพ¹

¹ ปรับปรุงจากหนังสือ Foundation of Democracy. Center for Civic Education, USA, 2005

1) การตั้งคำถาม

เป้าหมายในการตั้งคำถาม คือ การช่วยเพิ่มพูนความสามารถให้กับนักเรียนเพื่อบรรลุการตัดสินใจที่เชื่อถือได้และมีประสิทธิภาพ ดังนั้น การตั้งคำถามเพื่อกระตุ้นให้เกิดการคิดวิเคราะห์และสังเคราะห์ และประเมินแนวคิดต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น จำเป็น และต้องมีการวางแผนในการถามเป็นอย่างดี

ประเด็นสำคัญ 6 ประเด็น ที่ผู้สอนต้องเตรียมการและวางแผนอย่างรอบคอบในการถามคำถาม มีดังนี้

1. **ความรู้** คำถามต้องเกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงหรือข้อมูลเฉพาะ เช่น ความรับผิดชอบ หมายถึงอะไร มีแหล่งที่มาจากไหนบ้าง
2. **ความเข้าใจ** คำถามต้องแสดงให้เห็นความสามารถในการเข้าใจความหมายของเนื้อหา ซึ่งอาจแสดงให้เห็นโดยการแปลเนื้อหาจากรูปแบบหนึ่งไปเป็นอีกรูปแบบหนึ่ง หรือโดยการตีความหมายของเนื้อหา เช่น ให้อาสาสมัครแสดงตัวอย่างของคนๆ หนึ่งที่มีความซื่อสัตย์ หรือตั้งคำถามว่า อะไรคือแนวคิดที่สำคัญของบทเรียนความซื่อสัตย์
3. **การประยุกต์ใช้** คำถามเกี่ยวข้องกับความสามารถในการใช้เนื้อหาที่เรียนรู้มา กับสถานการณ์แบบใหม่ๆ เช่น ให้นักเรียนเล่าประสบการณ์ที่นักเรียนสามารถนำแนวคิดจากที่เรียนไปใช้ได้ หรือนักเรียนจะปรับปรุงวินัยของสมาชิกในกลุ่มทำรายงานของนักเรียนได้อย่างไร
4. **การวิเคราะห์** คำถามเกี่ยวข้องกับความสามารถในการจำแนกเนื้อหาออกเป็น ส่วนประกอบหลายๆ ส่วน การระบุถึงส่วนประกอบต่างๆ แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่างๆ ด้วย เช่น ผลที่ตามมาของการมีจิตสาธารณะในครั้งนี้คืออะไร ผลที่ตามมาจากการมีวินัยข้อใดเป็นประโยชน์ ข้อใดเป็นต้นทุน
5. **การสังเคราะห์** คำถามเกี่ยวข้องกับความสามารถที่จะรวมส่วนประกอบต่างๆ เข้าด้วยกันเป็นสิ่งใหม่สิ่งเดียว โดยเน้นเรื่องการสร้างแบบแผนใหม่ทางความคิด เช่น วิธีการใดบ้างที่สามารถนำมาใช้หากเราต้องการสร้างความมีวินัยในมหาวิทยาลัย
6. **การประเมิน** คำถามเกี่ยวข้องกับความสามารถที่จะตัดสินคุณค่าของเนื้อหาตามจุดมุ่งหมายกำหนด อาจเป็นวิธีการเลือกระหว่างความรับผิดชอบหลายๆ อย่างที่สำคัญพอๆ กันหรือตัดสินว่ากฎหรือระเบียบฉบับหนึ่งเป็นกฎที่ดีตามหลักการหรือไม่ เช่น เครื่องมือช่วยคิด มีประโยชน์มากน้อยอย่างไรในการช่วยให้นักเรียนตัดสินใจว่าใครควรเป็นผู้รับผิดชอบต่อเหตุการณ์ อะไรคือผลที่อาจตามมาจากทางเลือกที่นักเรียนเสนอ

การกระตุ้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์อาจทำได้ด้วยวิธีการต่อไปนี้

- ตั้งคำถามขึ้นมาคำถามหนึ่ง แล้วให้นักเรียนจับคู่กันหาคำตอบ
- ให้นักเรียนอธิบายคำตอบที่ได้ต่อชั้นเรียน สิ่งนี้จะเป็นประโยชน์ทั้งต่อตัวนักเรียนเองและคนอื่น ๆ
- ให้นักเรียนต่อยอดคำตอบของตนและของเพื่อนนักเรียนคนอื่น ๆ โดยการให้ข้อเท็จจริง ข้อมูล และความคิดเห็นเพิ่มเติม
- ให้นักเรียนตั้งคำถามเกี่ยวกับเนื้อหาที่เพิ่งเสนอไปในชั้นเรียน
- หลังจากถามคำถามไปแล้ว ให้ผู้สอนหยุดชั่วคราวอย่างน้อยสัก 7 วินาทีเพื่อให้นักเรียนมีเวลาได้คิด
- ให้นักเรียนขยายความเกี่ยวกับคำตอบของพวกเขา หากคำตอบที่ได้นำเสนอมานั้นไม่ครบถ้วน
- เรียกนักเรียนมากกว่าหนึ่งคนต่อหนึ่งคำถาม
- ส่งเสริมให้นักเรียนตอบรับต่อคำตอบของเพื่อนนักเรียนคนอื่น ๆ
- เรียกทั้งนักเรียนที่อาสาและไม่อาสา

2) การอภิปรายในชั้นเรียน

การพัฒนาคุณลักษณะทั้ง 5 นั้น ประกอบไปด้วยข้อโต้แย้ง ข้อถกเถียง และความเข้าใจที่อาจขัดแย้งกันบางหลักการ ซึ่งสำหรับการศึกษาเพื่อการเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยที่ต้องมีการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นแล้ว การอภิปรายเนื้อหาสาระของเรื่องถกเถียงกันอยู่จึงเป็นสิ่งจำเป็น และได้ทำให้มีโอกาสในการฝึกฝนการคิดวิเคราะห์ การแสดงออกซึ่งประเด็นที่โต้แย้ง และเป็นการแสดงจุดยืนของตน

การอภิปรายเพื่อแสดงความคิดเห็นต่อข้อโต้แย้งนอกจากทำให้หลักสูตรน่าสนใจแล้ว จะยังช่วยให้นักเรียนได้พัฒนาความรู้ ทักษะในการตัดสินใจ ได้ประสบการณ์ในการจัดการกับความขัดแย้งของความคิด

ต่อไปนี้เป็นหลักการอภิปรายที่มีประสิทธิภาพเพื่อสร้างความกระตือรือร้นและความน่าสนใจต่อนักเรียนและผู้สอน และเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย

1. เน้นเรื่องความถูกต้องตามกฎหมาย ให้หลักการประนีประนอม และใช้มติของคนส่วนใหญ่หลังมีการอภิปรายอย่างเต็มที่แล้ว เนื่องจากเหล่านี้คือหัวใจของสังคมประชาธิปไตย

2. ใช้ประเด็นการอภิปรายที่ชัดเจนเข้าใจได้ง่าย อาจเป็นเรื่องจริง อาจเป็นประเด็นหรือปัญหาที่นักเรียนประสบอยู่ในชีวิตจริง หรือ อาจเป็นประเด็นหรือหัวข้อที่อยู่ในความสนใจปัจจุบันมาอภิปรายก็ได้

3. หยิบยกตัวอย่างที่เกิดขึ้นมาในอดีตเพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ว่าความขัดแย้งแบบเดียวกันนั้นได้รับการจัดการอย่างไร และให้เห็นคุณค่าและการเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงเวลา และอาจหยิบยกประเด็นที่ให้นักเรียนเห็นถึงบทบาทของพลเมืองในการช่วยให้ประเทศชาติไปถึงเป้าหมายที่ต้องการ

4. สนับสนุนให้นักเรียนตรวจสอบ และนำเสนอมุมมองที่ขัดแย้งโดยไม่มีอคติ รวมทั้งเป็นหน้าที่ของผู้สอนที่จะหยิบยกมุมมองที่ขัดแย้งแตกต่างอื่น ๆ ที่นักเรียนมองไม่ได้ คำนึงถึงขึ้นมา

5. ให้นักเรียนมุ่งความสนใจที่การอภิปรายหรือการรับมือกับแนวคิดหรือมุมมองต่าง ๆ มากกว่าที่ตัวบุคคล ชี้ให้เห็นว่าในประเด็นความขัดแย้งต่าง ๆ นั้น ผู้คนที่มีเหตุผลทั้งหลายต่างมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันไป ผู้สอนต้องสนับสนุนให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นที่ไม่เหมือนกับคนส่วนใหญ่ออกมาด้วย แม้จะมีเขาเพียงคนเดียวก็ตาม

6. ให้นักเรียนมองหาจุดที่จะทำให้เกิดการตกลงกันหรือยุติข้อขัดแย้งได้ จุดนั้นอาจประนีประนอมได้ หรืออาจไม่ได้ และเน้นให้นักเรียนเห็นว่าผลลัพธ์หรือข้อสรุปที่ได้จากเรื่องหนึ่ง ๆ อาจไม่สำคัญเท่ากับการได้พัฒนาความสามารถไปสู่การสรุปอย่างมีเหตุผล และแสดงออกอย่างมีมรรยาทโดยให้เกียรติต่อความคิดเห็นของผู้อื่น

7. ในการอภิปรายต้องสรุป จัดทำรายละเอียด ประเมินความเห็นที่แสดงออก และพิจารณาข้อเสนอทางเลือก

8. ก่อนเริ่มการอภิปรายและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ผู้สอนต้องกำหนดหลักพื้นฐานบางประการไว้ ตัวอย่างเช่น

- o ทุกครั้งที่แสดงความคิดเห็น นักเรียนต้องให้เหตุผลประกอบ
- o รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างสุภาพเรียบร้อยและมีมรรยาท นักเรียนอาจถูกเรียกให้ตอบว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับความคิดเห็นของเพื่อน ๆ หรือไม่อย่างไร
- o ทุกคนจะได้รับโอกาสให้พูด แต่จะให้พูดทีละคนเท่านั้น
- o อย่าได้เถียงในเรื่องตัวบุคคล แต่ได้เถียงด้วยเหตุผลและแนวความคิด
- o ทุกคนอาจเปลี่ยนความคิดเห็นได้ทุกเมื่อ แต่ต้องพร้อมที่จะให้เหตุผลประกอบ

3) การเรียนรู้โดยกลุ่มย่อย

การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้แบบทำงานร่วมกันโดยให้นักเรียนจับกลุ่ม ทั้งแบบจับคู่หรือเป็นกลุ่มย่อยดังนั้น การมีส่วนร่วมของนักเรียนแต่ละคนเป็นสิ่งจำเป็น นักเรียนไม่เพียงจะได้รับการสนับสนุนให้มีส่วนร่วมช่วยทางด้านความรู้ แต่ต้องได้รับการส่งเสริมให้พัฒนาและใช้ทักษะการสื่อสารที่เหมาะสมอีกด้วย

เพื่อช่วยให้ผู้สอนแบ่งกลุ่มได้อย่างเหมาะสม จึงขอเสนอขนาดของกลุ่มและลักษณะพฤติกรรมที่อาจเกิดขึ้น จากงานวิจัยของ เดวิด เอ เวลตัน (David A. Welton) และ จอห์น ที มัลแลน (John T. Mallan)² ดังนี้

1. **จับคู่ 2 คน** หรือ **กลุ่ม 2 คน** มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลในระดับสูงและมีแนวโน้มที่จะหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง และหากเกิดความขัดแย้งขึ้นก็จะมีทางออกอื่นเนื่องจากไม่มีผู้สนับสนุนอื่น

2. **กลุ่มแบบ 3 คน** ค่อนข้างใช้อำนาจของเสียงส่วนใหญ่เหนือเสียงส่วนน้อย กลุ่มแบบ 3 คนเป็นโครงสร้างของกลุ่มที่มีเสถียรภาพมากที่สุด อาจมีการเปลี่ยนย้ายฝ่ายบ้างเป็นครั้งคราว

3. **กลุ่มที่มีจำนวนเป็นเลขคู่** ความขัดแย้งจะปรากฏมากขึ้นในกลุ่มประเภทนี้ เนื่องจากมีการจับกลุ่มย่อยของคนจำนวนเท่า ๆ กัน ทำให้หมดหนทางที่จะแก้ไข

4. **กลุ่มแบบ 5 คน** เป็นขนาดของกลุ่มที่เหมาะสมที่สุดต่อการเรียนรู้ การเคลื่อนไหวภายในกลุ่มทำได้ง่ายและการแบ่งส่วนย่อย 2 : 3 ก็ยังทำให้คนส่วนน้อยมีเสียงสนับสนุน นอกจากนี้กลุ่มยังใหญ่พอสำหรับการจำลองสถานการณ์ และเล็กพอสำหรับการเข้ามีส่วนร่วมและการรู้จักกันเป็นการส่วนตัว

5. **กลุ่มที่มีจำนวนมากกว่า 5 คน** เป็นกลุ่มที่มีขนาดใหญ่ขึ้น จะมีความสามารถความชำนาญ และทักษะที่มากขึ้น ขณะที่ความยากในการจัดการให้สมาชิกทุกคนทำงานและให้ทุกคนมีโอกาสได้พูด รวมทั้งการประสานกิจกรรมของกลุ่ม ก็จะมีมากขึ้นตามไปด้วย

² David A. Welton และ John T. Mallan (1991) Children and Their World: Teaching Elementary Social Studies . สำนักพิมพ์ Houghton-Mifflin อ้างใน Foundation of Democracy. Center for Civic Education, USA, 2005

นอกจากนี้ การจะให้ นักเรียนจัดกลุ่มกันเองตามใจชอบ หรือให้ผู้สอนเป็นผู้จัด เดวิด ดับบลิว จอห์นสัน (David W. Johnson)³ และคณะ อธิบายลักษณะเด่นของกลุ่มแบบต่าง ๆ ไว้ดังนี้

1. กลุ่มแบบที่นักเรียนเลือกกันเองมักจะมีลักษณะที่เหมือนกันอยู่เสมอ ๆ โดยนักเรียนที่ประสบความสำเร็จอย่างสูงก็จะเลือกผู้ที่ประสบความสำเร็จสูงแบบเดียวกัน ผู้ชายจะเลือกผู้ชายด้วยกัน และผู้ที่มาจากต่างวัฒนธรรมก็จะเลือกพวกที่มีภูมิหลังแบบเดียวกัน

2. พฤติกรรมการทำงานในกลุ่มแบบเลือกกันเองจะมีน้อยกว่าในกลุ่มแบบที่ผู้สอนเลือกให้

3. ในกลุ่มที่มีลักษณะแตกต่างกันมีแนวโน้มว่าจะมีการคิดสร้างสรรค์มากกว่า มีการให้และรับคำอธิบายต่อกันบ่อยกว่า และใช้มุมมองที่กว้างกว่าในการอภิปราย การดัดแปลงวิธีการเลือกกลุ่มกันเองแบบที่ได้ผลดี คือ การให้นักเรียนเขียนรายชื่อเพื่อนในชั้นอีกสามคน ซึ่งเขาอยากจะทำร่วมกับ จัดนักเรียนไว้กับเพื่อนคนหนึ่งที่เขาเลือกไว้และกับอีกคนหนึ่งซึ่งผู้สอนเลือกมา โดยให้ความใส่ใจเป็นพิเศษกับการสร้างสภาพแวดล้อมที่เกื้อหนุนสำหรับนักเรียนที่ไม่มีผู้ใดเลือก

ต่อไปนี้เป็นข้อเสนอแนะทั่วไป ที่ผู้สอนอาจนำไปพิจารณาในการจัดกลุ่มทำงานกลุ่มย่อยในชั้นเรียน

1. ต้องมั่นใจว่านักเรียนมีทักษะที่จำเป็นในการทำงาน มิฉะนั้นพวกเขาจะทำได้ไม่นาน

2. ให้คำอธิบายที่ชัดเจนและตรวจสอบความเข้าใจในขั้นตอนหรือกระบวนการที่ ให้ปฏิบัติในกิจกรรมหนึ่ง ๆ

3. ให้อาสาอย่างพอเพียงในการทำกิจกรรมได้รับมอบหมาย เตรียมกิจกรรมหรือการจัดการกับกลุ่มที่ทำงานเสร็จก่อนกลุ่มอื่น ๆ

4. มีความชัดเจนในการรายงานผลงานของกลุ่มต่อชั้นเรียน และต้องมีขั้นตอนในการเลือกสรรผู้ที่จะขึ้นมารายงาน

5. ติดตามการทำงานของกลุ่ม คอยชี้แนะแนวทางที่จะทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้และพัฒนา

4) เครื่องมือช่วยคิด (Intellectual tools)

หลักสูตรรากฐานประชาธิปไตยเพื่อพลเมืองไทยที่พึงปรารถนานี้ แตกต่างจากหลักสูตรอื่น ๆ ที่ให้นักเรียนได้ใช้**เครื่องมือช่วยคิด**ในการเรียนรู้

บางสถานการณ์ บางประเด็นปัญหา หรือบางปรากฏการณ์ที่พบในสังคม และในชีวิตประจำวันนั้นยากที่จะวิเคราะห์หรือหาแนวทางแก้ไข ในหลักสูตรนี้จึงได้เสนอแบบฝึกหัด เพื่อให้เกิดการคิดวิเคราะห์ สถานการณ์ หรือกรณีศึกษา ที่มีความซับซ้อนยากที่จะวิเคราะห์ได้โดยง่าย และได้ออกแบบ “เครื่องมือช่วยคิด”

โดยเครื่องมือช่วยคิดจะช่วยให้นักเรียนฝึกหัดการคิดที่เป็นระบบมีขั้นตอนลดความซับซ้อนของเรื่องหรือประเด็นที่หาคำตอบ ซึ่งในที่สุดจะนำไปสู่จุดยืน คำตอบ หรือความคิดรวบยอดของนักเรียนได้ และในที่สุดจะช่วยให้นักเรียนสามารถนำไปใช้ในการพิจารณา ประเมิน และตรวจสอบประเด็นในกรณีศึกษา หรือแบบฝึกหัด หรือ ในการนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติที่มีจุดยืน มีหลักการ มีเหตุผล ได้ในชีวิตจริง

เครื่องมือช่วยคิด อาจอยู่ในรูปของ ตาราง ผัง หรือ แผนภูมิ ที่ง่ายต่อการทำความเข้าใจและการนำไปใช้

นักเรียนที่ฝึกฝนการใช้เครื่องมือช่วยคิดจะเข้าใจประเด็น หรือไปถึงการตัดสินใจอย่างรอบรู้ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ครั้งแล้วครั้งเล่ากับการตัดสินใจอีกหลายอย่างตลอดชีวิต

5) การสอนเชิงปฏิสัมพันธ์

การสอนเชิงปฏิสัมพันธ์เป็นการสอนที่กระตุ้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนา และแสดงจุดยืนต่อประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะทั้ง 5 เพื่อนักเรียนจะได้นำความรู้ไปประยุกต์ใช้กับประเด็นหรือปัญหาในปัจจุบัน รวมทั้งปัญหาทางการเมืองและสังคม ยิ่งไปกว่านั้น กระบวนการเรียนรู้เหล่านี้ยังส่งเสริมอุปนิสัยและทักษะการมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นการเพิ่มศักยภาพให้กับนักเรียนในการปฏิบัติตนเช่นพลเมืองที่มีคุณภาพในสังคมประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ

³ David W. Johnson และ คณะ (1984) Circles of Learning: Cooperation in the Classroom สมาคมเพื่อ การควบคุมดูแลและพัฒนาหลักสูตร (the Association for Supervision and Curriculum Development) ค.ศ. 1984 อ้างใน Foundation of Democracy. Center for Civic Education, USA, 2005

กระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญของหลักสูตรนี้ประกอบด้วย การรับฟังความคิดเห็น ซึ่งจะปรากฏอยู่ในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าในกระบวนการออกกฎระเบียบ การกำหนดนโยบายสาธารณะ เช่น การพิจารณา (ร่าง) กฎกระทรวง (ใน ความมีวินัย) การรับฟังความคิดเห็นนโยบายรถคันแรก (ใน ความมีเหตุผล) การรับฟังความคิดเห็นเรื่องความขัดแย้งในการจำหน่ายอาหารในโรงเรียน (ใน ความรับผิดชอบ) และ การประชุมประชาคมหมู่บ้าน (ใน จิตสาธารณะ) ต่อไปนี้เป็นคำอธิบายวิธีการสอนดังกล่าว พร้อมข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปปฏิบัติในชั้นเรียนด้วย

5.1 การรับฟังความคิดเห็น

การรับฟังความคิดเห็นเป็นกระบวนการมีส่วนร่วมที่พลเมืองในระบบประชาธิปไตย ต้องฝึกฝนทักษะไว้เพื่อเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นในการกำหนดกฎหมายหรือนโยบาย โดยฝ่ายนิติบัญญัติ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายนั้นๆ จัดขึ้น กระบวนการรับฟังความคิดเห็นจัดขึ้นเพื่อรวบรวมข้อมูลนำไปสู่ข้อเสนอแนะต่อเนื้อหาหรือข้อควรพิจารณาเกี่ยวกับ (ร่าง) กฎหมายหรือนโยบายนั้น

การแสดงบทบาทสมมติเกี่ยวกับการรับฟังความคิดเห็นในกระบวนการออกกฎหมายหรือนโยบายนั้น จะช่วยให้นักเรียนมีความเข้าใจถึงจุดมุ่งหมายและกระบวนการของการรับฟังความคิดเห็น รวมถึงบทบาทและความรับผิดชอบของฝ่ายนิติบัญญัติ คณะกรรมการหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

นอกจากนี้นักเรียนยังจะได้ประสบการณ์ในการนำเสนอ การอธิบายความคิดเห็น การวิเคราะห์ผลดี ผลเสีย ต้นทุน และประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่นำมาอภิปราย วิธีดำเนินการ

1. อธิบายให้นักเรียนเข้าใจถึงหัวข้อที่จะนำมาใช้ในการรับฟังความคิดเห็น ทั้งนี้ผู้สอนอาจต้องทำให้แน่ใจด้วยว่า นักเรียนเข้าใจถึงบทบาทของฝ่ายนิติบัญญัติ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
2. เชิญวิทยากร ซึ่งเป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติ ตัวแทนฝ่ายนิติบัญญัติจากท้องถิ่น กลุ่มผลประโยชน์ หรือ ผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นวิทยากรรับเชิญในหัวข้อที่มีการรับฟังความคิดเห็น
3. อธิบายให้นักเรียนเข้าใจถึงจุดมุ่งหมายของการรับฟังความคิดเห็นในกระบวนการกำหนดกฎหมายหรือนโยบายดังกล่าว พร้อมทั้งกำหนดบทบาทให้ตามความเหมาะสม

3.1 สมาชิกฝ่ายนิติบัญญัติ กำหนดให้มีสมาชิกฝ่ายนิติบัญญัติ (กำหนดจำนวนให้เหมาะสม หรือ ใช้หลักตามจำนวนของคณะกรรมการจริงก็ได้) แต่งตั้งให้หนึ่งในสมาชิกเป็นประธาน ทำหน้าที่ดำเนินการประชุมรับฟังความคิดเห็น

3.2 ผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็น พิจารณาจำนวนและคุณสมบัติของผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นขึ้นอยู่กับหัวข้อที่นำมาอภิปราย

3.3 พนักงานบันทึก บทบาทนี้อาจมีหรือไม่มีก็ได้ หากมีบุคคลนี้จะเป็นผู้บันทึกความเป็นไปในกระบวนการรับฟังความคิดเห็น และนำเสนอบทวิเคราะห์หรือบทสรุปของข้อเสนอแนะทั้งหมดที่เกิดขึ้นในระหว่างการอภิปราย

3.4 นักข่าวหนังสือพิมพ์ บทบาทนี้อาจมีหรือไม่มีก็ได้ ซึ่งถ้าหากมีจะทำให้ นักเรียนเข้าใจในหน้าที่ของสื่อมวลชนในกระบวนการทางประชาธิปไตย หรืออาจมอบหมายให้นักเรียนเป็นตัวแทนของสำนักข่าวต่างๆ ที่มีทัศนคติแตกต่างกัน ให้มีผู้แสดงบทบาทเป็นผู้สื่อข่าวสัมภาษณ์สมาชิกฝ่ายนิติบัญญัติและผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็น และให้มีผู้สังเกตการณ์ในกระบวนการรับฟังความคิดเห็นและเขียนบทความสรุปหรือบทบรรณาธิการเกี่ยวกับหัวข้อดังกล่าว แล้วนำมาเสนอและอภิปรายในชั้นเรียน

4. เตรียมการแสดงบทบาท ให้เวลานักเรียนในการเตรียมการรับฟังความคิดเห็นตามบทบาทที่แต่ละคนได้รับมอบหมาย คำสั่งในกิจกรรมจะใช้ร่วมกับเครื่องมือช่วยคิด เพื่อเตรียมการเข้าร่วมในกิจกรรมของนักเรียน

4.1 สมาชิกฝ่ายนิติบัญญัติต้องระบุประเด็นหลักๆ ที่ต้องการรับฟังความคิดเห็น และเตรียมข้อซักถามเพื่อถามผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นแต่ละคน

4.2 ผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นต้องระบุความเกี่ยวข้องของตนต่อประเด็นปัญหานั้นๆ เตรียมคำชี้แจง ข้อเท็จจริง และคาดหมายล่วงหน้าถึงข้อซักถามจากสมาชิกฝ่ายนิติบัญญัติและคิดหาคำตอบที่เป็นไปได้

4.3 ผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นอาจแลกเปลี่ยนความเห็นกับผู้เข้าร่วมคนอื่นๆ เพื่อหาจุดยืนที่เหมือนกัน

4.4 หากเป็นไปได้ ให้มีวิทยากรคอยช่วยเหลือนักเรียนเตรียมการแสดง หรือให้นักเรียนติดต่อผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกเพื่อขอความช่วยเหลือในการเตรียมบทบาทของตนต่อประเด็นปัญหา

5. จัดห้องเรียน จัดห้องเรียนให้เหมาะสม (อาจจัดให้เหมือนกับที่ประชุมสภานิติบัญญัติ) โดยให้มีโต๊ะประชุม โต๊ะพนักงานบันทึก และโต๊ะสำหรับผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็น โต๊ะสำหรับผู้สื่อข่าว และจัดหาค้อนเล็กสำหรับประธานใช้เคาะโต๊ะ พร้อมป้ายบอก

ชื่อและบทบาทของนักเรียนแต่ละคน ทั้งนี้ผู้สอนอาจติดต่อขอใช้ห้องรับฟังความคิดเห็นหรือห้องประชุมขององค์กรนิติบัญญัติในท้องถิ่นก็ได้

6. ดำเนินการรับฟังความคิดเห็น ควรดำเนินกิจกรรมตามขั้นตอนต่อไปนี้

6.1 ประสานในการรับฟังความคิดเห็น กล่าวเปิดการประชุมรับฟังความคิดเห็น แจ้งวัตถุประสงค์ของการรับฟังความคิดเห็นและลำดับการเรียกผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็น เพื่อขึ้นแสดงความคิดเห็น

6.2 ประสานเรียกผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นที่ละคนเข้าร่วมชี้แจงข้อเท็จจริง แล้วตอบข้อซักถามจากคณะผู้รับฟังความคิดเห็น ผู้สอนอาจจำกัดเวลาสำหรับการกล่าวชี้แจงประมาณ 3-4 นาที และการตอบข้อซักถามประมาณ 5-6 นาที ทั้งนี้อาจมอบหมายให้มีผู้ควบคุมการใช้เวลา

6.3 ในการซักถาม ประธานจะเป็นลำดับแรกในการตั้งข้อซักถามต่อผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็น แล้วจึงตามด้วยสมาชิกคนอื่น ๆ ทั้งนี้ ในระหว่างกระบวนการรับฟังความคิดเห็น คณะผู้รับฟังความคิดเห็นอาจซักถามเมื่อใดก็ได้หากมีคำถาม

6.4 หลังจากรับฟังผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นแล้ว คณะผู้รับฟังความคิดเห็น จะทบทวนคำให้การของผู้เข้าร่วม อภิปรายประเด็นปัญหา และให้ข้อเสนอแนะว่าควรดำเนินการต่อไปอย่างไร

7. การซักถาม ข้อซักถามจะต่างกันไปตามหัวข้ออภิปราย เริ่มต้นด้วยการที่ประกาศกฎหมาย นโยบาย หรือประเด็นในการรับฟังความคิดเห็น จากนั้นเป็นการอภิปรายข้อเท็จจริงและข้อโต้แย้ง ประเมินข้อดีข้อด้อยของจุดยืน และให้นักเรียนประเมินคุณค่าของประสบการณ์ที่ได้จากกระบวนการรับฟังความคิดเห็นนี้ สรุปการซักถามโดยให้นักเรียนอภิปรายประสิทธิผลของกิจกรรมนี้ในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ รวมถึงความพอใจในการแสดงบทบาทของตน หากมีวิทยากรรับเชิญร่วมอยู่ในกิจกรรม ควรให้วิทยากรได้มีส่วนร่วมในการอภิปรายสรุปด้วย

5.2 การประชุมประชาคม / สภาเทศบาล / สภาจังหวัด

การประชุมประชาคม / สภาเทศบาล / สภาเมือง เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจโดยที่หัวข้อทั่วไปของการประชุมมักจะเป็นเรื่องของนโยบายสาธารณะ การประชุมสภาเทศบาลหรือสภาจังหวัดเป็นการปกครองท้องถิ่นที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของเทศบาลหรือจังหวัดในการตัดสินใจ และยังมีบทบาทในการให้คำปรึกษา โดยมีตัวแทนที่คัดเลือกมาเพื่อสะท้อนทัศนะต่างๆ ของประชาชนในชุมชน เทศบาลหรือในจังหวัด

วิธีดำเนินการ

1. อธิบายให้นักเรียนเข้าใจถึงหัวข้อของการประชุม หัวข้อเหล่านี้ได้ระบุอย่างชัดเจนอยู่ในบทเรียนต่างๆ ในหนังสือเรียน นอกจากนี้ผู้สอนอาจต้องทำให้แน่ใจด้วยว่านักเรียนเข้าใจลักษณะและจุดมุ่งหมายของการประชุมสภาเมือง

2. เชิญสมาชิกสภาเทศบาลเมืองหรือกลุ่มตัวแทนท้องถิ่นที่มีความเกี่ยวข้องกับหัวข้อการประชุมเพื่อมาเป็นวิทยากรรับเชิญ

3. จัดการประชุมสภาเมืองโดยกำหนดบทบาทให้แต่ละคน ดังต่อไปนี้

3.1 ประธาน

3.2 เจ้าหน้าที่ซึ่งได้รับเลือกให้เป็นตัวแทนของทั้งชุมชนหรือสภาเทศบาลเมือง

3.3 กลุ่มตัวแทนที่เห็นด้วยกับญัตติ

3.4 กลุ่มตัวแทนที่คัดค้านญัตติ

3.5 ชาวเมืองโดยทั่วไป

3.6 พนักงานบันทึก

4. ให้นักเรียนเตรียมการประชุมสภาเมืองตามบทบาทที่แต่ละคนได้รับมอบหมาย คำสั่งโดยละเอียดในหนังสือเรียนประกอบกับการใช้เครื่องมือช่วยคิด ใช้ในการเตรียมการเข้าร่วมในกิจกรรมของนักเรียน

5. จัดห้องเรียน โดยจัดโต๊ะสำหรับประธานและสำหรับเจ้าหน้าที่ผู้แทน โต๊ะสำหรับพนักงานบันทึก และแทนสำหรับให้สมาชิกของกลุ่มที่มีส่วนได้ส่วนเสียและชุมชนขึ้นพูด จัดหาค้อนเล็กสำหรับประธานใช้เคาะโต๊ะ และป้ายบอกชื่อและบทบาทของนักเรียนแต่ละคน ทั้งนี้ผู้สอนอาจติดต่อขอใช้ห้องรับฟังความคิดเห็นหรือห้องประชุมคณะกรรมการขององค์กรนิติบัญญัติท้องถิ่นก็ได้

6. ดำเนินการประชุมสภาเมืองตามขั้นตอนต่อไปนี้

6.1 ประธานกล่าวเปิดการประชุม แจ้งวัตถุประสงค์ของการประชุมและแนะนำเจ้าหน้าที่ผู้แทนที่เข้าร่วมประชุม เจ้าหน้าที่ผู้แทนอาจกล่าวสั้น ๆ ถึงความสำคัญของประเด็นที่นำมาพิจารณาร่วมกัน ประธานแจ้งระเบียบซึ่งต้องปฏิบัติตามในระหว่างการประชุม เช่น การกำหนดเวลาในการนำเสนอ

6.2 ประธานมีอำนาจในการตัดบทการอภิปรายหากถึงเวลาที่จำกัดไว้ ห้ามผู้ใดพูดแสดงความคิดเห็นหากประธานไม่อนุญาต และห้ามผู้ใดขัดจังหวะหากมีผู้อื่นกำลังพูดอยู่ หากผู้พูดออกนอกประเด็น สบประมาทผู้อื่น หรือทำให้วัตถุประสงค์ของการประชุมเสียหาย ประธานการประชุมสามารถสั่งให้เขาหรือเธอออกจากการประชุมได้

6.3 ประธานให้ตัวแทนฝ่ายที่เห็นด้วยกับญัตติได้อภิปรายจุดยืนของกลุ่ม หลังจากตัวแทนอภิปรายเสร็จ ประธานให้คนอื่น ๆ ที่เห็นด้วยกับญัตติได้ยื่นขึ้นพูด บุคคลเหล่านี้จะได้รับอนุญาตให้พูดตามลำดับการยื่น หรือผู้สอนอาจให้นักเรียนลงชื่อแล้วให้ประธานเรียกผู้พูดตามลำดับการลงชื่อ

6.4 ประธานให้ตัวแทนฝ่ายคัดค้านลุกขึ้นอภิปราย หลังจากตัวแทนอภิปรายเสร็จ หลังจากนั้นประธานให้คนอื่น ๆ ที่คัดค้านญัตติได้ยื่นขึ้นพูด โดยจะอนุญาตให้พูดตามลำดับ

6.5 หลังจากที่ทั้งสองฝ่ายได้ใช้โอกาสในการอภิปรายแล้ว ประธานตั้งข้อซักถามเพื่อนำไปสู่การแลกเปลี่ยนความเห็นหรืออภิปรายเพิ่มเติม ระหว่างนี้ผู้ใดที่จะพูดต้องยื่นขึ้นและได้รับอนุญาตจากประธานแล้ว จึงจะแสดงความเห็นของตนหรือโต้แย้งความเห็นของผู้อื่นได้

6.6 ในตอนท้ายของการแลกเปลี่ยนความเห็นหรืออภิปราย ประธานแจ้งให้ที่ประชุมออกเสียงลงคะแนนญัตติ โดยตัดสินด้วยคะแนนเสียงข้างมาก

7. การซักถาม ข้อซักถามมักต่างกันไปตามหัวข้อ เริ่มด้วยการอภิปรายผลการลงคะแนนญัตติ จากนั้นเป็นการอภิปรายข้อเท็จจริงและข้อโต้แย้งในหัวข้อนั้น ๆ ให้นักเรียนประเมินข้อดีของจุดยืนที่นำมาพิจารณาและกระบวนการที่นำไปสู่จุดยืนนั้น แล้วให้นักเรียนประเมินประสบการณ์ที่ได้จากการประชุมสภาเมืองนี้ สรุปการซักถามโดยให้นักเรียนอภิปรายประสิทธิผลของกิจกรรมนี้ในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ รวมถึงระดับความพอใจในการแสดงบทบาทของตน หากมีวิทยากรรับเชิญร่วมอยู่ในกิจกรรมนี้ด้วย ควรให้วิทยากรได้มีส่วนในการอภิปรายสรุปด้วย

6) วิทยากรชุมชน

การเชิญบุคลากรในชุมชนที่มีประสบการณ์หรือมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านมาร่วมในชั้นเรียน จะช่วยเพิ่มความเข้าใจของนักเรียนเกี่ยวกับเรื่องที่กำลังศึกษาอยู่ วิทยากรชุมชนสามารถเป็นประโยชน์ต่อการสอนได้ในหลาย ๆ ทางต่อไปนี้

1. ทำให้บทเรียนมีชีวิตชีวามากขึ้น ด้วยการบอกเล่าประสบการณ์จริงและวิธีการนำแนวความคิดที่กำลังศึกษาอยู่ไปประยุกต์ใช้
2. ช่วยดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในชั้นเรียน อย่างเช่น การแสดงบทบาทสมมติ และการจำลองการรับฟังความคิดเห็น หรือการประชุมของผู้บริหารท้องถิ่น

3. เพิ่มคุณค่าของการทัศนศึกษาโดยเป็นผู้บรรยายและตอบข้อซักถามให้กับนักเรียน ในระหว่างการเยี่ยมชมสถานที่จริง อย่างเช่น ห้องประชุมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

4. สร้างความสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องกับชั้นเรียน โดยการที่วิทยากรสละเวลาส่วนหนึ่งให้นักเรียนสามารถติดต่อทางโทรศัพท์ได้ เพื่อตอบคำถามหรือประเด็นปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในบทเรียนนั้น ๆ

ผู้ที่จะมาเป็นวิทยากรในชั้นเรียนนั้นมีที่มาแตกต่างกันไปตามความหลากหลายของชุมชน โดยทั่วไปแล้วจะมี ตำรวจ ทนายความ ผู้พิพากษา สมาชิกสภาท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานรัฐและองค์การบริหารราชการส่วนท้องถิ่น รวมทั้งคณาจารย์ทางด้านรัฐศาสตร์หรือกฎหมาย บุคคลที่เป็นแบบอย่างคุณลักษณะที่ดี บางบทเรียนอาจต้องการผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาอื่น เช่น วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม หรือธุรกิจ บุคคลเหล่านี้จะช่วยให้นักเรียนต่าง ๆ ในหลักสูตร รากฐานประชาธิปไตยเพื่อพลเมืองไทยที่พึงปรารถนา มีชีวิตชีวาและมีคุณค่ามากยิ่งขึ้น และเพื่อให้การเข้าร่วมในชั้นเรียนของวิทยากรชุมชนเกิดประโยชน์มากที่สุดนั้น จำเป็นต้องมีการวางแผนงานอย่างรอบคอบ โดยคำนึงถึงเรื่องดังต่อไปนี้

1. การมีส่วนร่วมของวิทยากร ควรสัมพันธ์กับบทเรียนหรือแนวคิดที่เรียนในบทนั้น ๆ
2. รูปแบบสำคัญที่สุดของการมีส่วนร่วมนั้น ควรจะเป็นการมีปฏิสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมกับนักเรียน วิทยากรควรช่วยนักเรียนเตรียมบทบาทที่จะแสดงหรือข้อโต้แย้งที่จะใช้การรับฟังความคิดเห็น หรือการประชุมสภาท้องถิ่น วิทยากรอาจรับบทบาทเป็นผู้ที่มีบทบาทในการทำกิจกรรมกับนักเรียน หรือตอบคำถามต่าง ๆ เกี่ยวกับรายละเอียดปลีกย่อยในบทเรียน นอกจากนี้ วิทยากรยังควรมีส่วนร่วมในการอภิปรายสรุปบทเรียนหรือกิจกรรมอีกด้วย

3. วิทยากรควรให้มุมมองที่หลากหลายและสมดุลเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ หากเป็นไปได้ที่วิทยากรจะให้ข้อมูลตามข้อเท็จจริงโดยปราศจากความโน้มเอียง ผู้สอนควรเชิญวิทยากรคนที่สองเพื่อเสริมมุมมองให้รอบด้าน นอกจากนี้วิทยากรควรพยายามหลีกเลี่ยงการใช้ภาษาเฉพาะอาชีพและควรพูดในแบบที่เข้าใจได้ง่ายที่สุด

4. ก่อนที่วิทยากรจะเข้าร่วมในชั้นเรียนนั้น นักเรียนควรเตรียมตัวอย่างดีเพื่อให้สามารถมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพที่สุดเมื่อวิทยากรมาถึง

5. วิทยากรส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นครูโดยอาชีพ ดังนั้นจึงไม่ควรให้วิทยากรต้องมารับผิดชอบกับการจัดการในชั้นเรียน ผู้สอนจึงควรอยู่ในชั้นเรียนด้วยตลอดเวลา และบางครั้งผู้สอนอาจจำเป็นต้องให้แนวทางแก่วิทยากรโดยการตั้งคำถามที่เหมาะสมหรือให้ข้อมูลเพื่อชี้แนะให้วิทยากรสามารถสื่อสารกับนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

6. เพื่อให้การเข้าร่วมในชั้นเรียนสำเร็จลงด้วยดี วิทยากรควรได้รับข้อมูลเกี่ยวกับบทเรียนนั้นๆ ล่วงหน้า โดยปกติแล้วการประชุมล่วงหน้าหรือการพูดคุยทางโทรศัพท์ จะเป็นประโยชน์ในการอธิบายถึงความคาดหวังต่อวิทยากรในการเข้าร่วมกิจกรรมของชั้นเรียน

ผู้สอนควรดำเนินการเชิญวิทยากรล่วงหน้าเท่าที่จะเป็นไปได้ คณะกรรมการนักเรียนควรทำหน้าที่ต้อนรับวิทยากรผู้มาร่วมกิจกรรมของชั้นเรียนในวันนัดหมาย รวมทั้งจัดทำจดหมายขอบคุณส่งไปให้ภายหลังด้วย

7) การจดบันทึก

การจดบันทึกเป็นวิธีที่ช่วยให้นักเรียนจัดเก็บบันทึกส่วนตัวได้อย่างเป็นระบบ ไม่ว่าจะป็นเนื้อหาโดยสรุป ความคิดเห็นและประสบการณ์ หรือข้อสงสัยเกี่ยวกับสิ่งที่ได้เรียนรู้ในเรื่องหนึ่งๆ การจดบันทึกจะส่งเสริมให้นักเรียนไตร่ตรองว่าตนเรียน “อะไร” “ทำไม” และ “อย่างไร” การใช้เวลาในการไตร่ตรองเป็นนิสัยในการเรียนที่ดี นอกจากนี้การจดบันทึกยังมีประโยชน์ในการพัฒนาทักษะการเขียนของนักเรียนอีกด้วย

การที่นักเรียนได้มีโอกาสไตร่ตรองในสิ่งที่ตนกำลังเรียนเป็นเรื่องที่สำคัญมาก นอกจากในหนังสือเรียนได้ระบุโอกาสที่จะให้นักเรียนจดบันทึกไว้แล้ว แต่ก็ยังมีอีกหลายโอกาสที่จะให้จดบันทึกได้อีกในระหว่างหลักสูตร ผู้สอนอาจให้เวลานักเรียนไม่กี่นาทีในช่วงท้ายของบทเรียน หรือหลังจากเสร็จสิ้นกิจกรรมหนึ่งๆ เพื่อให้นักเรียนเขียนบันทึก กระตุ้นให้นักเรียนอภิปรายบางแง่มุมของเนื้อหาที่เรียน บันทึกความรู้สึกส่วนตัวต่อบทเรียนหรือผลลัพธ์ของกิจกรรมในชั้นเรียน หรือบันทึกข้อสงสัยที่เกิดจากบทเรียนหรือจากกิจกรรมในชั้นเรียนเกี่ยวกับประเด็นปัญหาหนึ่งๆ หรือบางครั้งผู้สอนอาจสั่งให้นักเรียนจดบันทึกเป็นการบ้านก็ได้

ทั้งนี้ ผู้สอนควรตรวจบันทึกของนักเรียนเป็นระยะๆ เพื่อให้ความเห็นแก่นักเรียนเกี่ยวกับเนื้อหาที่บันทึก การเขียนข้อคิดเห็นและข้อสังเกตส่วนตัวในสมุดบันทึกของนักเรียนเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับนักเรียน ผู้สอนอาจกระตุ้นให้นักเรียนแลกเปลี่ยนกับเพื่อนๆ

การประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียน

วิธีการเพื่อวัดผลสำเร็จของนักเรียนต่อแนวคิด ความรู้และทักษะในหลักสูตรรากฐานประชาธิปไตย เพื่อพลเมืองที่ไทยที่พึงปรารถนา ต้องครอบคลุมและหลากหลาย อาจใช้ตั้งแต่การสอบข้อเขียนไปจนถึงการประเมินภาคปฏิบัติในชั้นเรียน

การสอบข้อเขียน มีความสำคัญในการทดสอบความรู้ความเข้าใจต่อแนวความคิด ความเห็นหรือกระบวนการบางอย่าง อย่างไรก็ตาม ในเมื่อผู้สอนให้นักเรียนทำกิจกรรมที่ต้องใช้ความรู้และทักษะที่ซับซ้อนต้องวัดผลสำเร็จในบริบทแวดล้อมเดียวกัน เช่น นักเรียนที่มีส่วนร่วมในสถานการณ์จำลองการรับฟังความเห็น ควรได้รับการทดสอบความรู้ความสามารถในบริบทเดียวกันหรือเทียบเท่ากัน

การประเมินภาคปฏิบัติ แตกต่างจากการสอบคือ นักเรียนไม่ต้องหาและเลือกคำตอบที่ถูกต้องตามข้อเท็จจริงที่ไม่สนใจบริบทแวดล้อม ในระหว่างการประเมินภาคปฏิบัติ นักเรียนจะแสดงให้เห็นถึงความรู้และทักษะโดยการตอบคำถามที่ซับซ้อนภายในบริบทแวดล้อมสำคัญแบบหนึ่ง เช่น การรับฟังความคิดเห็น ซึ่งมักจะไม่มีคำตอบเพียงคำตอบเดียว ดังนั้นนักเรียนจะตีความและมีคำตอบหรือผลลัพธ์ที่เหมาะสม อันจะเป็นวิธีแสดงให้เห็นถึงสิ่งที่พวกเขาทำและสิ่งที่พวกเขาสามารถทำได้

การประเมินภาคปฏิบัติมีความเหมาะสมกับเนื้อหา ทักษะ และประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นอยู่ในหลักสูตร **รากฐานประชาธิปไตยเพื่อพลเมืองที่ไทยที่พึงปรารถนา** กิจกรรมในหลักสูตร ในแบบฝึกหัดเพื่อคิดวิเคราะห์ การอภิปรายกลุ่ม และ อื่นๆ ได้ผนวกการประเมินภาคปฏิบัติเข้าเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ บทเรียนในหลักสูตรถูกจัดเรียงไว้เพื่อบทเรียนสุดท้ายของบทนั้นๆ จะเอื้อให้นักเรียนสามารถแสดงความรู้และทักษะที่ได้เรียนรู้มาใน “กิจกรรมเสนอแนะ” ยังเป็นกิจกรรมสรุปที่ต้องประยุกต์ใช้ประสบการณ์จากการเรียนรู้ทั้งหมดจากแนวความคิดนั้นอีกด้วย

ข้อแนะนำที่อาจนำไปพิจารณาในการออกแบบการประเมินผลสำเร็จของนักเรียนในหลักสูตรนี้

1. ประเมินพฤติกรรมพึงประสงค์ในบริบทแวดล้อมที่มีพฤติกรรมนั้น ตัวอย่างเช่น การประเมินความสามารถของนักเรียนในการปฏิบัติกิจกรรม ก. ให้พวกเขาปฏิบัติกิจกรรม ก.
2. ประเมินว่านักเรียนสามารถประยุกต์ใช้สิ่งที่ได้เรียนรู้มาจากสถานการณ์หนึ่งๆ ได้ดีเพียงใด โดยให้พวกเขาประยุกต์ใช้ความรู้และทักษะเดียวกันนี้ในสถานการณ์อื่น ๆ ที่คล้ายคลึงกัน หรือ ผู้สอนสร้างสถานการณ์ที่นักเรียนสามารถตีความและสร้างคำตอบที่เหมาะสม มากกว่าที่จะให้เลือกรายการคำตอบ

3. ประเมินกระบวนการและคุณภาพของการปฏิบัติหรือผลลัพธ์ที่ได้มากกว่าความสามารถในการเลือกคำตอบที่ถูกต้อง ให้ความสำคัญกับการคิดและให้เหตุผลสนับสนุนการปฏิบัติหรือผลลัพธ์ที่มีคุณภาพ

4. ประเมินว่านักเรียนเข้าใจความเกี่ยวข้องกันระหว่างแนวคิดและทักษะต่างๆ ดีเพียงใด เช่น ในการเตรียมการทำกิจกรรม นักเรียนควรผสมผสานการใช้ทักษะการอ่าน การค้นคว้า การเขียน การพูด และการคิดเชิงวิเคราะห์ นอกจากนี้นักเรียนควรเข้าใจด้วยว่าจะสามารถนำความรู้และทักษะจากสาขาวิชาอื่นๆ มาใช้กับหัวข้อที่กำลังทำหยาอยู่ได้อย่างไร

5. ให้เกณฑ์ในการพิจารณาผลสำเร็จของปฏิบัติการไว้ล่วงหน้าและอธิบายจนนักเรียนเข้าใจ และเมื่อมีโอกาสควรยกตัวอย่างนักเรียนที่สามารถทำได้ดีและควรเอาเป็นแบบอย่าง

6. ให้เกณฑ์ในการพิจารณาประสิทธิภาพและผลสำเร็จของงานกลุ่ม การทำงานร่วมกันเป็นทีม และการมีปฏิสัมพันธ์กันในกลุ่มเป็นทักษะสำคัญที่ถูกต้องเหมาะสมจะนำมาใช้ประเมินในหลักสูตรนี้

7. สร้างโอกาสให้นักเรียนได้ประเมินความก้าวหน้าของตนเอง และตัดสินใจว่าตนเองทำได้ดีแล้วหรือไม่ จะทำให้นักเรียนสร้างมาตรฐานที่ของตนเองในสูงขึ้นและเรียนรู้ที่จะตัดสินใจด้วยตนเองเมื่อมีการพิสูจน์ความสามารถ เนื่องจากวิธีต่างๆ เพื่อการเรียนรู้ในหนังสือเรียนได้ใช้ซ้ำมากกว่าหนึ่งครั้ง นักเรียนจึงมีโอกาสอย่างต่อเนื่องในการที่จะประเมินความก้าวหน้าของตน

8. ให้โอกาสนักเรียนได้รับผลสะท้อนกลับจากผู้สอน เพื่อนในชั้นเรียนและวิทยากรชุมชนที่เข้าร่วมกิจกรรมกับนักเรียนในชั้น